DOMOVINSKA IN DRŽAVLJANSKA KULTURA IN ETIKA

SAMOSTOJNI DELOVNI ZVEZEK

7. razred osnovne šole

Ljubljana, 2019

Kazalo

1. Posameznik, skupnost, država 5

Kaj je osebna identiteta? 6
Kako dokažemo osebno identiteto? 7
Ali v javnih listinah razberemo vse o svoji identiteti? 8
Ženske in moški v družbi 9
Kaj je državljanska in kaj narodnostna identiteta? 10
Kaj pomeni beseda domovina? 12
Človeške skupnosti 13
Vloge posameznika v skupnostih 14
Pravila v skupnostih 16
Napisana pravila 16
Nenapisana pravila 16
Kršenje napisanih pravil 18
Kršenje nenapisanih pravil 18
Spreminjanje pravil 18
Kaj je etika 20
Kaj so vrednote 20
Kaj povezuje člane skupnosti: primer oddelčne skupnosti 21
Kaj povezuje državljane 22
Kdaj je odločanje v oddelčni skupnosti demokratično 23
Razlike med člani skupnosti 25
Reševanje sporov 26
Reševanje konfliktov 27
Kaj so stereotipi 29
Kaj so predsodki 29
Kaj je diskriminacija 31
Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja 32
Vaje za utrjevanje znanja in razmislek 33

2. Skupnost državljanov Republike Slovenije 36

Slovenija pred osamosvojitvijo 37
Kako je nastala Republika Slovenija 37
Država Republika Slovenija 39
Prazniki in dela prosti dnevi 42
Kaj je domoljubje 43
Kakšna je razlika med narodom in državo 44
Spoštovanje drugih narodov 44

Slovenija je pravna država 46
Slovenija je socialna država 47
Nastanek Evropske unije 48
Slovenija je članica Evropske unije 50
Prednosti članstva v Evropski uniji 51
Ima Evropska unija tudi težave? 53
Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja 54
Vaje za utrjevanje znanja in razmislek 55

3. Slovenija je utemeljena na človekovih pravicah 59

Pravica do življenja, svobode in enakosti 60
Človekove pravice in etika 61
Katere so temeljne človekove pravice 62
Slovenija temelji na človekovih pravicah 64
Kako je danes s človekovimi pravicami v svetu 64
Kaj so otrokove pravice 66
Kdo v Sloveniji varuje človekove in otrokove pravice 68
Ali so moje človekove pravice omejene? 69
Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja 70
Vaje za utrjevanje znanja in razmislek 71

4. Verovanje, verstva in država 75

Svoboda veroizpovedi 76
Kaj so verske skupnosti in cerkve 77
Verske skupnosti v Sloveniji 77
Država in verske skupnosti so v Sloveniji ločene 78
Kakšen naj bi bil odnos med verujočimi in neverujočimi državljani? 79
Verske skupnosti v svetu 80
Velika verstva sveta 82
Razlike med velikimi verstvi 84
Položaj žensk v verstvih 84
Konflikti med verami 85
Sodelovanje med verstvi 85
Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja 86
Vaje za utrjevanje znanja in razmislek 87
Poenostavljen zapis človekovih pravic 92

Učno besedilo tega samostojnega delovnega zvezka smo priredili po svojem potrjenem učbeniku za ta predmet. Nekatere naloge v njem, smo prepisali iz svojega delovnega zvezka, nekatere smo nadgradili, nekaj pa je novih.

Označuje začetek vaj za utrjevanje učne snovi.

Delo v skupinah.

BESEDNJAK

Tukaj pojasnjujemo pojme, ki so v besedilu natisnjeni krepko in v **rdeči** barvi.

V tem samostojnem delovnem zvezku smo izraze, zapisane v moški slovnični obliki, uporabili kot nevtralne za ženski in moški spol.

1.

Posameznik, skupnost, država

Vsak **človek** – posameznik – je nekaj posebnega; razlikuje se od vseh drugih ljudi. Po čem se ljudje med seboj **razlikujemo**? Vsak zase vé, kdo je. Kako pa drugim dokažemo, **kdo smo**? S katerimi dokumenti to dokažemo? Kje jih dobimo? Ljudje nismo samo posamezniki, temveč smo člani in članice različnih **skupnosti**: družine, oddelčne skupnosti, prebivalcev določenega kraja, skupnosti slovenskih državljanov. Kako dokažemo, da smo **slovenski državljani**? Nekateri posamezniki se v svojih skupnostih počutijo zelo dobro, drugi pa ne. Zakaj? Včasih pridemo v **spor** z drugimi člani skupnosti – kako lahko spore razrešimo? V skupnosti se ne smemo obnašati le tako, kot hočemo – upoštevati moramo določena pravila, ne smemo jih prekršiti. Kako nastanejo pravila? Kaj se zgodi, če jih prekršimo? Pogosto slišimo, da imamo v skupnostih – v oddelku šole, v naši državi – vsi enake pravice in dolžnosti ter da o vsem odločamo **demokratično**. Kaj sploh pomeni beseda demokracija? Pogosto tudi slišimo, da nihče ne bi smel žaliti drugih zato, ker so drugačni od večine ljudi. Vendar posamezniki vseeno to počnejo. Zakaj? Včasih odrasli govorijo o **vrednotah**. Kaj pomeni ta beseda? Vsak včasih premišljuje, ali je bilo tisto, kar je rekel ali storil, prav. Je morda ravnal narobe in krivično? Tako premišljevanje imenujemo **etika**, ki je tudi v naslovu tega šolskega predmeta.

Kaj je osebna identiteta

Ko se vprašaš »Kdo sem?«, se vprašaš po svoji identiteti. Kaj odgovoriš na to vprašanje? Po navadi poveš svoje ime in priimek, starost in kraj, v katerem živiš. Z imenom in priimkom drugim razkriješ svojo **osebno identiteto**.

V **uradih** in **ustanovah** te lahko vprašajo tudi o datumu in kraju rojstva, državljanstvu, številki EMŠO ali **davčni številki**.

Osebno identiteto otrok dobi takoj po rojstvu. Vse pomembne podatke – ime, priimek, datum in kraj rojstva, EMŠO, naslov bivališča, ime in priimek otrokove mame ter očeta – **uradna oseba** vpiše v **matični register**.

V Sloveniji vsak novorojenček v porodnišnici dobi določeno številko. Rečemo ji enotna matična številka **občana *EMŠO***. *(Beseda specimen pomeni vzorec.)*

EMŠO

Marjetka je rojena 27. junija 2007. Njen EMŠO je 2706007505235. Sestavljen je iz trinajstih števk, ki imajo naslednji pomen:

2	7	0	6	0	0	7	5	0	5	2	3	5
dan rojstva		mesec rojstva		zadnje tri številke leta rojstva			številka registra		• 000–499 moški spol • 500–999 ženski spol			kontrolna številka v programu računalnika

Za otroke, za katere ne poznajo **bioloških staršev**, na primer dojenčke, ki jih najdejo, morajo uslužbenci naše države poskrbeti, da dobijo ime in priimek. Tako dobijo osebno identiteto. Običajno nato ti otroci živijo pri **posvojiteljih**, **skrbnikih** ali **rejnikih**.

BESEDNJAK

Identiteta – vse, kar je značilno le za določeno osebo ali skupino. Po tem enkratnem skupku značilnosti se oseba ali skupina razlikuje od drugih oseb ali skupin.

Urad – pisarna, kjer izdajajo različna dovoljenja, potrdila, sprejemajo pritožbe …

Davčna številka – številka, ki jo uporabljamo v vseh zadevah, povezanih z davki.

1. Spodaj je napisan EMŠO neke osebe.

020700550512 1

Iz EMŠA za to osebo napiši:

Dan rojstva: _____

Mesec rojstva: _____

Leto rojstva: _____

Spol osebe: _____

Skupaj preverite pravilnost odgovorov.

Kako dokažemo osebno identiteto

Osebno identiteto dokažemo z javnimi listinami. Po navadi jim rečemo **osebni dokumenti.** To so na primer **osebna izkaznica, potni list** in **vozniško dovoljenje**. Vsi ti dokumenti morajo imeti **fotografijo**. Izda jih državna ustanova.

Tudi spol je del naše identitete. Spol označuje nekatere razlike med moškimi in ženskami. Razlikujemo:

- **Biološki spol** – pomeni telesne **razlike** med moškimi in ženskami (v spolovilih, poraščenosti, obliki telesa, glasu, potezah na obrazu ...).
- **Družbeni spol** – predstavlja različne vloge med moškimi in ženskami v družbi, na primer oče ima doma vlogo očeta in v službi vlogo šefa. Mama ima v službi vlogo učiteljice, v pevskem zboru vlogo pevke. Družbeni spol pomeni tudi to, da se ženske in moški oblačijo različno. Družba namreč pričakuje določene razlike med moškim in žensko.

*Na **osebni izkaznici** so nekateri podatki o posameznikovi **identiteti**. To so: fotografija, ime in priimek, datum rojstva, EMŠO, spol, naslov in lastnoročni podpis. Osebno izkaznico izda **državna ustanova**, imenovana **upravna enota**.*

BESEDNJAK

Matični register – elektronsko vodeni podatki o državljanih Republike Slovenije, na primer o rojstvu, zakonski zvezi, smrti. Vpiše jih državni uradnik.

Občan – prebivalec občine.

Biološki starši – moški in ženska, ki sta spočela istega otroka.

Posvojitelj – kdor prevzame obveznosti in pravice za popolno oskrbo otroka, ki so jih prej imeli biološki starši.

Rejnik – kdor za plačilo vzame v popolno začasno oskrbo tujega otroka.

Skrbnik – tisti, ki namesto bioloških staršev sprejme in vzgaja otroka, torej prevzame vse naloge staršev.

2. Zgoraj, v besedilu ob fotografiji, so navedeni nekateri podatki, ki so na osebni izkaznici. Odgovori na vprašanji.

2.1. Katerih od navedenih podatkov na osebni izkaznici, ne moreš spremeniti (tudi ob njeni menjavi)?

2.2. Katere podatke, navedene na osebni izkaznici, lahko spremeniš?

Skupaj ugotovite, kateri odgovori so pravilni. Nato se v oddelčni skupnosti pogovorite, zakaj nekatere podatke lahko spremenimo, drugih pa ne.

Ali v javnih listinah razberemo vse o svoji identiteti

Ko nas nekdo vpraša, kdo smo, včasih povemo več kot samo svoje ime ali priimek. Učenec na primer pove, katero šolo obiskuje, v katerem razredu je, je član športnega kluba ipd. Odrasli pa na primer pove, v kateri ustanovi/podjetju je zaposlen, da deluje v določeni **skupini** ljudi (društvu, svetu, komisiji ipd.). Del svoje identitete torej opišemo s svojim življenjem v različnih skupinah in **skupnostih**. Vsak posameznik je član ene ali običajno več skupnosti.

V prvih letih življenja so otroci tesno povezani predvsem s svojo ožjo **družino**. Potem se povezujejo še v **druge skupnosti** (oddelčno skupnost, računalniški krožek, gledališko skupino itd.). Članstvo v teh skupinah in skupnostih je del identitete posameznikov.

Ker je vsak **enkratno** človeško bitje, njegovo identiteto opisujejo tudi značilnosti **vedenja**, **čustvovanja** in **razmišljanja** (osebnostne lastnosti), zanimanja, načrti in cilji, ki si jih postavi za prihodnost. Po vseh teh značilnostih skupaj se ljudje med seboj bolj ali manj razlikujemo.

Ko gremo k zdravniku, v lekarno ali po medicinski pripomoček, moramo predložiti kartico zdravstvenega zavarovanja. S tem si na primer pomaga medicinska sestra, da pride do naše zdravstvene kartoteke. V njej so zapisani naši zdravstveni podatki. Kartico zdravstvenega zavarovanja dobi vsak, ki je v Sloveniji zdravstveno zavarovan. Ta kartica je javna listina, ni pa osebni dokument, ker nima fotografije.

3. Ana obiskuje 7. razred osnovne šole. Po pouku naredi domače naloge, pospravi svojo sobo in pomaga staršem. Rada se druži s prijateljicami. Uči se tudi igrati klavir.

V spodnjih krogih je napisanih nekaj besed. Z eno barvo pobarvaj tiste besede, ki opisujejo Anino **identiteto**, in z drugo tiste, ki opisujejo njeno identiteto v **javnih listinah**. Vse besede ne izkazujejo Anine identitete.

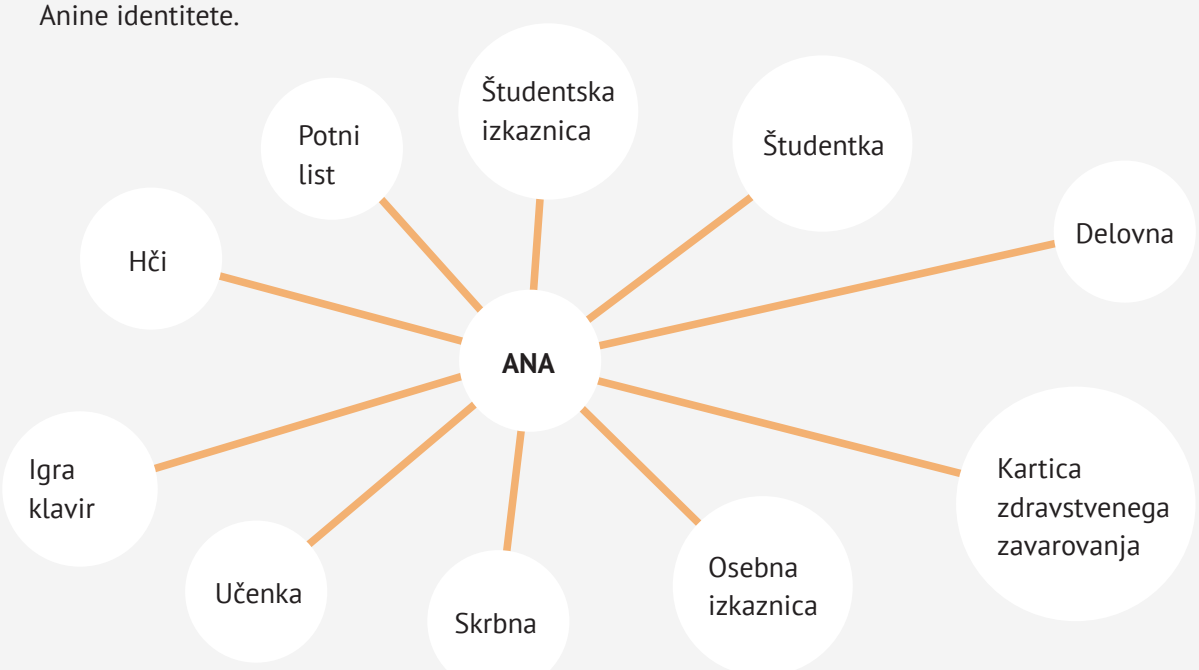

3.1. Tudi spol je del človekove identitete. Otrok se rodi kot deklica ali deček. V preteklosti se je od fantov pričakovalo drugačno vedenje kot od deklet. Kaj pa danes? Se strinjaš z naslednjimi trditvami? Obkroži »strinjam se« ali pa »ne strinjam se«.

Dekleta se bolj kot fantje zanimajo za modo.
strinjam se ne strinjam se

Fantje se bolj kot dekleta zanimajo za avtomobile in letala.
strinjam se ne strinjam se

Učenke lažje dobijo dobre ocene v šoli kot učenci.
strinjam se ne strinjam se

Fantje se med seboj večkrat prepirajo kot dekleta.
strinjam se ne strinjam se

Dekleta ne morejo tako dobro igrati odbojke kot fantje.
strinjam se ne strinjam se

Dekletom dobre ocene v šoli pomenijo več kot fantom.
strinjam se ne strinjam se

Skupaj ugotovite, pri katerih trditvah ste se strinjali in pri katerih ne. Odgovore utemeljite.

Ženske in moški v družbi

Različne skupnosti bolj ali manj pričakujejo, da se njihovi člani in članice ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, se vedejo drugače, imajo različne lastnosti, jih zanimajo različne stvari itd. Skupnosti po svetu moškim in ženskam pripišejo (dodelijo) različne vloge (skrb za otroke, preživljanje družine, vodenje podjetij ...). V nekaterih družbah so razlike med vlogama moških in žensk velike, v drugih majhne ali se prekrivajo – na primer, pričakuje se, da za preživljanje družine skrbita ženska in moški. Ženske in moški imajo v Sloveniji in v veliko drugih državah po svetu enake pravice – spola sta **enakopravna**. Še pred nekaj desetletji ženske niso imele enakih pravic kot moški. Volilno pravico so na primer v Švici dobile leta 1971, v Jugoslaviji pa leta 1945 (Slovenija je bila del Jugoslavije do osamosvojitve).

*Mnogi odrasli spodbujajo **deklice**, da se **igrajo** drugače kot **dečki**. Tudi v oglasih vidimo in slišimo, da deklicam izdelovalci ponujajo drugačne igrače in igre kot dečkom.*

BESEDNJAK

Enakopravnost – stanje, v katerem imajo vsi enake pravice.

Skupina – na primer člani šolskega pevskega zbora, prijatelji ... Skupino, ki ji pripadamo, si običajno izberemo sami.

Skupnost – na primer šolska skupnost, stanovanjska skupnost ... Skupnosti, katere del smo, si ne izberemo sami.

4. V preteklosti so si moški marsikje vzeli nekatere pravice, ki jih ženskam niso priznavali. Šele v zadnjih desetletjih so si ženske izborile več enakopravnosti. Vendar – ali so res povsem **enakopravne**? Oglej si risbi in označi odgovora.

4.1.

Koliko je danes po tvojem mnenju v Sloveniji družin, v katerih je domače delo razdeljeno tako, kot kaže zgornja risba?

a. Takšnih družin sploh ni. b. Takšnih družin je malo. c. Takšnih družin je veliko.

4.2.

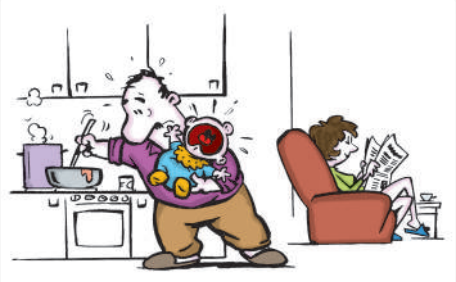

Koliko pa je danes v Sloveniji družin, v katerih je domače delo razdeljeno tako, kot kaže zgornja risba?

a. Takšnih družin sploh ni. b. Takšnih družin je malo. c. Takšnih družin je veliko.

V oddelčni skupnosti, za vsako vprašanje posebej, preštejte svoje odgovore pod a, b in c. Pogovorite se o svojih ugotovitvah.

Kaj je državljanska in kaj narodnostna identiteta

Če te v tujini nekdo vpraša, **kdo** si, morda poleg imena poveš še, da si iz Slovenije. To pomeni, da si na primer Peter ali Ana, poleg tega pa še **slovenski državljan**. Ne le ime, tudi državljanstvo je del tvoje **identitete** in pomeni, da si član skupnosti državljanov Slovenije.

Poleg **državljanske** identitete imamo tudi **narodnostno** identiteto. Narod je velika skupnost ljudi, ki govorijo isti jezik, si delijo isto kulturo (na določenem ozemlju so ju razvili njihovi predniki skozi zgodovino) in se zavedajo, da pripadajo tej skupnosti. Velika večina slovenskih državljanov se narodnostno opredeljuje za Slovence. Nekateri slovenski državljani pa so druge narodnosti: italijanske, madžarske, hrvaške, srbske, bošnjaške, albanske itd.

Tudi nekateri ljudje, ki živijo izven Slovenije in imajo katero od drugih državljanstev, se imajo lahko po narodnosti za Slovence. Ko jih kdo vpraša, katere narodnosti so, odgovorijo slovenske.

Državljansko identiteto lahko dokažemo z uradnim potrdilom, na primer s Potrdilom o državljanstvu. Narodnostno identiteto pa sprejmemo **sami**. V otroštvu nam jo navadno dodelijo starši. Pozneje, ko odrastemo, pa o svoji narodnostni identiteti sami **svobodno** odločamo.

V **Konvenciji o otrokovih pravicah** piše, da ima vsak otrok **pravico** do državljanstva. Zakaj je to pomembno? Na svetu je mnogo otrok, ki nimajo državljanstva. Tako jih država ne more ščititi, jim omogočiti šolanja, nuditi zdravstvene pomoči itd.

BESEDNJAK

Svoboda – človek je svoboden, ko lahko izbira, se odloča po lastni volji.

*Potrdilo o državljanstvu je izpis iz elektronske knjige **Register državljanstev**. Vanjo so vpisani vsi državljani Republike Slovenije. V Register državljanstev državni uradnik vpiše vse novorojenčke, če:*

a. sta oba otrokova starša državljana Republike Slovenije,
b. je eden od staršev slovenski državljan in se je otrok rodil na ozemlju Republike Slovenije,
c. se je otrok rodil v tujini in je eden od staršev slovenski državljan; ta mora sporočiti slovenskemu državnemu uradniku svojo željo, da otrok postane slovenski državljan.

***Tuji državljani** lahko pridobijo **slovensko državljanstvo**. Dobijo ga, če izpolnjujejo pogoje, ki so napisani v **zakonu**.*

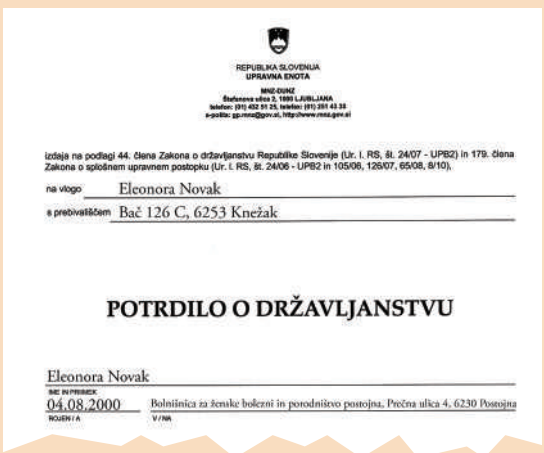

REPUBLIKA SLOVENIJA
UPRAVNA ENOTA

izdaja na podlagi 44. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 24/07 - UPB2) in 179. člena Zakona o splošnem upravnem postopku (Ur. l. RS, št. 24/06 - UPB2 in 105/06, 126/07, 65/08, 8/10).

na vlogo Eleonora Novak

s prebivališčem Bač 126 C, 6253 Knežak

POTRDILO O DRŽAVLJANSTVU

Eleonora Novak

04.08.2000 Bolnišnica za ženske bolezni in porodništvo postojna, Prečna ulica 4, 6230 Postojna

5. Večina slovenskih državljanov je slovenske narodnosti, vendar je med našimi državljani tudi mnogo oseb drugih narodnosti. Vsi ljudje na sliki so slovenski državljani, samo ena med njimi je tudi po narodnosti Slovenka. Smiselno dopolni povedi v oblačkih. Izmisli si tudi narodnosti drugih oseb in jih napiši na črte v oblačkih. Upoštevaj tiste narodnosti, ki so v Sloveniji – poleg večinske slovenske narodnosti – najpogostejše.

V oddelčni skupnosti se pogovorite, zakaj v Sloveniji živijo tudi slovenski državljani, ki so druge narodnosti. Zakaj pa v Sloveniji živijo tuji državljani, ki niso slovenske narodnosti? Je možno, da je v Sloveniji nekdo tuj državljan, pa pravi, da je po narodnosti Slovenec? Zakaj?

Kaj pomeni beseda domovina

Domovina je beseda, ki je izpeljana iz besede dom. Tako kot narodnosti tudi **domovine** ne določa nobena uradna listina. Vendar ima večina slovenskih državljanov **skupno domovino**, **Slovenijo**.

Pripadnost svoji domovini Sloveniji lahko pokažemo tako, da:

- skrbimo za rabo svojega jezika, slovenščine (uporabljamo slovenske izraze in ne tujih);
- se zanimamo za slovensko kulturo in ugotovitve slovenskih znanstvenikov;
- v svoji družbi opozarjamo na nepravilnosti in zahtevamo, da se odpravijo;
- v šoli sodelujemo na proslavah ob državnih praznikih.

Zgoraj smo opisali primere pripadnosti domovini Sloveniji. Seveda tudi ljudje drugje po svetu podobno pokažejo pripadnost svoji domovini.

*Pripadnost domovini izražamo tudi, ko spodbujamo svoje športnice in športnike na tekmovanjih. Rečemo, da izražamo **domoljubje** ali patriotizem.*

*Z rdečo barvo je na zemljevidu Evrope označeno ozemlje **Republike Slovenije**. Naše **državno ozemlje** je v središču **Evrope**. Je zelo razgibano, vključuje gore, gozdove, morsko obalo … Narava s svojimi lepotami je **naša naravna dediščina**, ki jo moramo ščititi pred onesnaževanjem. Ohraniti pa moramo tudi **kulturno dediščino**: svoj jezik, običaje, kulturne spomenike, stavbe, slike, predmete, ki so jih uporabljali naši predniki, literaturo, glasbo in še marsikaj drugega.*

6. V prazne pravokotnike vpiši besede, za katere meniš, da opisujejo DOMOVINO Slovenijo. Oglej si dani primer.

potica	

V oddelčni skupnosti se pogovorite, zakaj vam te besede predstavljajo domovino.

Človeške skupnosti

Občina *je širša človeška skupnost. V njej je več* ***stanovanjskih naselij****. V naselju imajo ljudje blizu vrtec in šolo, lekarno, zdravstveni dom, trgovino, restavracijo, čistilnico, športno igrišče itd.*

Ljudje imamo **prirojeno potrebo** po tem, da se med seboj **družimo** in **povezujemo**. Združujemo se v različne **skupnosti**. To so na primer oddelčna skupnost v šoli, skupnost v podjetju, športnem društvu, kulturnem društvu, verska skupnost itd. V te skupnosti se lahko združujemo občasno (izlet s turistično agencijo) ali trajno.

Ljudje se tudi **trajno združujemo** – povežemo se v bolj ali manj trajne skupnosti. Najmanjša trajna skupnost je **družina**. V njej zadovoljujemo svoje osnovne **potrebe**. Za mnogo potreb pa ne moremo poskrbeti v svoji družini. Moramo se na primer izobraževati, pridobivati dohodek, kupiti hrano in oblačila, se zdraviti, če zbolimo itd. Vse te potrebe lahko zadovoljimo v širši skupnosti, na primer skupnosti prijateljev, krajevni skupnosti, občini, narodu in državi. Ena takih velikih skupnosti je tudi **skupnost državljanov Republike Slovenije**.

Danes poznamo tudi navidezne skupnosti, ki se ustvarjajo na primer na svetovnem medmrežju.

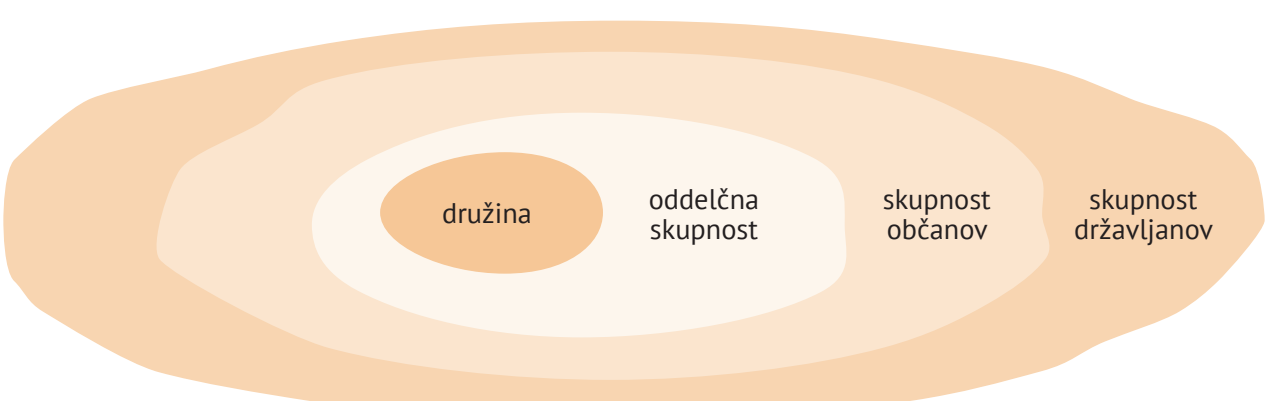

7. Odgovori na vprašanja in obkroži pravilne odgovore.

	1. primer	2. primer	3. primer
Napiši tri človeške skupnosti, ki so večje od družine.			
Ali se v teh skupnostih vsi člani med seboj poznajo?	DA NE	DA NE	DA NE
Ali čutijo, da so med seboj povezani, čeprav se morda ne poznajo?	DA NE	DA NE	DA NE
Zakaj tako misliš?			

7.1. Napiši, ali je oddelčna skupnost majhna ali velika človeška skupnost. _____

Zakaj tako misliš? _____

_____

7.2. Naštej tri lastnosti/stvari, ki jih imaš skupne s svojimi sošolci:

_____, _____ in _____.

V oddelčni skupnosti se pogovorite o skupnih lastnostih/stvareh.

Vloge posameznika v skupnostih

Ljudje že v prazgodovini niso mogli zadovoljiti vseh svojih potreb v družini, zato so se povezovali v večje skupnosti, na primer v rodove in plemena. Sčasoma so ljudje razvili dve vrsti velikih skupnosti, v katere smo združeni tudi danes: **narod** in **državo**. Države so praviloma zelo dobro organizirane širše (večje) skupnosti.

Posameznik v skupnostih prevzema **različne vloge** (naloge, zadolžitve). To vidimo že v družini. Starši oskrbujejo člane družine s hrano in oblačili. Prevzamejo tudi več drugih vlog. Na primer: oče v nedeljo opoldne prevzame vlogo kuharja in pripravi kosilo

za vso družino. Ko prevzame to vlogo, je **odgovoren** za to, da bo kosilo skuhano. V službi imajo starši spet drugačne vloge in tako drugačne **odgovornosti**.

Če nekdo v skupnosti sprejme neko vlogo, sprejme torej tudi odgovornost za to, da jo bo dobro opravljal. Vzemimo **smučarski klub**. **Predsednik** kluba mora uspešno voditi klub: skrbeti za denar, organizirati sestanke članov itd. Nekdo drug je **trener**. Odgovoren je za to, da tekmovalci pravilno vadijo, uspešno tekmujejo. Mladi člani kluba imajo vlogo **tekmovalcev**. Njihova naloga je, da se na treningih potrudijo, upoštevajo navodila trenerja, uspešno tekmujejo na tekmovanjih. Vsaka od teh vlog ima torej določeno odgovornost.

V **državljanski skupnosti** imajo polnoletni državljani vlogo **volivcev**. To pomeni, da lahko na volitvah izrazijo svoje prepričanje (glasujejo, volijo) o pomembnih stvareh v svoji ožji (npr. lokalni skupnosti) ali širši skupnosti (npr. državna skupnost). Volivci so lahko tudi kandidati na volitvah in so lahko izvoljeni.

Slovenski volivec *je vsak slovenski državljani, ki je star najmanj 18 let.*

BESEDNJAK

Odgovornost – značilnost človeka, ki si prizadeva izpolnjevati zahteve, naloge in obveznosti ter sprejeti posledice za svoje ravnanje.

Tudi ***otroci in mladostniki*** *delujejo v več vlogah. Doma sodelujejo pri pospravljanju stanovanja, staršem pomagajo pri nakupovanju, skrbijo za hišnega ljubljenčka itd. V šoli so v vlogi učencev in prevzemajo še druge vloge: nekdo je predsednik oddelčne skupnosti, nekdo drug je vodja ekipe ...*

8. Spodaj je v krožnicah napisanih nekaj človeških skupnosti. K vsaki skupnosti napiši vlogo, ki jo imaš v njej. Oglej si dani primer.

Skupnost državljanov: VOLIVEC

Skupnost občanov: _____

Skupnost prijateljev/-ic: _____

Oddelčna skupnost: _____

Družina: _____

V oddelčni skupnosti razpravljajte o tem, člani katerih človeških skupnosti ste še. Katere vloge imate v teh skupnostih?

Pravila v skupnostih

Ljudje živimo in delujemo v **skupnostih**. Ker so v naši bližini **drugi ljudje**, se moramo ozirati tudi na njih. Zato imamo v skupnostih **pravila**, po katerih se moramo ravnati. Pravila določijo ljudje in jih lahko tudi spremenijo.

Pravila so lahko napisana ali nenapisana. Lahko veljajo za ravnanje ljudi v manjših skupnostih (npr. za stanovalce v določenem stanovanjskem bloku), v večjih skupnostih ali v velikih skupnostih (npr. za vse polnoletne državljane). Pravila, za katera se v neki skupnosti dogovorijo, **veljajo enako** za vse člane te skupnosti.

*Kaj je **psihično** nasilje? To je vedenje, s katerim nekdo ustrahuje, ponižuje, zasmehuje ali drugače povzroči stisko drugi osebi.*

Napisana pravila

Veliko zelo pomembnih pravil je napisanih v različnih dokumentih, ki jim rečemo pravilnik, predpis, statut, hišni red, zakon. Sprejme jih na primer svet šole, zbor lastnikov, **minister** ali **državni zbor**.

Oglejmo si nekaj vrst **napisanih** pravil.

- **Vzgojni načrt** so pravila, po katerih se morajo ravnati vsi učenci, zaposleni in obiskovalci šole. Na primer, prepovedano je psihično in fizično nasilje; kajenje, uživanje alkohola; uporaba mobilnih telefonov v času pouka itd.
- **Hišni red** so pravila, ki veljajo na primer v stanovanjskih blokih.
- **Zakoni** so najpomembnejša napisana pravila v državi. Veljajo za **vse prebivalce Slovenije enako**. Zakoni urejajo zadeve na vseh področjih, ki so pomembna za **skupno** življenje v naši državi.

*Zaposleni, ki v javnih lokalih pripravljajo hrano, morajo ravnati tako, kot je zapisano v higienskih predpisih. To preverjajo **inšpektorji**.*

Na fotografiji je kuhar, ki ima na rokah zaščitne rokavice in pripravlja sendvič.

Nenapisana pravila

Doma, v šoli in na drugih javnih (pa tudi zasebnih) krajih upoštevamo mnogo pravil, ki niso napisana. Običajno se prenašajo ustno z odraslih na otroke in mladostnike, jih sprejemamo za svoja in se poskušamo po njih ravnati. Pravila določajo, kako se primerno vedemo do drugih ljudi ali na javnih mestih, na primer v gledališču, športnih objektih, pri zdravniku.

Nenapisana pravila lahko razvrstimo v naslednje skupine:

- **Moralna pravila** so pravila o tem, katero ravnanje do ljudi (skupin ljudi) je dobro in katero slabo, pravilno ali napačno.

BESEDNJAK

Minister – član vlade, ki ureja neko področje, na primer kmetijstvo, zdravstvo, šolstvo …

Inšpektor – uradna oseba, ki pregleduje, ali vse poteka tako, kot določajo pravila (predpisi).

Državni zbor – del slovenskega parlamenta. Sestavljajo ga poslanci, ki so jih izvolili volivci. Poslanci sprejemajo zakone.

Kršenje nekaterih moralnih pravil, kot so na primer nasilna dejanja ali kraja, prepoveduje tudi zakon.

- **Dogovori** so pravila, za katera se ustno dogovorimo v ožji skupnosti, na primer v družini ali med prijatelji. Drug od drugega pričakujemo, da se bomo držali dogovora.
- Pravila **lepega vedenja** ali **bonton** so pravila o tem, kako se olikano vedemo v različnih položajih: za mizo pri obedu, v različnih lokalih, ustanovah, do različnih ljudi. Tudi ta pravila ljudje s časom spreminjajo.

Neolikano vedenje je tudi »brskanje« po pametnem telefonu, medtem ko se pogovarjamo z drugimi, z njimi sedimo pri mizi, gledamo predstavo, smo na zmenku ...

9. Ljudje bi hitro postali nezadovoljni ali bi se celo ujezili, če se ne bi ravnali tudi po nenapisanih pravilih **obnašanja**. Katera nenapisana pravila obnašanja moraš upoštevati? Spodaj smo napisali nekaj teh pravil obnašanja v kinu. Če meniš, da moraš pravilo upoštevati, obkroži črko pred njim.

a. Ko gremo skozi vrata, jih pridržimo za osebo, ki je takoj za nami.
b. Ko čakam v vrsti za nakup vstopnic, se ne skušam vriniti pred druge.
c. Počakati moram, da najprej kupijo vstopnice starejši.
č. Med predstavo ne pošiljam SMS-ov.
d. V dvorani moram odstopiti sedež starejšemu, če to želi.
e. Med predstavo ne smem niti šepetati.
f. Pokovko moram ponuditi tudi osebi na sosednjem sedežu, čeprav je ne poznam.
g. Če je neki filmski prizor smešen, se tudi po tihem ne smem smejati, ker to moti druge.
h. Po koncu predstave vstopnice ne odvržem na tla, temveč v koš za smeti.

V oddelčni skupnosti ugotovite, katera pravila obnašanja, ki jih po vašem mnenju ni potrebno upoštevati, ste največkrat obkrožili. V pogovoru ugotovite zakaj?

Kršenje napisanih pravil

Ali lahko posameznik krši napisano pravilo (zakon ali predpis), ki se nam zdi slabo? Ne, če je bilo sprejeto na **demokratičen** način. Posameznik pa ima pravico, da opozori na slabo pravilo in **utemelji**, zakaj je slabo.

Običajno so kršitelji zakonov ali predpisov **kaznovani**. Učenec na primer za hud prekršek v šoli dobi ukor ravnatelja ali je celo izključen iz šole; za napačno parkiranje avtomobila voznik plača globo. Za **kršitev** nekaterih napisanih pravil je pogosto predvidena **kazen**, ki jo lahko izreče tudi **sodišče** oz. sodnik. Ljudje pa moralno obsojajo osebo, ki zaradi **lastne koristi krši** predpise in zakone.

BESEDNJAK

Utemeljiti – navesti vzroke ali razloge za neko dejanje, ravnanje, stanje.

*Moža na risbi prav nič ne skrbi, ker bo kršil prepoved skakanja v vodo. Zanj je mnogo pomembnejše moralno pravilo, ki zahteva, da **pomagamo** osebi, katere življenje je **ogroženo**. Kršil bo predpis, vendar bo rešil življenje.*

Kršenje nenapisanih pravil

Kršitelji nenapisanih pravil običajno izkusijo naslednje posledice:

- Če kršimo moralna pravila, nas drugi ljudje obsojajo, nočejo se družiti z nami, pred drugimi nas kritizirajo ipd. Tudi to je vrsta kazni. Ljudi, ki pogosto ravnajo nemoralno, njihova skupnost izloči oziroma ne sprejema.
- S kršenjem (neupoštevanjem) dogovorov si lahko zaslužimo grajo ali izgubimo prijatelja. Na primer, če se doma dogovorite, da boš pospravil/-a sobo, in je potem ne pospraviš, ne smeš gledati priljubljene nadaljevanke.
- Če ne upoštevamo pravil olikanega vedenja, so drugi ljudje navadno do nas neprijazni, nas grdo gledajo, tiho obrekujejo, ignorirajo ipd.

Pravila olikanega vedenja se običajno prenašajo ustno z odraslih na otroke in mladostnike (to je ponazoril risar), pa tudi med sodelavci, vrstniki itd. Če ne upoštevamo teh pravil, so drugi ljudje navadno neprijazni do nas.

Spreminjanje pravil

Vse vrste pravil lahko spreminjamo. Nekatere dogovore lahko **prilagodimo** tako, da nam bolje ustrezajo. To naredimo na primer, ko doma v določenem času ne moremo več opravljati neke zadolžitve. Na primer v dneh, ko imamo po novem urniku športno vadbo, a bi morali pomiti posodo in odnesti smeti v smetnjak. V dogovoru s starši lahko dosedanja pravila malo prilagodimo svojim **potrebam**.

Tudi pravila **šolskega reda** lahko spremenimo. Spremembo lahko predlagajo tudi **učenci**, vendar jo morajo potem potrditi tisti, ki **upravljajo** šolo.

Tudi **zakone,** ki veljajo v naši državi, poslanci v Državnem zboru RS večkrat dopolnijo ali spremenijo. Kdaj? Ko zakon, ki velja, ne ustreza več potrebam državljanske skupnosti. Zakaj poslanci? Ker smo jim volivci na **volitvah** dali to pravico.

Oglejmo si primer. Poslanci državnega zbora so spremenili zakon. Novi zakon določa, da morajo otroci pri vožnji s kolesom imeti do 18. leta ustrezno pripeto zaščitno kolesarsko čelado.

10. Dopolni preglednico s pravilom, ki velja:

V oddelčni skupnosti (med poukom)	**V šoli**	**Na poti v** ali **iz šole**

10.1. V preglednici izberi eno pravilo in ga obkroži. Napiši, zakaj to pravilo nekateri ljudje kršijo.

10.2. Ali ljudje kdaj upravičeno kršijo pravila? Obkroži odgovor.

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

10.3. Napiši, katero od pravil, ki si jih napisal/-a v preglednico, bi spremenil/-a.

10.4. V zgornji preglednici z barvo pobarvaj pravilo za katero meniš, da je nenapisano.

V oddelčni skupnosti se pogovorite o nenapisanih pravilih, ki ste jih napisali.

Kaj je etika

Z besedo etika označujemo **razmišljanje o moralnih pravilih**, o tem, kdaj posameznik ravna **prav** in kdaj **narobe**, kaj je **pravično** in kaj **krivično**. Včasih so etična vprašanja težka in zapletena. Oglejmo si to na primeru:

Nekateri športni copati in oblačila, ki jih prodajajo v Sloveniji, so bili morda izdelani v Indiji. Tam jih izdelujejo tudi desetletni otroci. Delajo po osem ali več ur na dan in ne morejo hoditi v šolo. Lastniki tovarne imajo velik dobiček, otroci pa zaslužijo evro ali dva na dan. Vendar s tem denarjem preživljajo starše, brate in sestre. Ali naj v Sloveniji kupujemo te copate in oblačila? Če jih kupujemo, podpiramo brezobzirno izkoriščanje otrok. Če pa jih ne kupujemo, otroci ne bodo zaslužili niti tistega evra ali dveh in družine bodo stradale.

11. Radio, televizija in časopisi pogosto poročajo, da znajo znanstveniki z nespolnim razmnoževanjem celic (kloniranjem) ustvariti bitje, ki je popoln posnetek nekega drugega bitja iste vrste. Na primer: za sušne predele Afrike bi morda lahko »izdelali« govedo, ki bi lahko dolgo zadrževalo vodo in bi preživelo dolga obdobja suše – tako kot kamele. O tem etičnem vprašanju se nekatere vlade sprašujejo, ali je kloniranje goveda pravilno ali napačno.

Ali meniš, da bi bilo kloniranje rastlin in živali dobro za ljudi? DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

_____

V oddelčni skupnosti se pogovorite o svojih odgovorih in poskusite oblikovati skupno stališče.

Kaj so vrednote

Nekateri cilji so za nas **bolj** pomembni, drugi pa **manj**. Doseganje določenih ciljev nam pomeni več kot doseganje drugih. Mnogim mladim ljudem največ pomenijo na primer druženje s prijatelji, poslušanje priljubljene glasbe, tipkanje po pametnem telefonu. Vse te reči za mlade lahko opišemo z besedo **zabava**. Lahko rečemo, da je zanje zabava **nasploh** pomembna **vrednota**. Mnogi odrasli so najsrečnejši takrat, ko so skupaj s člani svoje družine. Zanje je **družina** pomembna vrednota. Za mnoge ljudi pa sta zelo pomembni vrednoti **denar** in **poklic**. Ljudje imamo še mnoge druge

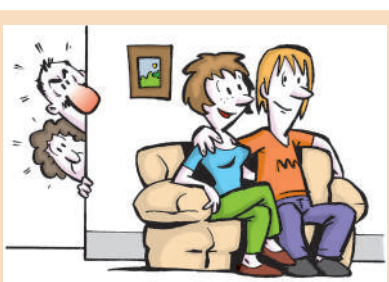

***Prijateljstvo** in **ljubezen** sta vrednoti, ki ju ljudje običajno postavljajo na prva mesta.*

vrednote: **znanje**, **ljubezen**, **ugled**, **lepoto**, **domovino** itd. Te besede zelo splošno označujejo tisto, kar si ljudje želijo doseči ali ohraniti.

Posebna skupina (vrsta) vrednot so **državljanske vrednote**. Te vrednote ceni tisti slovenski državljan, ki želi: da bi bili ljudje **solidarni** z ljudmi, ki so v stiski; da nikomur ne bi kršili **pravic**; da bi ljudje **pogumno izražali svoje mnenje**, tudi če se razlikuje od mnenja drugih ljudi; da bi vsi ljudje **spoštovali zakone slovenske države**; da bi **sodniki** na sodiščih **sodili pravično**.

BESEDNJAK

Solidarnost – način skupnega bivanja, ki temelji na medsebojni pomoči. To pomeni, da smo ljudje pripravljeni nuditi pomoč drugim. Pomeni pa tudi, da podpremo, pritrdimo mnenju koga drugega.

12. Razvrsti vrednote v preglednici. To storiš tako, da napišeš številko 1 pod tisto vrednoto, ki je zate najpomembnejša, številko 2 pod tisto, ki je malo manj pomembna, in tako naprej za vse vrednote.

Domovina	**Pravičnost**	**Zabava**	**Uspeh**
Življenje	**Resnica**	**Zdravje**	**Sreča**
Družina	**Ljubezen**	**Mir**	**Solidarnost**
Znanje	**Lepota**	**Denar**	**Prijateljstvo**

V oddelčni skupnosti primerjajte svoje zapise. Ugotovite, katere vrednote ste postavili največkrat na prva tri mesta. Zakaj?

Kaj povezuje člane skupnosti: primer oddelčne skupnosti

V večini primerov se učenci v **oddelčni skupnosti** med seboj razumejo in se v njej dobro počutijo. Nekateri so med seboj tudi tesno povezani. Učenci so v oddelčni skupnosti povezani, če imajo **skupne cilje**, hkrati pa sprejemajo, da je vsak nekoliko različen od vseh drugih, in te **razlike spoštujejo**. To na primer pomeni, da: • si zaupajo (so pošteni drug do drugega) • spoštujejo pravila, za katera so se dogovorili • večkrat pripravijo skupne akcije • se skupaj pripravljajo na športna tekmovanja • se družijo med seboj tudi po pouku • nikogar ne izključujejo iz svoje družbe • med njimi ni hujših sporov in nasilja • vsak se počuti enakopravnega z vsemi drugimi sošolci.

*Učenci si med seboj pogosto **pomagajo**. Na primer učencu, ki je bolan, veliko pomeni, če ga obišče sošolec in ga seznani z novo učno snovjo.*

Kaj povezuje državljane

Vsi državljani Slovenije sestavljamo **državljansko skupnost**. V skupnost smo povezani, ker imamo vsi podobne cilje (vrednote), kot so na primer mir, svoboda, solidarnost, reševanje socialnih težav itd. V spodnji preglednici si preberi, kaj povezuje in kaj ne povezuje državljanov.

BESEDNJAK

Strpni (tolerantni) – so ljudje, ki drugim pustijo, da imajo (in izrazijo) o določeni stvari drugačno mnenje, kot ga imajo sami.

Državljani smo **povezani** in smo v svoji državi **zadovoljni**, če:

- imamo vsi **enake pravice**;
- **spoštujemo zakone**;
- **zaupamo** politikom, ki jih izvolimo;
- smo drug do drugega **strpni**;
- **razlike** med manj in bolj premožnimi niso zelo velike;
- se **mladi** lahko brezplačno izobražujejo;
- se gradijo stanovanja, je poskrbljeno za **varstvo** otrok, **ljudi s posebnimi potrebami** itd.

Skupnost državljanov je **nepovezana** in **nezadovoljna**, če:

- veliko njenih članov **krši skupna pravila** (zakone) in za to niso kaznovani;
- imajo nekateri državljani neupravičeno prednost pred drugimi (imajo **privilegije**);
- mnogo ljudi nima sredstev za **dostojno življenje** (so brezposelni);
- politiki zastopajo interes le **ene skupine** ljudi, ne pa vseh državljanov;
- so nekatere skupine državljanov **nestrpne** do drugih skupin;
- se o skupnih zadevah **ne** odloča **demokratično**.

13. Spodaj v kroge napiši pet pogojev, ki so po tvojem mnenju najpomembnejši, da se državljanke in državljani Slovenije čutimo povezane.

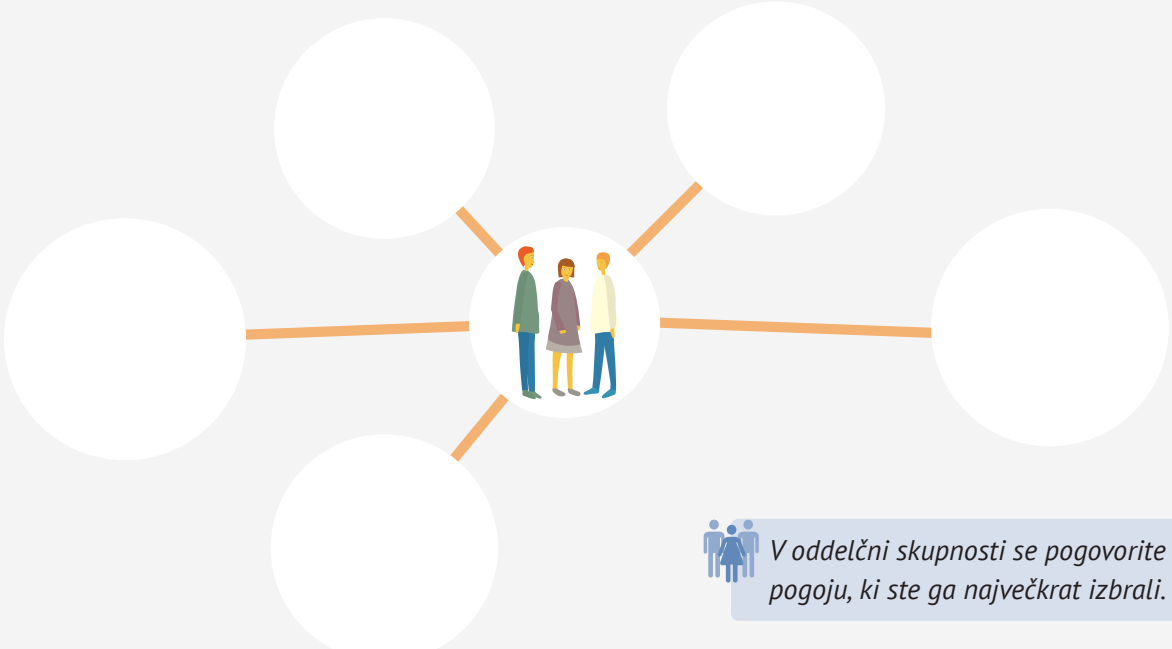

V oddelčni skupnosti se pogovorite o pogoju, ki ste ga največkrat izbrali.

Kdaj je odločanje v oddelčni skupnosti demokratično

Demokracija izhaja iz grške besede (demos – ljudstvo, kratein – vladati) in pomeni vladavina ljudstva. Danes v demokratični skupnosti torej enakopravno vladajo vsi polnoletni državljani. To pomeni, da lahko **enakopravno** izrekajo predloge, kako urediti državo. Vsak se lahko tudi poteguje (kandidira) za kakšno vodilno vlogo. Kako to poteka? Na volitvah državljani med kandidati in političnimi strankami izbirajo z glasovanjem. Izvoljeni pa so tisti kandidati in politične stranke, ki dobijo največ glasov. Kdaj je odločanje demokratično? Oglejmo si to na primeru.

Učenci v oddelčni skupnosti 7. a odločajo o predlogu učiteljem, do kdaj naj bi zaključili učne ocene. Polovica učencev se bo namreč udeležila tekmovanja pevskih zborov. Izbirajo med dvema predlogoma:

1. Ocene naj zaključijo do 15. maja, do začetka tekmovanja.
2. Ocene naj zaključujejo po vrnitvi učencev, na začetku junija.

Sestanek oddelčne skupnosti bo vodila predsednica. Izpeljali ga bodo demokratično. Kako?

- Predsednica **skliče** sestanek in **napove**, o čem bodo **razpravljali.**
- Predsednica prosi sošolca, naj piše **zapisnik** o sestanku.
- Predsednica **vodi** razpravo. Spodbudi sošolce, da izrazijo svoje **mnenje** in ga **utemeljijo**.
- Vsak učenec lahko govori, ne da bi ga **prekinjali**.
- Če kdo postane žaljiv, mu predsednica vzame besedo.
- Po razpravi **glasujejo**. Preštejejo glasove in ugotovijo, za kateri predlog je glasovala **večina** učencev in za katerega **manjšina**. Vzemimo, da je večina glasovala za predlog, naj učitelji ocene zaključijo do 15. maja. Ta predlog postane **sklep** sestanka.
- Zapisnikar **zapiše** sklep, ki zdaj velja tudi za tiste, ki niso glasovali zanj.
- Predsednica **seznani** učitelje s predlogom oddelčne skupnosti.
- Učitelji bodo predlog najbrž **sprejeli**.

Če se želi skupina ljudi o nečem demokratično odločiti, mora pustiti, da vsak najprej izrazi svoje mnenje. Potem glasujejo. Natančno si oglej risbo. Je to glasovanje demokratično? Zakaj tako meniš?

BESEDNJAK

Zapisnik – pisni povzetek, navedba vseh glavnih dogodkov in sklepov nekega sestanka.

Večina – več kot polovica ljudi v določeni skupnosti, na primer oddelčni skupnosti.

Manjšina – manj kot polovica ljudi v določeni skupnosti, na primer oddelčni skupnosti.

14. Pri volitvah v oddelčni in šolski skupnosti se lahko veliko naučite o demokraciji. Vzemimo, da v oddelčni skupnosti volite predsednika. Ti si kandidat/-ka za predsednika/-co in zelo si želiš, da bi bil/-a izvoljen/-a. Vendar kandidirata še sošolka Helena in sošolec Iztok. Preberi besedilo, pri vsakem vprašanju izberi en odgovor in ga dopolni.

14.1. Lansko leto je bila sošolka Saša v bolnišnici, tam si jo obiskoval/-a dva meseca in ji pomagal/-a pri učenju. Se lahko s tem pohvališ pred sošolci, zato da bodo raje glasovali zate?

☐ Da, do tega imam pravico, ker _____

_____

☐ Ne, do tega nimam pravice, ker _____

_____

14.2. Helena je bila pred dvema letoma osumljena, da je sošolki ukradla USB-ključek. Imaš pravico, da sošolce spomniš na to in tako povečaš možnost, da bodo volili zate?

☐ Da, do tega imam pravico, ker _____

_____

☐ Ne, do tega nimam pravice, ker _____

_____

14.3. Tretji kandidat, Iztok, je bil predsednik že zadnji dve šolski leti. Ima sploh pravico, da spet kandidira?

☐ Da, do tega ima pravico, ker _____

_____

☐ Ne, do tega nima pravice, ker _____

_____

14.4. Vsi trije kandidati ste dobili enako število glasov. Zato boste v oddelčni skupnosti čez teden dni ponovili volitve. Eden od sošolcev je bolan in na prvih volitvah ni glasoval. Imaš pravico, da greš k njemu domov, mu prineseš priljubljeni film na USB-ključku in ga nagovoriš, naj kljub bolezni pride v šolo ter na ponovljenih volitvah glasuje zate?

☐ Da, do tega imam pravico, ker _____

_____

☐ Ne, do tega nimam pravice, ker _____

_____

14.5. Na ponovnih volitvah si bil/-a izvoljen/-a ti, čeprav je Helena povedala nekaj slabega o tebi. Na sestanku oddelčne skupnosti morate predlagati še kandidata za predsednika šolske skupnosti. To bi zdaj rada postala Helena. Kot predsednik/-ca oddelčne skupnosti predlagaš drugega kandidata. Imaš pravico, da se Heleni tako maščuješ?

☐ Da, do tega imam pravico, ker _____

_____

☐ Ne, do tega nimam pravice, ker _____

_____

14.6. Na sestanku oddelčne skupnosti razpravljate, kako izboljšati ocene iz matematike. Nekaj hoče predlagati tudi sošolka, ki ima vedno nesmiselne predloge. Ti vodiš sestanek. Ali imaš pravico, da ji prepoveš govoriti?

☐ Da, do tega imam pravico, ker _____

_____

☐ Ne, do tega nimam pravice, ker _____

_____

Razpravljajte o primerih demokratičnega in nedemokratičnega ravnanja v svoji oddelčni skupnosti. Poskušajte doseči soglasje o tem, ali je bilo v teh primerih ravnanje res demokratično oziroma nedemokratično.

Razlike med člani skupnosti

Učenci v oddelčni skupnosti se med seboj **razlikujejo** – po spolu in telesnih značilnostih, po tem, kaj jih zanima, kako natančni so pri učnem delu, morda tudi po narodnosti itd. Vsak učenec ima kakšno nezaželeno **posebnost**. Nekateri imajo prekomerno telesno težo, drugi nosijo očala. Vendar nobena od teh stvari ne sme biti razlog za slabe odnose med sošolci in sošolkami ter za podcenjevanje ali žalitve. Seveda pa obstajajo tudi zaželene posebnosti, kot sta na primer nadarjenost za učenje tujih jezikov in izjemen spomin.

Tudi v vsakem slovenskem naselju se prebivalci med seboj razlikujejo po premoženju, izobrazbi, poklicu, narodnosti, političnih prepričanjih … Razlikujejo se tudi po tem, ali so verni ali ne. Zelo pomembno je, da so državljani **strpni** do različno izobraženih in premožnih ljudi, do ljudi različnih narodnosti, političnih prepričanj, vere in verovanj.

*Državljanske skupnosti v Evropi so že stoletja zelo **različne**. Razlikujejo se po svojih verah, jezikih, navadah in tudi po videzu. Večina ljudi brez težav živi v skupnostih, ki jih sestavljajo posamezniki različnih narodnosti, ver, jezikov, navad itd. Včasih se nekateri obnašajo sovražno ali zaničljivo do svojih **sodržavljanov**, ki so druge narodnosti ali vere. To se dogaja predvsem takrat, ko se v državljanski skupnosti ljudem življenje poslabša.*

*V Sloveniji zakoni predpisujejo **kazen** za vsakogar, ki bi na primer spodbujal ljudi, naj **sovražijo** ali preganjajo druge ljudi zaradi njihove narodnosti ali vere.*

15. Spodaj je napisanih 14 trditev o strpnosti. Izberi in obkroži sedem tistih, za katere meniš, da najbolje opisujejo strpnost.

Strpnost je:

- da drugih ne ocenjujemo glede na njihovo narodnostno pripadnost.
- da dajemo moškim in ženskam enako možnost pri zaposlitvi.
- da ljudi ne podcenjujemo, če nimajo denarja.
- da drugim dopuščamo drugačno mnenje.
- da obsojamo neupravičeno razlikovanje med ljudmi.
- da ne ponižujemo ljudi, ki imajo od nas drugačno prepričanje.
- da drugih ne ocenjujemo glede na njihovo versko pripadnost.
- da nas drugačno obnašanje ne moti zgolj zaradi drugačnosti.
- da drugemu dopuščamo, da živi na svoj, poseben način.
- da nas premoženjske razlike med nami ne motijo.
- da spore rešujemo s pogajanji ali dogovori.
- da ljudi s prekomerno težo ne žalimo.
- da ljudi, ki prihajajo iz drugega kulturnega okolja, ne žalimo.
- da ne žalimo ljudi, ki so istospolno usmerjeni.

V oddelčni skupnosti se pogovorite o primeru strpnosti na svoji šoli.

Reševanje sporov

Velikokrat ravnamo tako, kot od nas **pričakujejo** drugi ljudje. Vzemimo sedmošolca. Od njega starši pričakujejo, da se bo redno učil, hkrati pa bo pomagal pri gospodinjskih delih. Ljudje imamo drug od drugega **mnogo pričakovanj**. Če nekdo meni, da drugi ni **izpolnil** njegovih pričakovanj, je lahko razočaran, prizadet, jezen. Med osebama lahko pride do nesoglasij, manjšega ali večjega **spora**.

Posamezniki se včasih zapletejo v spor zato, ker drug drugega niso pravilno razumeli. Če je spor nastal zaradi **nesporazuma**, ga najlaže razrešimo v pogovoru. Pri tem vsaka od sprtih oseb poskuša razumeti položaj **druge osebe** in pove, kaj jo moti in zakaj je prizadeta. Spore je zelo težko rešiti, če nekdo žali ali podcenjuje drugo osebo z izjavami, kot sta »Ti si punca in o tem nimaš pojma.« ali pa »Ti sploh nisi Slovenec.«. Tudi pri reševanju sporov smo vsi **enakopravni**. Spore dobro rešujejo tisti, ki znajo in so pripravljeni sklepati **kompromise**. To je rešitev med tistim, kar želimo sami, in tistim, kar želi drugi. Do kompromisa torej pridemo, če obe sprti strani malo **popustita**.

*Ko rešujemo spore, poskušamo ostati **mirni**, **strpni** in **razumni**. Močno razburjenje, izražanje negativnih čustev (posebej jeze) in besedno nasilje otežijo pogovor in lahko spor poglobijo.*

Reševanje konfliktov

Spori ali celo pravi **konflikti** (spopadi ali vojne) lahko nastanejo znotraj skupnosti (med različnimi skupinami), pa tudi med skupnostmi. To velja za majhne in velike skupnosti. Na primer za skupnosti državljanov ene in druge države, ene in druge verske skupnosti.

Spori znotraj skupnosti ali med skupnostmi nastanejo zaradi nesoglasij ali nasprotnih interesov ene in druge strani. Nekatere skupine ali skupnosti so pri uveljavljanju svojih interesov uspešnejše kot druge. Če sporov skupnosti ne rešujejo sproti ali jim sporov ne uspe rešiti, nasprotja med skupnostmi postanejo vse večja – rečemo, da pride do konflikta. Odnosi med ljudmi in skupnostmi se poslabšajo. To lahko pripelje do hudega nasilja in celo do vojaških spopadov – vojne.

*Spore med skupnostmi, na primer med državami, lahko voditelji uspešno rešijo s **pogovorom**, **kompromisi**, **vljudnim**, **spoštljivim**, **mirnim** in **razumnim** sporazumevanjem.*

16. Ker živimo v skupnostih, je lahko vsakdo kdaj v sporu ali konfliktu z drugim človekom ali z drugimi ljudmi. Kako lahko najbolje razrešimo konflikt? Ali se strinjaš z navedenimi trditvami? Obkroži in napiši odgovore.

16.1. Konflikt lažje razrešimo, če vsaka od udeleženih oseb pomisli, kako se počutijo druge udeležene osebe.

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

16.2. Če se v konfliktu zelo razjezimo, moramo to pokazati. Tako bo na primer druga oseba razumela, da mora spremeniti obnašanje.

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

16.3. Če vsak udeleženec konflikta jasno pove, kaj ga pri obnašanju drugih oseb moti, bodo verjetno prej razrešili konflikt.

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

16.4. Telesnega nasilja, do katerega včasih pride v konfliktih, se je treba navaditi, saj ga nikoli ne bo mogoče povsem odpraviti.

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

16.5. Če vidimo, da sta se dva učenca telesno spopadla, je najbolje, da odidemo čim dlje stran.

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

16.6. Učenca pred šolo pričakata fanta iz višjega razreda, mu grozita, ga udarita in od njega zahtevata denar. Ali naj učenec to pove ravnatelju?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

16.7. Udeleženci konflikta se dogovorijo, da bodo konflikt reševali naslednji dan. Vsi se bodo pomirili in premislili. Ali je to, da preložijo reševanje konflikta, lahko tudi nekaj slabega?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

16.8. V reševanje konflikta se lahko vključi tudi tretja oseba (ali organizacija). Ali je reševanje konflikta s pomočjo tretje osebe lahko tudi nekaj slabega?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

Poročajte o svojih odgovorih. Pogovorite se o tem, kateri načini razreševanja konfliktov so lahko uspešni.

Kaj so stereotipi

Ljudje si hitro ustvarimo **površno** in **splošno** predstavo o skupinah ljudi in članih teh skupin, ki jih slabo poznamo (ali pa jih sploh ne poznamo). Skupina ljudi ima pogosto podobne predstave o drugih skupinah in o njihovih članih. Še več, prepričani smo, da so te predstave pravilne, točne, resnične. Takim površnim, poenostavljenim in pretirano splošnim prepričanjem rečemo **stereotipi**. Pogosto stereotipi sploh ne ustrezajo **resničnosti**, so zmotni. Stereotipi so lahko negativni ali pozitivni. Učenci v nekem mestu imajo na primer stereotipe o dijakih. Prepričani so, da so dijaki gimnazije A samovšečni in naduti; njihovi vrstniki z gimnazije B pa so prijetni, zabavni, prijateljski. Stereotipe imamo vsi, nekateri več, drugi manj.

Mnogi ljudje so zapustili svojo domovino zaradi vojne – postali so begunci. Nekateri Slovenci mislijo, da so begunci tatovi, nasilneži in sploh slabi ljudje, ki državljane Slovenije ogrožajo, čeprav tem Slovencem noben begunec ni storil ničesar slabega ali celo nobenega niso osebno srečali.

Kaj so predsodki

Posamezniki imajo včasih zmotna negativna prepričanja o neki skupini ljudi (negativne stereotipe), ki je drugačna od večine prebivalcev. Na primer o manjšini, ki se morda po narodnosti, veri, vedenju razlikuje od večine. Poleg tega do manjšinske skupine in njenih članov občutijo še negativna čustva (na primer jezo, strah) in se do njih sovražno vedejo. To pomeni, da imajo do teh ljudi **predsodke**. Predsodke razvijemo iz stereotipov, vendar to ni nujno. Če imamo predsodke, so ti običajno negativni.

Predsodki so **krivični** in žaljivi. To sami doživimo takrat, ko ima nekdo (ali skupnost) neupravičeno slabo mnenje o **nas**, nas **zavrača** in/ali **sovraži**. In to samo zato, ker smo na primer določene narodnosti, starosti ipd. Življenje nekaterih skupin ljudi v človeški in **državljanski skupnosti** je zaradi predsodkov posebej težko.

Posamezniki imajo različne vrste predsodkov o ljudeh neke narodnosti, vere, barve kože … Predsodke izražajo na različne načine: širijo laži o neki skupini ljudi, pripovedujejo nesramne in žaljive šale o njih, ljudem iz te skupine se izogibajo. Risba prikazuje otroke, ki nimajo predsodkov do barve kože, spola, narodnosti.

Razdelite se v skupine. Vsaka skupina na list papirja napiše primer pozitivnega stereotipa ali predsodka. Član skupine predstavi vaš pozitivni primer. V oddelčni skupnosti se pogovorite o tem primeru. Je ta pozitivni predsodek oziroma stereotip upravičen? Zakaj?

17. Ljudje včasih odklanjajo nekatere stvari ali druge ljudi, ne da bi za to imeli razumen razlog. Včasih imajo torej predsodek do nečesa ali nekoga. Spet drugič pa imajo dobre razloge za to, da nekaj odklanjajo.

Ali so naslednji primeri predsodki ali trditve z dobrimi razlogi? (Obkroži in pojasni odgovore.)

17.1. Nekateri trdijo, da je slovenska narodnozabavna glasba zelo slaba.

To je njihov predsodek. Za to trditev imajo dober razlog.

Pojasni svoj odgovor. _____

_____

_____

17.2. Nekateri trdijo, da so ljudje v Afriki lačni samo zato, ker črnci niso marljivi delavci.

To je njihov predsodek. Za to trditev imajo dober razlog.

Pojasni svoj odgovor. _____

_____

_____

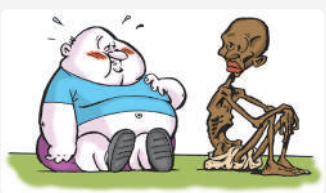

17.3. Nekateri ljudje ne jedo svinjskega mesa.

To je njihov predsodek. Za to vedenje imajo dober razlog.

Pojasni svoj odgovor. _____

_____

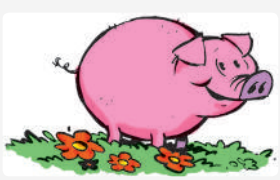

17.4. Kitajci ne marajo jesti z noži in vilicami, raje jedo s paličicami, tako kot pred tisoč leti.

To je njihov predsodek. Za to vedenje imajo dober razlog.

Pojasni svoj odgovor. _____

_____

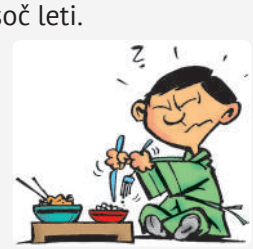

17.5. Nekateri trdijo, da so vsi mladostniki, ki si obrijejo glavo, nasilni.

Do obritoglavcev imajo le predsodek. Za to trditev imajo dober razlog.

Pojasni svoj odgovor. _____

_____

V pogovoru oblikujte skupna mnenja o tem, v katerih primerih gre za predsodke, v katerih pa za dobre razloge.

Kaj je diskriminacija

Včasih nekdo, ki je sposoben za določeno delo, vendar ima telesno oviranost, težko dobi zaposlitev. Podobno lahko doživijo ljudje, ki imajo težave z duševnim zdravjem. Nekateri stari ljudje so osamljeni, saj mlajši nočejo preživeti dela prostega časa z njimi samo zato, ker so stari. Vse to so primeri **diskriminacije**, ki se lahko razvije iz predsodkov. Diskriminacija ne pomeni samo hudih **težav** za prizadete **posameznike**, temveč za vso **skupnost**. V skupnosti, v kateri je mnogo nesrečnih ljudi in se različne skupine med seboj ne spoštujejo ali se celo sovražijo, ni prijetno živeti.

Diskriminacija je neenako, nepravično ravnanje z osebo ali skupino ljudi zaradi njene narodnosti, vere, spola, starosti itd.

18. Preberi besedilo in odgovori na vprašanji.

Kamala in Andreja sta prijateljici. Obe sta slovenski državljanki in sta dobri dijakinji v srednji šoli. Kamala je po narodnosti Rominja, Andreja pa Slovenka. Med počitnicami želita delati. V nekem podjetju iščejo dekle, ki bi poleti čistila pisarne. Za delo se javi Kamala. Direktor je ne pozna. Meni, da Rominje niso dobre delavke, zato je ne sprejme na delo. Ker pozna Andrejino družino, vpraša Andrejo, ali bi hotela čistiti pisarne.

18.1. Ali se je Kamali zgodila krivica?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

18.2. Andreja si želi delati, saj potrebuje denar za kolo. Ve pa, da je direktor zavrnil njeno prijateljico Kamalo. Ali naj vseeno sprejme njegovo ponudbo?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

V oddelčni skupnosti v pogovoru zagovarjajte svoji stališči.

Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja

1. Kateri podatki in značilnosti določajo osebno identiteto? Zakaj?
2. Kateri podatki so na osebni izkaznici?
3. Vsak posameznik pripada (je član) več različnim skupnostim. Navedi štiri skupnosti.
4. Zakaj mnogi ljudje še vedno pričakujejo, da bodo podjetja in države vodili moški?
5. V čem je razlika med državljanstvom in narodnostjo?
6. Kako lahko izražamo pripadnost domovini?
7. Zakaj se morajo člani vsake skupnosti ravnati po določenih pravilih?
8. Katera so napisana in katera nenapisana pravila? Za vsako pravilo naštej tri primere.
9. Kaj se zgodi, če kršimo nenapisana pravila? Odgovor utemelji na primeru.
10. Kdaj državljanska skupnost dobro (uspešno) deluje? Odgovor utemelji na primeru.
11. Kdaj je odločanje v oddelčni skupnosti demokratično?
12. Kako lahko razrešimo spor? Navedi nekaj načinov razreševanja sporov in pojasni, v katerih primerih so ti načini najustreznejši.
13. Pojasni, kako so med seboj povezani stereotipi, predsodki in diskriminacija.

Dejavnosti

V dnevnem časopisu (ali na svetovnem spletu) preberi prvo stran. Tam so članki o politiki, podjetjih in ustanovah. V teh člankih so omenjena imena pomembnih ljudi. Preštej moška in ženska imena. Katerih je več? Zakaj meniš, da je tako? Presodi, če je to za sodobno družbo ustrezno. Utemelji svoj odgovor.

Slovensko državljanstvo lahko oseba pridobi tudi, če ima država poseben interes, da ji podeli državljanstvo. To velja tudi, če oseba ne izpolnjuje pogojev za pridobitev državljanstva. Z učiteljem se pogovorite, v katerih primerih ima država poseben interes, da nekomu podeli državljanstvo (navedi vsaj en primer). Zakaj?

V oddelčni skupnosti primerjajte posledice ob kršitvi nenapisanih pravil – moralnih pravil, dogovorov in pravil olikanega vedenja. Izdelajte miselni vzorec.

Za svojo oddelčno skupnost oceni, koliko velja vsak napisani primer na strani 21 »Kaj povezuje člane skupnosti: primer oddelčne skupnosti«. Uporabi lestvico od 1 do 5 (1 = sploh ne velja, 2 = ne velja, 3 = nekaj srednjega, 4 = velja, 5 = povsem velja). V oddelčni skupnosti zberite svoje ocene. Za tiste tri trditve, s katerimi se v oddelčni skupnosti najmanj strinjate, zapišite, kako bi jih lahko izboljšali. Utemeljite, zakaj je to pomembno.

Vaje za utrjevanje znanja in razmislek

1. Obkroži rešitev in odgovori na vprašanji.

1.1. Včasih moramo dokazati, kdo smo – dokazati moramo svojo identiteto. To storimo z osebnim dokumentom. Zgoraj sta fotografiji dveh dokumentov. Obkroži osebni dokument.

1.2. Navedi tri podatke, s katerimi izkazujemo osebno identiteto in so napisani na osebni izkaznici in potnem listu.

_____ _____ _____

1.3. Zgoraj si oglej kartico zdravstvenega zavarovanja, ki je brez fotografije. Ali lastnik kartice z njo dokaže, da je on res Jakob Moder?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

1.4. Napiši, kateri osebni dokument, poleg osebne izkaznice in potnega lista, še poznaš?

_____

2. Ugotovi, katerim skupinam pripadaš, npr. družina, oddelčna skupnost, šolska skupnost, športni klub itn. Te skupine vpiši v prvi stolpec spodnje preglednice. K vsaki skupini napiši vlogo, ki ti pripada.

Skupina	**Vloga**

2.1. Napiši, katera od vlog, ki si jih napisal/-a v preglednici, je po tvojem mnenju najpomembnejša?

_____

Zakaj? _____

_____

3. Spodaj so napisani primeri življenja v različnih skupnostih. Pri vsaki skupnosti napiši v prazen okvirček primer nečesa, kar ljudi v skupnosti povezuje ali razdvaja (to, kar manjka).

Skupnost	Povezuje	Razdvaja
Šola		Ravnatelj vztraja, da morajo učenci 7. a in 7. b skupaj na končni izlet. Učenci obeh oddelčnih skupnosti pa se nikakor ne morejo dogovoriti, kam naj bi šli. Pri pripravi skupne proslave zato ne želijo sodelovati med seboj.
Naselje	V naselju so odprli novo ograjeno otroško igrišče. Prebivalci naselja se veselijo.	
Občina		Župan ni upošteval odločitve občinskega sveta o obnovi ceste na levem bregu reke. Obnovo ceste je ustavil. Prebivalcem desnega brega reke pa je obljubil, da bo obnovil njihovo cesto. Župan stanuje na desnem bregu reke.
Država	Naša smučarka je osvojila zlato olimpijsko medaljo. Na letališču jo je pričakala množica ljudi, da bi ji čestitali. Ljudje so navdušeni.	

4. Glasovanje je demokratičen način odločanja v skupnosti. Vendar je pri tem nekaj zelo pomembno. Napiši, kaj. (Risar je to ponazoril z risbo.)

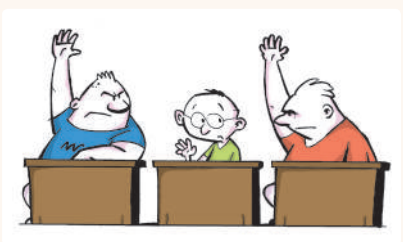

_____

_____

_____

4.1. Napiši primer:

Demokratičnega odločanja _____

_____

Nedemoktratičnega odločanja _____

_____

5. V spodnji preglednici s črto poveži pojem na levi strani s primerom na desni strani.

Pojem	Primer
Stereotip	Starejša ženska kupuje nov prenosni telefon z določenimi funkcijami. Prodajalec jo opozori, da to ni za starejše ženske, ker je telefon zanjo preveč izpopolnjen.
Predsodek	Neko podjetje objavi oglas za zaposlitev. Za pomoč v pisarni išče žensko, mlajšo od 30 let.
Diskriminacija	Modra barva je za fante, roza za dekleta.

6. Če nekomu neupravičeno priznamo manj pravic kot drugim ljudem, ga diskriminiramo. Premisli, odgovori in napiši, ali naslednja ravnanja pomenijo diskriminacijo.

6.1. Na avtobusu so nekateri sedeži namenjeni samo osebam z invalidnostjo. Ali so zato drugi potniki diskriminirani?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

6.2. Za vstopnico v muzej mora dijak plačati osem evrov, kdor je zaposlen, pa plača 12 evrov. Ali muzej zaposlene obiskovalce diskriminira?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

6.3. O Tomažu govorijo, da je večkrat užival prepovedane droge. Nobenega dokaza ni za to. Vseeno pa so starši prepovedali svojim otrokom, da se družijo s Tomažem. Ali so starši teh otrok Tomaža diskriminirali?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

2.

Skupnost državljanov Republike Slovenije

Živimo v državi z imenom **Republika Slovenija**. Kdaj in kako je nastala? Svojo državo prepoznamo po nekaterih **simbolih**. Kateri so in kako jih opišemo? Naša država je **demokratična**, oblast izbirajo državljani demokratično – kako to poteka, katere vrste **oblasti** imamo in kdo ima najvišjo oblast? Imamo zakone, ki veljajo za vse državljane enako. Kako nastanejo zakoni? Imamo najvišji **zakon**, ki mu rečemo **ustava**. Kaj je v njej zapisano? Slovenija je **pravna država** in pogosto slišimo, da smo vsi **enaki pred zakonom**. Kaj pomenijo ti zapleteni izrazi? Mnogi opozarjajo, da mora Slovenija ostati **socialna država**. Zakaj je to tako pomembno? Kaj pomeni, če rečemo, da imamo socialne pravice? Slovenija je članica zveze demokratičnih evropskih držav, **Evropske unije**. Kako je nastala ta zveza? Katere prednosti imamo, ker smo njeni člani? Slišimo, da ima Evropska unija nekatere težave. Katere? Kako jih bo rešila?

Slovenija pred osamosvojitvijo

Republika Slovenija je **mlada** država. Ta izraz uporabimo zato, ker je postala samostojna in neodvisna država **25. junija 1991**. Do osamosvojitve je bila Slovenija del države Socialistična federativna republika Jugoslavija ali SFRJ, ki jo je vodil Josip Broz Tito. V tej državi je vladala ena sama politična skupina – komunistična stranka –, ki je uvedla **totalitarno** oblast.

Prebivalci takratne Republike **Slovenije** po Titovi smrti niso bili pripravljeni živeti v **nedemokratični Jugoslaviji. 8. aprila 1990** so v Sloveniji izvedli prve demokratične volitve po drugi svetovni vojni. Na teh volitvah so lahko ljudje izbirali med več političnimi strankami.

Totalitarna oblast *je nedemokratična oblika oblasti, v kateri državna oblast ali vladar ureja in nadzoruje vso družbo, tako javno dogajanje kot tudi osebno življenje državljanov. Ne prizna niti temeljnih človekovih pravic. Posamezniki, ki se upirajo totalitarni oblasti, so kaznovani na primer s prisilnim delom ali celo smrtjo. Primeri totalitarnih oblasti v Evropi v preteklem stoletju so fašizem, nacizem in komunizem.*

Kako je nastala Republika Slovenija

Po prvih svobodnih volitvah se je pri **Slovencih** okrepila volja, da prvič v zgodovini ustvarijo svojo državo. Slovenski volivci so **23. decembra 1990** na **plebiscitu** v veliki večini (88,2 %) glasovali za to, da **Slovenija** postane **samostojna in neodvisna država**.

25. junija 1991 je **Republika Slovenija** postala samostojna in neodvisna država. To je bil **največji zgodovinski dosežek** slovenskega naroda, ki je v stoletjih ohranil svoj **jezik** in **kulturo**, vendar ni imel svoje države oziroma samostojnosti.

BESEDNJAK

Plebiscit – glasovanje volivcev na kakem ozemlju o odcepitvi od neke države ali priključitvi tega ozemlja k drugi državi.

Časovni trak: Kako je nastala Republika Slovenija

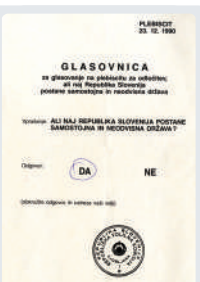

23. 12. 1990

*Na fotografiji je glasovnica, na kateri je **23. decembra 1990** večina volivcev obkrožila DA. Tako so glasovali za **samostojno** in **neodvisno državo Slovenijo.***

25. 6. 1991

***25. junija 1991** so slovenski predstavniki v tedanjem parlamentu razglasili neodvisno državo **Republiko Slovenijo**. Naslednji dan pa je bila na trgu pred to stavbo v Ljubljani (danes slovenski parlament) slovesna razglasitev nove države **Republike Slovenije**. Slavnostno so dvignili **novo zastavo**.*

26. 6. 1991

*Predstavnik hrvaške vlade je izjavil, da Hrvaška priznava novo državo **Republiko Slovenijo**.*

27. 6. 1991

*Jugoslovanska vojska je **27. junija 1991** napadla slovensko ozemlje. Začela se je desetdnevna vojna za Slovenijo. Prebivalci Slovenije so med vojno za našo samostojno državo močno **podpirali slovenske vojake** in **policiste**, ki so v bojih tvegali svoja **življenja**. Skupaj so odbili napad jugoslovanske vojske.*

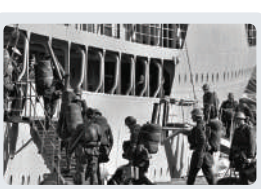

25. 10. 1991

*Zadnji vojaki jugoslovanske vojske so zapustili Slovenijo **25. oktobra 1991** z ladjo iz Kopra.*

22. 5. 1992

*Leta **1992** je Republika Slovenija postala članica največje organizacije držav in narodov, **Organizacije združenih narodov** (OZN).*

1. Leta 1990 je bilo v Sloveniji splošno ljudsko glasovanje ali plebiscit o izredno pomembni stvari. Na voliščih so volivci dobili eno od spodnjih treh glasovnic. Katero? (Obkroži odgovor A, B ali C.)

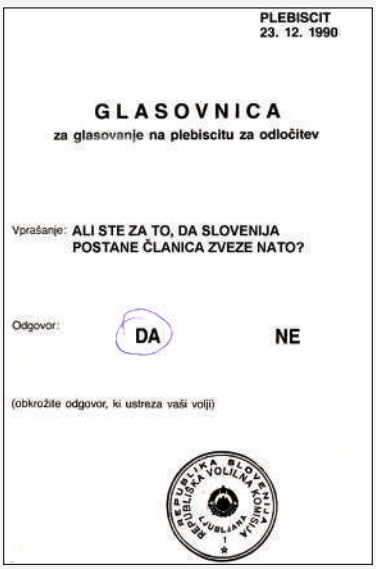
PLEBISCIT
23. 12. 1990

GLASOVNICA
za glasovanje na plebiscitu za odločitev

Vprašanje: ALI STE ZA TO, DA SLOVENIJA POSTANE ČLANICA ZVEZE NATO?

Odgovor: DA NE

(obkrožite odgovor, ki ustreza vaši volji)

REPUBLIKA SLOVENIJA VOLILNA KOMISIJA LJUBLJANA

A

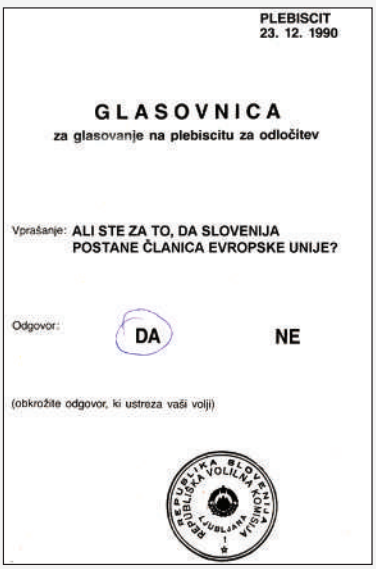
PLEBISCIT
23. 12. 1990

GLASOVNICA
za glasovanje na plebiscitu za odločitev

Vprašanje: ALI STE ZA TO, DA SLOVENIJA POSTANE ČLANICA EVROPSKE UNIJE?

Odgovor: DA NE

(obkrožite odgovor, ki ustreza vaši volji)

REPUBLIKA SLOVENIJA VOLILNA KOMISIJA LJUBLJANA

B

PLEBISCIT
23. 12. 1990

GLASOVNICA
za glasovanje na plebiscitu za odločitev, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država

Vprašanje: ALI NAJ REPUBLIKA SLOVENIJA POSTANE SAMOSTOJNA IN NEODVISNA DRŽAVA?

Odgovor: DA NE

(obkrožite odgovor, ki ustreza vaši volji)

REPUBLIKA SLOVENIJA VOLILNA KOMISIJA LJUBLJANA

C

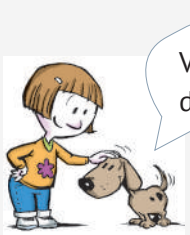

1.1. Na plebiscitu je več kot 88 odstotkov vseh volivcev obkrožilo DA, manj kot 2 odstotka pa jih je obkrožilo PROTI. Ali meniš, da imajo tisti, ki so obkrožili PROTI, danes pravico živeti v Republiki Sloveniji in biti njeni državljani? Obkroži odgovor.

DA NE

Napiši, zakaj tako misliš. _____

_____

_____

Na plebiscitu je sodelovalo približno 90 odstotkov volivcev (88 % + 2 %). Kako pa je ravnalo približno deset odstotkov volivcev, ki so tudi imeli **volilno pravico***?*

BESEDNJAK

Volilna pravica – pravica državljanov Slovenije, starih vsaj 18 let, da volijo ali so voljeni na volitvah ali glasujejo na ljudskem glasovanju.

Država Republika Slovenija

Beseda **država** ima tri pomene → državna **oblast**
↓ določeno (državno) **ozemlje**
↘ **skupnost** državljanov

Država je samostojna skupnost državljanov na nekem **ozemlju**; ima svojo **oblast**. Država ima tudi **ustavo**.

Predstavniki državljanov so kmalu po osamosvojitvi Slovenije sprejeli **ustavo** – dogovor o tem, kako naj bo organizirana država. V slovenski ustavi med drugim piše: »V Sloveniji ima oblast **ljudstvo**.« To pomeni, da je Slovenija **demokratična** država, se pravi vlada ljudstvo. Seveda pa ne more ves čas vladati vse ljudstvo. Zato polnoletni državljani na volitvah izvolijo svoje **predstavnike** (poslance), ki v njihovem imenu vodijo državo. Naša državna ureditev je **parlamentarna demokracija**. To je politični sistem oblasti, ki ga sestavljajo tri veje: zakonodajna, izvršilna in sodna.

BESEDNJAK

Ustava – najvišji **splošni pravni akt**. Poenostavljeno to pomeni, da se morajo vsi drugi zakoni in predpisi v državi ravnati po tem najvišjem **aktu**.

Državni svet – Člane imenujemo **državni svetniki**. Izvoljeni so po posebnem postopku. O delu državnega sveta boš izvedel več v 8. razredu.

Akt – uradna listina, predpis.

TRI VEJE OBLASTI

Zakonodajna oblast
Parlament RS

- Slovenski **parlament** (najvišja politična ustanova) predstavlja **zakonodajno** vejo oblasti.
- Sestavljata ga **Državni zbor RS** in **Državni svet RS**.
- Državni zbor ima **90 poslancev** – sprejemajo zakone.
- Poslance izvolijo **volivci**.

Izvršilna oblast
Vlada RS

- Vlada predstavlja **izvršilno** vejo oblasti.
- Vlada izvršuje zakone, ki jih sprejema državni zbor,
- skrbi, da se zakoni pravilno izvajajo.
- Sestavljajo jo predsednik vlade in različni ministri (na primer za gospodarstvo, zdravstvo, kulturo ...).
- Državni zbor izvoli **predsednika vlade** in imenuje **ministre**.
- Državni zbor lahko **razreši** predsednika vlade ali ministre (prenehajo delo) in izvoli druge.

Sodna oblast
Sodišča

- **Sodišča** predstavljajo **sodno** vejo oblasti.
- Sodnike izvolijo poslanci državnega zbora.
- Sodijo tistim, ki niso ravnali tako, kot piše v zakonih in drugih predpisih. Kršiteljem odredijo tudi kazni.
- Sodniki na sodiščih odločajo o sporih med posamezniki in skupinami.

*Slovenska država ima tudi **predsednika/-ico republike**. Izvolijo ga volivci na volitvah. Predsednik republike **razpiše** volitve poslancev v državni zbor. Ko se srečuje s predstavniki drugih držav, predstavlja našo državo; govori v **imenu** Slovenije. Posameznikom ali skupinam podeljuje **priznanja** za posebne dosežke. Odloča o* **pomilostitvah** *obsojenih. Je **poveljnik** slovenske vojske. Državnemu zboru **predlaga** v izvolitev predsednika vlade in ustavne sodnike.*

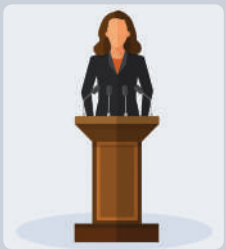

BESEDNJAK

Pomilostitev – obsojeni osebi je oproščen del kazni.

2. Vsaka država ima neko **politično ureditev**. Ob ozemlju naše države vidiš šest risb. Tri risbe predstavljajo nekaj, kar **spada k politični ureditvi** te države. Od teh treh risb potegni puščico do glavnega mesta države.

grad

predsednik RS

državni zbor RS

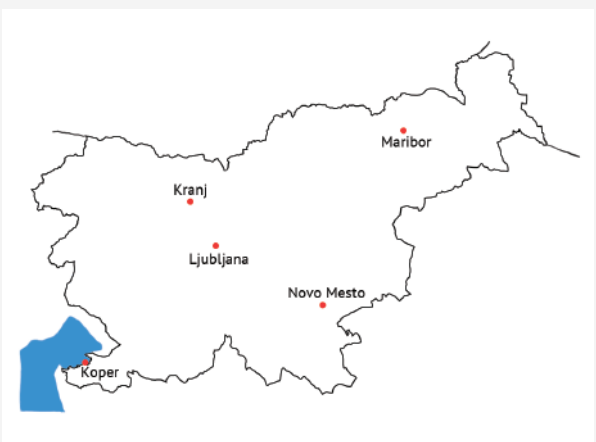

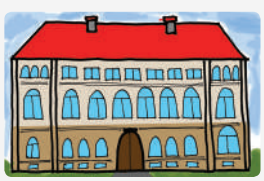

vlada RS

cerkev

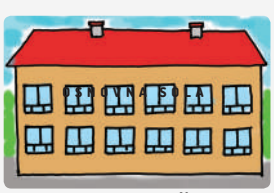

osnovna šola

2.1. Vsaka država ima tudi ime. Katero je uradno ime naše države?

_____

2.2. Kdo ima preko predstavnikov v Republiki Sloveniji oblast? _____

2.3. Kako izberemo poslance v državnem zboru? _____

2.4. Kateri je uradni jezik na ozemlju Republike Slovenije? _____

Preveri pravilnost svojih odgovorov.

3. S črto smiselno poveži besede v levem stolpcu s pojasnili v desnem stolpcu.

Ustava	○	○	Pravila, ki veljajo za vse prebivalce enako in jih sprejemajo poslanci.
Državni zbor RS	○	○	Član vlade
Predsednik RS	○	○	»Najvišji« splošni pravni akt (vrhovni zakon).
Vlada RS	○	○	Najvišja politična ustanova, v kateri delujejo poslanci.
Minister	○	○	Izvršuje zakone, ki jih sprejme državni zbor.
Ustavno sodišče	○	○	Govori v imenu Slovenije.
Državni simboli	○	○	Skrbi za spoštovanje ustave.
Zakon	○	○	Uporabljamo jih ob različnih praznikih, na mednarodnih športnih prireditvah itd.

V oddelčni skupnosti preverite pravilnost povezav.

Živé naj vsí narodi,
ki hrepené dočakat' dan,
da koder sonce hodí,
prepír íz sveta bo pregnan,
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

*Republika Slovenija ima državne **simbole**. Ima svojo slavnostno pesem ali **himno**. To je sedma kitica pesmi **Franceta Prešerna Zdravljica**. Himno predvajajo na proslavah in ob pomembnih dogodkih. Slovenija ima še svoj **grb** in **zastavo**. Zastava je stalno razobešena na nekaterih pomembnih stavbah, na primer na šolah. Na stanovanjskih hišah jo stanovalci obesimo ob **državnih praznikih**. Kako in kdaj uporabljamo državne simbole, določa zakon.*

4. Na slovenski zastavi je tudi grb. Iz katerih treh likov je sestavljen? Na črto pod temi liki napiši, kaj predstavljajo (pod drugimi liki ne piši ničesar).

a. b. č. 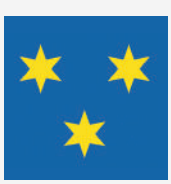 c. 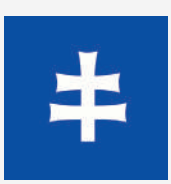 d. e. 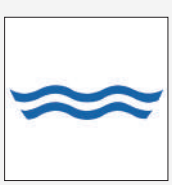

_____ _____ _____ _____ _____ _____

4.1. Dopolni spodnjo poved.

Grb, _____ in _____ so državni simboli Republike Slovenije.

4.2. Slovenska himna je sedma kitica pesmi Zdravljica, ki jo je napisal France Prešeren. Dopolni besedilo slovenske himne.

Živé naj vsí _____,
ki hrepene dočakat' dan,
da koder _____ hodí,
_____ iz sveta bo pregnan,
da rojak
_____ bo vsak,
ne vrag, le _____ bo mejak!

V oddelčni skupnosti se pogovorite, kako se obnašamo ob igranju ali petju državne himne na uradnem dogodku.

Prazniki in dela prosti dnevi

Nekateri slovenski **prazniki** so **dela** in **pouka prosti** dnevi, vendar ne vsi. Pri tistih praznikih, ki niso prosti dnevi, je narisana zvezdica (*).

1. in 2. januar: novo leto;

8. februar: Prešernov dan, slovenski kulturni praznik;

27. april: dan upora proti okupatorju;

1. in 2. maj: praznik dela;

8. junij:* dan Primoža Trubarja;

25. junij: dan državnosti;

17. avgust:* združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom;

15. september:* vrnitev Primorske k **matični domovini**;

25. oktober:* dan **suverenosti**;

1. november: dan spomina na mrtve;

23. november:* dan Rudolfa Maistra;

26. december: dan samostojnosti in enotnosti.

BESEDNJAK

Suverenost – samostojnost, politična neodvisnost.

Matični narod – narod, iz katerega nekdo izhaja.

Plebiscit o samostojnosti Slovenije je potekal 23. decembra 1990, vendar so rezultate razglasili **26. decembra**, zato na ta dan praznujemo. Praznik imenujemo dan samostojnosti in enotnosti.

Nekateri dnevi so **dela prosti,** čeprav niso **državni** prazniki:

- velikonočna nedelja, velikonočni ponedeljek;
- **15. avgust:** Marijino vnebovzetje;
- **31. oktober:** dan reformacije;
- **25. december:** božič.

5. Dopolni preglednico z imenom praznika ali datumom praznovanja.

Datum praznovanja	Državni praznik
	novo leto
8. februar	
	dan državnosti
25. oktober	
	dan spomina na mrtve
25. december	
26. december	

V oddelčni skupnosti preverite pravilnost odgovorov.

Kaj je domoljubje

Domoljubje (patriotizem) pomeni ljubezen do domovine. Čeprav slovenski državljani spoštujemo druge države in njihove državljane, čutimo **posebno naklonjenost** do svoje države.

Kako državljan pokaže, da je **domoljub**? Tako da izpolnjuje svoje državljanske **dolžnosti**. Na primer: se ravna po **zakonih**, plačuje **davke**, spoštuje **simbole** svoje domovine, udeležuje se **volitev**, informira se o dogajanju v domovini, **spremlja**, kako ravnajo tisti, ki so bili izvoljeni na volitvah.

Če hoče polnoletni **tujec** pridobiti **slovensko državljanstvo**, mora (poleg drugega) **priseči**, da bo zvest svoji novi domovini Sloveniji.

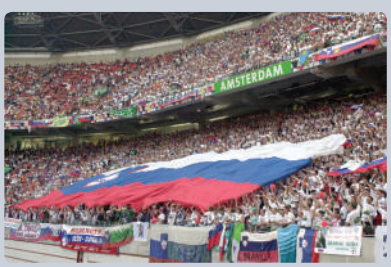

Nekateri posamezniki nosijo na športne prireditve slovenske zastave in tako izražajo domoljubje.

Na fotografiji so športni navdušenci na nogometni tekmi.

6. Napiši tri povedi, kako lahko izraziš ali pokažeš ljubezen do domovine.

1. _____

2. _____

3. _____

V oddelčni skupnosti napišite na tablo izbor svojih povedi. Pogovorite se o tem, zakaj te povedi povezujete z domovino.

Kakšna je razlika med narodom in državo

Narod je velika skupnost ljudi, ki običajno živijo na določenem ozemlju. Govorijo isti jezik, imajo skupno kulturo in zgodovino. Kaj je država, smo že spoznali.

Slovenija je država vseh državljanov. Vsi državljani pa niso slovenske **narodnosti**. Nekateri so Italijani, Madžari, Hrvati itd. Slovenska država ima do **slovenskega naroda** posebne dolžnosti. Varuje njegove skupne in bistvene značilnosti, predvsem slovenski **jezik** in **kulturo**. **Slovenščina** je **uradni** in **državni obvezni jezik** v državi. To pomeni, da morajo uradniki na primer v državnih uradih, učitelji in učenci v šolah govoriti in pisati v **slovenščini.** V državnem jeziku sta napisani tudi ustava in državna himna.

Slovenci živijo tudi izven meja naše države. V sosednjih državah, v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in na Hrvaškem, živijo pripadniki slovenske **narodne skupnosti** (narodne manjšine). To so Slovenci, ki so državljani teh držav – pravimo jim **zamejski Slovenci**. Slovenska država jim pomaga, da **ohranjajo slovenski jezik** in **kulturo**.

Približno tristo tisoč Slovencev se je v preteklosti za stalno izselilo v **ZDA** in **Kanado**, veliko tudi v **Argentino** in **Avstralijo**. Postali so državljani teh držav. Ker so se izselili, jim pravimo **izseljenci**.

*Mnogi **slovenski izseljenci** se zanimajo za domovino svojih prednikov. Čeprav mnogi ne znajo govoriti dobro slovensko, skušajo ohraniti svojo **narodno identiteto**. Med seboj se povezujejo v društva, kjer se učijo slovenščine in ohranjajo slovenske navade in običaje.*

Na zemljevidu je z rumenimi črtami označeno, kje v Italiji, Avstriji in na Madžarskem živijo zamejski Slovenci. Slovenska narodna skupnost obstaja tudi v Republiki Hrvaški. Z zelenimi črtami je označeno, kje v Sloveniji živita italijanska in madžarska narodna skupnost.

Spoštovanje drugih narodov

Na delu današnjega slovenskega ozemlja že dolgo živijo pripadniki **italijanskega** in **madžarskega** naroda. Prvi živijo v Slovenskem primorju (na Obali), drugi v Prekmurju. Do obeh **narodnih skupnosti** ima slovenska država dolžnost (obveznost, napisano v zakonu). Naša država mora zagotoviti, da lahko pripadniki teh narodnih skupnosti na Obali in v Prekmurju v vseh uradih, na sodišču, v šolah in drugih ustanovah uporabljajo svoj jezik. Na Obali, kjer živi italijanska narodna skupnost, sta v rabi dva uradna jezika,

slovenščina in italijanščina. V tistem delu Prekmurja, kjer živi madžarska narodna skupnost, pa sta uradna jezika slovenščina in madžarščina.

Kjer ob Slovencih živi madžarska narodna skupnost, so napisi na javnih zgradbah in prometni znaki v slovenskem in madžarskem jeziku. Prav tako so napisi na javnih zgradbah in prometnih znakih v slovenskem in italijanskem jeziku tam, kjer živi italijanska narodna skupnost.

7. Preberi izvleček iz članka in odgovori na vprašanja.

Italijo bi zamenjala za Slovenijo

Najstnika [...] vse več pozornosti [...] vzbujata v jadralskih krogih. Sta slovenska zamejca iz Italije, oba sta že pridobila slovensko državljanstvo, kar je predpogoj, da se jima lahko izpolni velika želja. »Rada bi jadrala za Slovenijo. Sva Slovenca, prihajava iz slovenskih družin, govoriva slovenski jezik in hodiva v slovensko šolo. Najin veliki cilj je nastop na olimpijskih igrah v dresu slovenske reprezentance [...]« V tej sezoni bosta branila še modre italijanske barve [...] mlada jadralca [...] italijanska mladinska prvaka [...] imata za seboj kratko, a pestro kariero.

Tekst Andraž Rožman

Vir: Dnevnik, torek, 14. 4. 2009

7.1. Katero državljanstvo sta imela jadralca, preden sta dobila slovensko državljanstvo?

_____

7.2. Katere narodnosti sta jadralca? _____

7.3. Zakaj sta pridobila slovensko državljanstvo? _____

_____

7.4. Bosta morala jadralca zdaj, ko sta slovenska državljana, živeti v Sloveniji? DA NE

7.5. Morajo slovenski državljani nujno hoditi v slovenske šole? DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

7.6. Ali lahko nekdo, ki ni slovenski državljan, postane član slovenske državne reprezentance? DA NE

7.7. Ali sta bila oba jadralca v času, preden sta dobila slovensko državljanstvo, v Sloveniji tujca? DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

7.8. Večina učencev v Sloveniji je slovensko državljanstvo dobila ob rojstvu. Zakaj?

_____

Pogovorite se o svojih odgovorih.

Slovenija je pravna država

V **Ustavi Republike Slovenije** med drugim piše, da je Slovenija **pravna država**. Pravna država pomeni, da zakoni, ki jih sprejmejo poslanci v državnem zboru, veljajo za **vse** prebivalce Slovenije **enako**. To pomeni, da ni pomembno, katero delo opravljajo, od kod so in koliko premoženja imajo. Zakoni veljajo tudi za politike. Pomeni tudi, da **državni organi** obravnavajo vse prebivalce po zakonu in ne po volji kakšnega pomembnega posameznika.

Ko sodnik razglasi sodbo – obsodi ali oprosti obtoženca – vsi stojijo. ***Sodnik*** *predstavlja* ***sodno oblast****. Sodbo izreče v* ***imenu ljudstva****.*

8. V levem stolpcu so navedki iz slovenske ustave. V desnem stolpcu piše, kaj pomeni posamezni navedek. Pri vsakem navedku obkroži pravilni odgovor.

V Ustavi Republike Slovenije je napisano:	Kaj to pomeni?
2. člen Slovenija je pravna [...] država. 	a. Predpisi in zakoni v naši državi se ne smejo spreminjati. b. Vsi uslužbenci države morajo delovati tako, kot je napisano v zakonih in predpisih. c. V najpomembnejših službah v naši državi so lahko zaposleni le pravniki.
14. člen Vsi so pred zakonom enaki. 	a. Počnem lahko, kar hočem, ker sem ministrica v Vladi Republike Slovenije. b. Vsi državljani Republike Slovenije, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, premoženje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino, so pred zakonom enaki. c. V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino.
19. člen Vsakdo ima pravico do osebne svobode. 	a. Počnemo lahko, kar hočemo, pri tem nas ne sme nihče omejevati. b. Izbiramo lahko kraj bivanja, potujemo in se družimo, s komer hočemo. c. Zaporniki v zaporih ne smejo biti vklenjeni v verige. č. Vsakdo lahko drugim reče kar koli, pa če je tisto še tako žaljivo.

Skupaj preverite pravilnost odgovorov.

Slovenija je socialna država

V **Ustavi Republike Slovenije** piše, da je Slovenija **socialna država**. Urejena je tako, da državljani plačujejo del svojih dohodkov (davkov, prispevkov) državi v **državni proračun**. Država z delom tega denarja pomaga tistim, ki pomoč potrebujejo. Na primer: posamezniki, ki izgubijo službo, dobijo **denarno pomoč** in **pomoč** pri iskanju **zaposlitve**. Denarno pomoč dobivajo tudi drugi, na primer starši ob rojstvu otroka, kasneje lahko otroški dodatek; najstarejši posamezniki, ki v vsakdanjem življenju potrebujejo pomoč drugih, dobijo dodatek za pomoč. Za državo, ki je tako urejena, rečemo, da je **socialna država**.

Državljani so se tudi dogovorili, da bodo vsi **prispevali** del svojih dohodkov za plačevanje javnih dobrin, ki jih **potrebujemo**: za zdravstvene domove in bolnišnice, za vrtce in šole, za gledališča in knjižnice, za policiste in vojake, ki skrbijo za našo varnost. Če ne bi vsi prispevali, bi si na primer zdravnike in šole lahko privoščili samo **premožni** državljani. To bi bilo krivično. Slovenijo so njeni državljani zasnovali kot socialno državo tudi zato, da bi **zmanjšali razlike** med državljani.

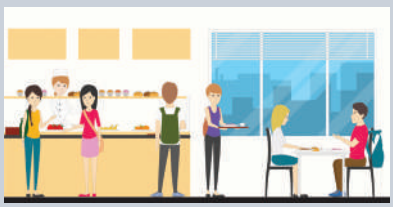

Država prispeva denar, na primer za šolske malice in kosila, učbeniške sklade, državne štipendije. Tudi ti ukrepi so del socialne države.

BESEDNJAK

Državni organi (institucije) – so na primer državni zbor, predsednik vlade, ministrstva, sodišča, varuh človekovih pravic, upravne enote itd.

Proračun – načrt vlade (občine), kako bo porabila denar, ki ga je pridobila z javno lastnino, davki, prispevki itd.

9. Oglejmo si, kako v Sloveniji deluje socialna država. V **stolpcu A** piše, kakšne potrebe imajo izmišljene osebe. V **stolpcu B** pa piše, kaj jim slovenska država lahko ponudi. S črto smiselno poveži potrebe, ki jih imajo izmišljene osebe, in tisto, kar jim lahko ponudi slovenska država. Oglej si dani primer.

A	B
Gregor Z. si je na smučanju v Kranjski Gori zlomil nogo. Ima hude bolečine in ne more hoditi.	Denarna pomoč za brezposelne in pomoč pri iskanju nove zaposlitve.
Metka Ž. je od prometne nesreče dalje v invalidskem vozičku. V službo ne more hoditi več, tako da potrebuje nov vir denarja za preživljanje.	Pomoč strokovnjakov v centru za osebe z odvisnostjo.
Podjetje Steklo je propadlo. Dvesto zaposlenih je izgubilo službo. Potrebujejo denar za preživljanje.	Redni mesečni denarni dodatek za otroke.
Simon V. je odvisen od drog. Sam se jim ne more odpovedati, zato potrebuje pomoč.	Brezplačni študij na medicinski fakulteti.
Katarina in Bojan T. imata šest otrok. Oba sta zaposlena, vendar imata zelo nizki plači, tako da družini primanjkuje denarja.	Invalidnina, se pravi redna mesečna denarna podpora.
Kmetom v Prekmurju je neurje uničilo skoraj ves pridelek. Ostali so brez zaslužka, ki bi ga sicer dobili od prodaje pridelka.	Brezplačni prevoz v bolnišnico in zdravnikova pomoč.
Helena G. je končala gimnazijo. Zelo si želi postati zdravnica.	Enkratna denarna pomoč, ki delno pokrije vrednost uničenega pridelka.

Skupaj ugotovite, ali ste potegnili pravilne povezave.

10. Vsak človek ima pravice, ki jim pravimo človekove pravice. Med pravicami na strani 90 izberi tri. Napiši tiste, zaradi katerih lahko od slovenske države zahtevamo, da deluje kot socialna država.

a. _____

b. _____

c. _____

Skupaj ugotovite, ali ste našli ustrezne tri pravice.

Nastanek Evropske unije

Po **drugi svetovni vojni** (leta 1945) je bila evropska celina v ruševinah; umrlo je približno 50 milijonov ljudi. Zato so si Evropejci prizadevali urediti celino tako, da se države ne bi več spopadale, temveč bi med seboj **sodelovale**. V naslednjih letih so nekatere **demokratične** države ustanovile zvezo držav. Te države so tudi sklenile, da bodo v zvezo sprejemale še nove demokratične evropske države. Spodaj si oglej časovni trak Zgodovina nastanka **Evropske unije** (EU).

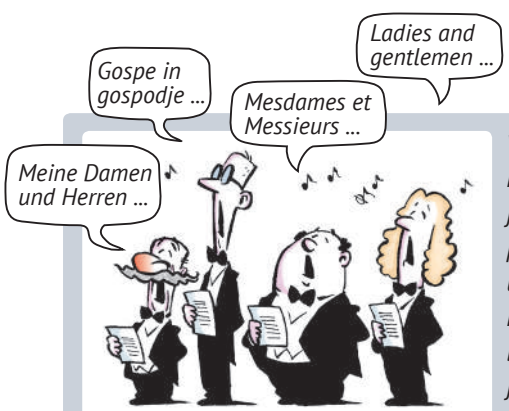

*V **EU** je **24** uradnih jezikov, med njimi tudi **slovenščina**. Vsi ti jeziki so **enakopravni**. Slovenski predstavniki lahko v Bruslju uporabljajo **slovenščino**. Zakoni, ki jih sprejmejo v Bruslju, morajo biti prevedeni v vse uradne jezike EU.*

BESEDNJAK

Zahodna Nemčija – današnja Nemčija je bila po drugi svetovni vojni razdeljena na dva dela. Leta 1990 sta se obe Nemčiji ponovno združili v skupno državo.

1945 – *Konec druge svetovne vojne.*

1951 – *Države Francija, **Zahodna Nemčija**, Italija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg ustanovijo Evropsko skupnost za premog in jeklo.*

1957 – *Sodelovanje teh držav se razširi na področje celotnega gospodarstva. Nastane Evropska gospodarska skupnost (**EGS**).*

1979 – *Evropski državljani prvič neposredno izvolijo svoje poslance v Evropski parlament.*

1995 – *V kraju Schengen so se vlade držav Belgije, Francije, Luksemburga, Nemčije, Nizozemske, Portugalske in Španije dogovorile, da na mejah med njimi ne bo več policijskega nadzora. Veljati je začel Schengenski sporazum.*

Večina **političnih ustanov** Evropske unije ima sedež v **Bruslju** – glavnem mestu Belgije. V njih delujejo **predstavniki** vseh držav članic, med njimi **Slovenije**.

V EU živimo, delamo, se srečujemo ljudje, ki se razlikujemo po narodnosti, kulturi, jeziku, običajih itd. Skupna pa nam je želja po mirnem sobivanju, gospodarskem napredku, pravni in socialni državi ter spoštovanju **človekovih pravic**.

Simboli EU so:

- ***Zastava*** *– na zastavi EU je krog, ki ga sestavlja dvanajst zlatih zvezd na modri podlagi. Krog je tudi simbol enotnosti članic EU. Zvezd je dvanajst zato, ker to število spominja na število mesecev v letu ter ur na številčnici.*
- ***Himna*** *(Beethovnova Deveta simfonija).*
- *9. maj –* ***dan Evrope****.*
- ***Slogan*** *»Združena v raznolikosti«, ki poudarja povezovanje evropskih kultur, tradicij in enakopravnost vseh njenih jezikov.*

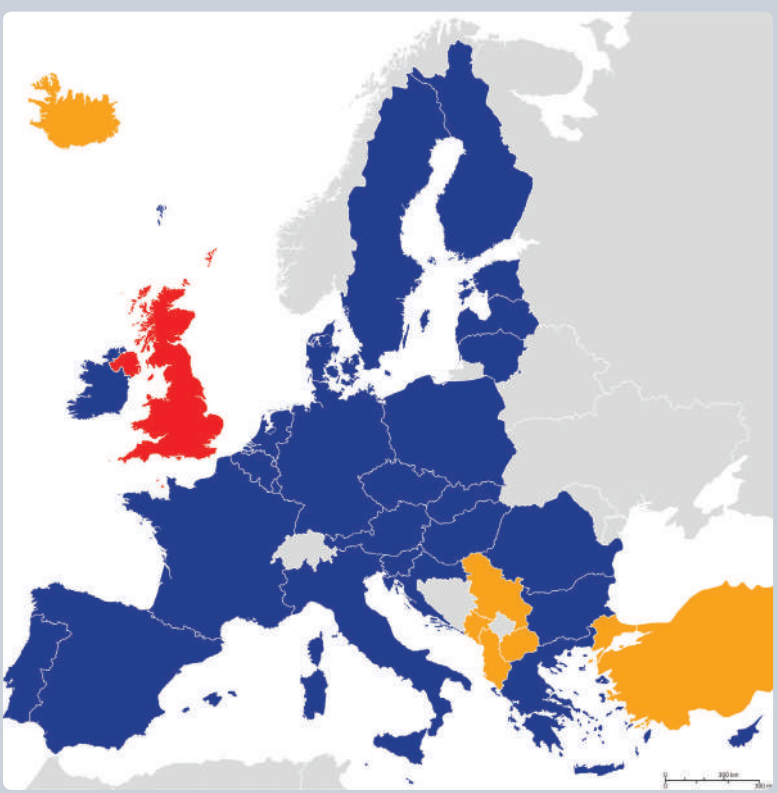

Zemljevid prikazuje Evropo in države članice ***Evropske unije*** *leta 2018.*

1999

Evro postane nova skupna valuta za enajst držav članic EU.

2004

Republika Slovenija *je* ***1. maja 2004*** *postala članica EU. Slovenski državljani pa tudi* ***državljani EU****.*

2007

1. januarja je Slovenija prevzela evro (€) kot zakonito plačilno sredstvo.

21. decembra je Slovenija postala članica schengenskega območja.

2016

Državljani Združenega kraljestva so se na referendumu odločili za izstop iz EU.

2018

EU ima 28 držav članic.

11. Kateri je eden izmed pogojev, ki jih mora država izpolnjevati, da bi lahko vstopila v Evropsko unijo? Obkroži odgovor.

a. Država je članica Združenih narodov (OZN).

b. Država je demokratična.

c. Država mora imeti morje.

11.1. Napiši, koliko je trenutno držav članic Evropske unije. _____

11.2. V spodnji preglednici je napisanih deset trditev. Če se s trditvijo strinjaš, obkroži besedo PRAVILNA. Če se ne strinjaš, obkroži besedo NEPRAVILNA.

Trditev		
Vse države članice EU so demokratične.	pravilna	nepravilna
Vsak državljan Republike Slovenije je tudi državljan EU.	pravilna	nepravilna
Večina politikov, ki vodijo EU, dela v pisarnah na Dunaju.	pravilna	nepravilna
Nekatere evropske demokratične države so leta 1951 ustanovile Evropsko skupnost za premog in jeklo.	pravilna	nepravilna
Slovenija je 1. maja 2004 postala članica EU.	pravilna	nepravilna
V ustanovah EU je uradni jezik angleščina.	pravilna	nepravilna
Vse članice EU imajo evro za zakonito plačilno sredstvo.	pravilna	nepravilna
EU je ekonomsko in politično partnerstvo med državami.	pravilna	nepravilna
Zdravljica je himna EU.	pravilna	nepravilna

Primerjajte svoje odgovore in ugotovite, kateri so pravilni.

Slovenija je članica Evropske unije

Slovenski državljani so se odločili za vstop Republike Slovenije v Evropsko unijo. Republika Slovenija je **pogoje** za vstop v EU izpolnila in postala njena enakopravna članica **1. maja 2004**.

Z vstopom v EU je Slovenija sprejela **dolžnosti**, na primer v skupni **evropski proračun** mora prispevati določen delež denarja. Tega EU porabi za različne **skupne cilje** – na primer za podporo kmetom, za raziskave, gradnjo cest in železnic, ki povezujejo države, itd. Seveda tudi Slovenija **dobi** del tega skupnega denarja.

Večino odločitev, ki so pomembne za življenje prebivalcev Slovenije, sprejmemo v Sloveniji. O nekaterih zadevah pa odločajo **politične ustanove EU**. Potrošnik ima na primer enake pravice reklamirati izdelek ne glede na to, ali ga je kupil v trgovini, na spletu, v domovini ali v drugih državah članicah EU. Kljub temu

imamo še vedno svojo **samostojno** in **neodvisno** državo Republiko Slovenijo. Sami na primer odločamo, koliko morajo biti stari otroci ob vstopu v osnovno šolo, kaj se bodo učili v šoli, koliko učencev ima lahko oddelčna skupnost itd.

Prednosti članstva v Evropski uniji

Državljani Evropske unije na ozemlju držav EU prosto kupujejo **nepremičnine** ali **vlagajo** svoj denar v podjetja v državah EU. Enako velja za podjetja. Zaradi tega imajo koristi države in posamezniki. Takemu kroženju denarja rečemo **prost pretok kapitala**. Tako je članstvo v EU za Slovenijo nekaj dobrega, ji koristi – rečemo, da je za Slovenijo prednost (glej primer spodaj – prodaja hladilnikov). Ni pa to edina prednost.

Slovenija je v EU enakopravna država članica. Zato je danes **slovenščina** eden od **uradnih jezikov EU**. To pripomore k temu, da slovenski narod še naprej ohranja svoj jezik. Državljani EU lahko **živijo** in se **zaposlijo** v kateri koli državi članici, na primer mladi ljudje se lahko **izobražujejo** v drugih državah EU.

Večina držav EU je na mejah ukinila **mejne prehode**, kjer so prej obmejni policisti nadzorovali potnike. Zato lahko danes brez **potnega lista** in ustavljanja na meji potujemo v mnoge države EU. Ko potujemo po državah EU, tudi lahko telefoniramo, pošiljamo SMS-e, brskamo po spletu itd. po enaki ceni kot doma.

*Slovensko podjetje želi prodati hladilnike v Nemčijo. Hladilnik bi bil v nemških trgovinah predrag za kupce, če Slovenija ne bi bila članica EU. Cena, ki bi jo določilo slovensko podjetje, bi se namreč **povečala** zaradi dajatve (**carine**). Carino bi za prodajo tujih izdelkov zaračunala nemška država.*

*Odkar pa je Slovenija v EU, države EU od prodaje slovenskih izdelkov v tamkajšnjih trgovinah **ne dobijo** več carine. Slovenija lahko več svojega blaga izvozi. Prav tako lahko podjetja iz EU prosto prodajajo v Sloveniji.*

BESEDNJAK

Nepremičnina – zemljišče z vsemi zgradbami, cestami, jezovi, spomeniki itd.

Časovni trak: Evropska unija, Slovenija in EVRO

1951 *V Parizu so predstavniki šestih držav podpisali pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo. S tem se je med njimi začelo tesnejše gospodarsko sodelovanje.*

1979 *V mesecu juniju 1979 so vsi volivci EU prvič volili člane Evropskega parlamenta.*

1995 *Vlade držav Belgije, Francije, Luksemburga, Nemčije, Nizozemske, Portugalske in Španije so se dogovorile, da na mejah med njimi ne bo več policijskega nadzora. Veljati je začel Schengenski sporazum. Imenuje se po kraju, kjer so ga podpisali.*

2004 ***Republika Slovenija** je **1. maja 2004** postala članica EU. Slovenski državljani pa so postali tudi **državljani EU**. **Svoje** zadovoljstvo so pokazali različno. Štirje prebivalci Gornje Radgone so ga pokazali tako, da so se s čolnom zapeljali po reki Muri. Pri tem so razvili slovensko in zastavo EU.*

2007 *1. januarja 2007 je Slovenija prevzela evro kot zakonito plačilno sredstvo.*

2007 *21. decembra 2007 je Slovenija postala članica schengenskega območja. S tem je bil odpravljen nadzor na mejah s sosednjimi državami Avstrijo, Italijo in Madžarsko.*

2018 *EU ima 28 držav članic.*

12. V **stolpec A** smo napisali cilje EU v 21. stoletju. V **stolpcu B** pa smo bolj preprosto napisali, kaj ti cilji pomenijo. S črto smiselno poveži cilje iz **stolpca A** z ustreznimi opisi v **stolpcu B**.

A			B
Blaginja državljanov	○	○	Takšno človekovo ravnanje, ki ne izčrpa in ne onesnaži narave ter omogoča, da bodo ljudje še dolgo živeli na zemlji.
Območje svobode, varnosti in pravice brez notranjih meja	○	○	Podjetja, ki hočejo ustvariti dobiček, iščejo kupce za svoje izdelke ali storitve. Pri tem na »trgu« tekmujejo z drugimi podjetji.
Spoštovanje različnosti	○	○	Dobro življenje za vse državljane.
Trajnostni razvoj	○	○	EU si prizadeva, da bi postala varnejša. Borila se bo proti terorizmu in hudim kaznivim dejanjem ter nadzorovala svoje zunanje meje.
Tržno gospodarstvo	○	○	Državljani EU govorijo različne jezike, imajo različne običaje in navade.

Pogovorite se o svojih rešitvah. Pri kateri povezavi ste se največkrat zmotili? Ugotovite, zakaj.

13. So naslednje trditve pravilne ali napačne? Obkroži odgovor.

Evropska unija odloča o tem, kaj se bo v tvoji šoli poučevalo o Evropski uniji.	pravilno	napačno
Cilj Evropske unije je spodbujati mir, blaginjo in svobodo ljudi.	pravilno	napačno
Evro je uradna valuta v vseh evropskih državah.	pravilno	napačno
V Evropski uniji je 24 uradnih jezikov.	pravilno	napačno
Z evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja lahko v vseh državah EU obiščemo zdravnika v javnih bolnišnicah.	pravilno	napačno
Sloveniji ni treba prispevati denarja v proračun EU, ker je tako majhna.	pravilno	napačno
EU omogoča študentom študijsko izmenjavo v kateri koli državi članici EU.	pravilno	napačno

V oddelčni skupnosti preverite odgovore.

Ima Evropska unija tudi težave?

Med državami EU so velike **razlike**. Nekatere države so bolj, druge manj gospodarsko **razvite**. Tudi **navade** in **razmišljanje** ljudi v različnih državah so različni. Zato odločanje o skupnih zadevah ne poteka brez težav. Tako med državami EU včasih pride do **nesporazumov,** ki jih predstavniki držav rešujejo s **pogovori**.

*V nekaterih državah – na primer v **Franciji** in **Španiji** – je kmetijstvo zelo pomembna gospodarska dejavnost. Velik del **denarja**, ki ga države prispevajo v **proračun EU**, dobijo kmetje v teh državah kot **pomoč** za posodabljanje kmetijstva. Nekatere druge države, kjer kmetijstvo ni tako pomembna dejavnost, s tem niso zadovoljne. Skupni denar želijo porabiti za kaj drugega. Zato lahko razdelitev denarja v EU pomeni težavo.*

14.

Vir: Dnevnik, družba medijskih vsebin, d. d., https://www.dnevnik.si/1042481834, dostopno 19. 9. 2017.

Slovenija potrebuje več **elektrike**. Zato smo v Šoštanju povečali elektrarno, ki deluje na **premog**. Ker kurjenje s premogom **onesnažuje zrak**, so temu v času gradnje nekateri **nasprotovali**, med drugimi mladi slovenski umetnik. Izdelal je plastično kletko, jo napolnil z dimom in vanjo dal lutko. Pokazati je hotel, kako se dušijo prebivalci v okolici elektrarne. Kletko je postavil v **Bruslju**, pred stavbo **Evropske komisije**. Člane komisije je hotel opozoriti na težavo. Kaj meniš o tem, da slovenski državljan na ta način seznanja politike EU z nečim, kar se dogaja v Sloveniji?

Obkroži odgovor.

Menim, da je prav. Menim, da ni prav.

Zakaj tako misliš? _____

_____

_____

V oddelčni skupnosti se pogovorite: Kako bi lahko v Sloveniji rešili težavo s pomanjkanjem elektrike?

Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja

1. Kdaj je bila slovesno razglašena samostojna in neodvisna Republika Slovenija?
2. Kakšna država je po svoji politični ureditvi Republika Slovenija? Naštej značilnosti te ureditve.
3. Kako je večina učencev v slovenskih šolah dobila slovensko državljanstvo?
4. Kateri narodni skupnosti (poleg Slovencev) že dolgo živita na ozemlju današnje Slovenije? Navedi pravico, ki jima pripada.
5. Kaj je domoljubje? Navedi primer.
6. Pojasni, zakaj moramo biti do drugačnih ljudi strpni.
7. Kdaj lahko rečemo, da je neka država socialna država? Pojasni in navedi primer.
8. Kdaj lahko rečemo, da je neka država pravna država? Pojasni in navedi primer.
9. V katero vejo oblasti uvrščamo državni zbor?
10. Navedi primer, kdaj se igra ali poje slovenska himna.
11. Naštej nekaj prednosti, ki jih imamo prebivalci Slovenije zaradi članstva v EU. Izberi eno prednost in oceni, ali imajo od nje korist prav vsi prebivalci Slovenije. Pojasni, zakaj.
12. Naštej nekaj težav, ki jih ima EU. Izberi eno in zanjo predlagaj rešitev.

Dejavnosti

V skupinah po tri izdelajte plakat ali predstavitev, na katerem boste predstavili osamosvojitev Slovenije.

Razmisli in pojasni, zakaj danes uporabljamo angleške ali »popačene angleške« besede (frendi, bordat, kličemo Miha »Majk«, Jano »Džejn«) v govorjenih in celo pisanih povedih. V oddelčni skupnosti razpravljajte o tem, zakaj je zelo pomembno, da ohranjamo slovenščino.

V oddelčni skupnosti razpravljajte, zakaj so v določenih Obpanonskih in Obsredozemskih pokrajinah Slovenije napisi na javnih zgradbah in prometnih znakih v dveh jezikih. Katerih? Meniš, da je to pomembno? Odgovor utemelji.

V oddelčni skupnosti se pogovorite, kaj pomeni izraz medgeneracijska solidarnost.

9. maja 1951 je bila ustanovljena Evropska skupnost za premog in jeklo. Ker ta skupnost predstavlja uvod v EU, 9. maja praznujemo dan Evrope. Razišči, kaj v Sloveniji še praznujemo 9. maja.

V oddelčni skupnosti preberite 3. člen Ustave RS. Pogovorite se, kaj vam pove ta člen. Poskusite oblikovati skupno stališče.

Razdelite se v štiri skupine. Dve skupini naj odigrata vlogo nasprotnikov Evropske unije. Zapišeta naj, zakaj je za Slovenijo slabo, da je članica EU. Dve skupini naj igrata vlogo zagovornikov našega članstva v EU. Zapišeta naj, zakaj je za Slovenijo dobro, da je članica EU. Vsaka skupina naj izbere predstavnika, ki v ustni razpravi odigra nasprotnika ali zagovornika našega članstva v EU.

Vaje za utrjevanje znanja in razmislek

1. Časovni trak prikazuje nedkatere dogodke ob nastanku Republike Slovenije. Dopolni ga s kratkim opisom dogodka, ki se je zgodil na ta dan. Pomagaj si s fotografijami. Oglej si dani primer.

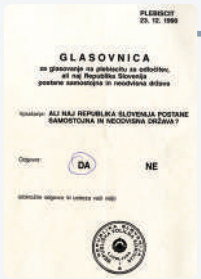

23. 12. 1990

25. 6. 1991

26. 6. 1991

Na trgu pred današnjim slovenskim parlamentom je bila slovesna razglasitev nove samostojne in neodvisne države Republike Slovenije. Slavnostno so dvignili novo slovensko zastavo.

27. 6. 1991

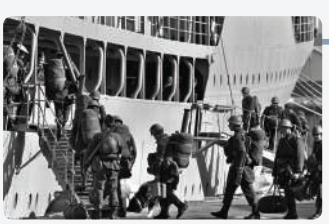

25. 10. 1991

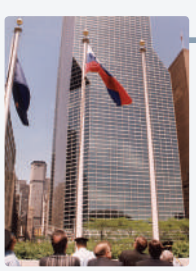

1992

2. Slovenski državljani so tudi pripadniki dveh narodnih skupnosti, ki že dolgo živita na ozemlju današnje Republike Slovenije. Napiši, kateri sta ti narodni skupnosti.

a. _____ narodna skupnost.

b. _____ narodna skupnost.

2.1. Spodaj je obris slovenske države. Takole /////// označi območje, kjer živi narodna skupnost, ki si jo pri prejšnjem vprašanju napisal/-a pod a. Takole \\\\\\\ pa območje, kjer živi druga narodna skupnost, ki si jo napisal/-a pod b.

Večje število ljudi slovenske narodnosti živi v sosednjih državah. Povečini so državljani teh sosednjih držav. Na risbi takole XXXXXX označi območja v sosednjih državah, kjer živijo slovenske narodne skupnosti.

3. Spodaj smo v okvirčkih navedli nekaj trditev. Smiselno jih napiši v preglednico na naslednji strani. Neka trditev pripada obema ustanovama ali predsedniku republike. Oglej si dani primer.

Izvoljeni so za dobo štirih let.	Izvršuje zakone.	Podeljuje priznanja.	Sprejemajo zakone.
Je poveljnik slovenske vojske.	Je del slovenskega parlamenta.	90 poslancev	
Sestavljajo jo ministri in predsednik.	Poslanci državnega zbora jo lahko razrešijo.		
Izvolijo jo poslanci državnega zbora.	Razpiše volitve za poslance državnega zbora.	V izvolitev predlaga ustavne sodnike.	

Državni zbor	*Izvoljeni so za dobo štirih let.*
Predsednik republike	
Vlada	

4. Ta risba predstavlja sodnico (v nekaterih deželah nosijo sodniki dolge lasulje). Sodnica v rokah drži tehtnico. Napiši, kaj po tvojem mnenju predstavlja tehtnica v sodničinih rokah.

5. V ustavi piše, da je Slovenija socialna država. To je država, ki poskrbi, da državljani in podjetja solidarno prispevajo nekaj denarja v »skupno blagajno«. Ta denar se potem porabi za vse tisto, kar nujno potrebujejo vsi državljani.

Država lahko zbere le omejeno količino denarja, zato ne more poskrbeti za vse potrebe državljanov. Spodaj smo navedli **deset** potreb, ki jih imajo državljani. Med temi potrebami jih izberi **pet**, za katere bi po tvojem mnenju v Sloveniji morali nujno porabiti denar, ki ga prispevajo vsi državljani. Obkroži izbrane potrebe in utemelji svoj izbor.

1. Denarna pomoč športnikom, ki gredo na tekmovanja v tujino.
2. Dodatna denarna pomoč staršem, ki imajo več kot pet otrok.
3. Pomoč kmetom, ki jim je toča uničila pridelek.
4. Denarna pomoč gledališčem.
5. Denarna pomoč brezposelnim.
6. Nakup učbenikov v osnovnih in srednjih šolah.
7. Brezplačno zdravljenje v bolnišnicah in zdravstvenih domovih.
8. Denarna pomoč ljudem, ki jim je potres poškodoval hiše.
9. Štipendije za otroke iz revnih družin, ki študirajo na univerzi.
10. Denarna pomoč društvu, ki organizira letovanje na morju za otroke iz revnih družin.

6.

1945–1959

Miroljubna Evropa – začetek sodelovanja

Evropska unija je nastala v želji narediti konec pogostim in krvavim vojnam med sosednjimi državami, ki so nazadnje privedle do druge svetovne vojne. Trajni mir naj bi uresničili z Evropsko skupnostjo za premog in jeklo, ki je leta 1950 začela gospodarsko in politično povezovati evropske države. Ustanovnih držav je bilo šest: Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nemčija in Nizozemska. 50. leta prejšnjega stoletja je obvladovala hladna vojna med Vzhodno in Zahodno Evropo. Leta 1956 so sovjetski tanki zatrli proteste proti komunističnemu režimu na Madžarskem. Leta 1957 so z Rimsko pogodbo ustanovili Evropsko gospodarsko skupnost (EGS) ali „skupni trg".

Vir: Evropska unija, Zgodovina Evropske unije, https://europa.eu/european-union/about-eu/history_sl, dostopno 5. 1. 2018.

6.1. Kdaj so se evropske države začele gospodarsko povezovati med seboj? Preberi besedilo zgoraj in obkroži pravilni odgovor.

a. Leta 1920, kmalu po prvi svetovni vojni.

b. Ob koncu 19. stoletja.

c. Po drugi svetovni vojni.

6.2. Zakaj so se evropske države začele povezovati? Obkroži pravilni odgovor.

a. Da bi se skupaj uprle prevladi ZDA.

b. Da v Evropi ne bi bilo več vojne.

c. Da bi iz mnogih narodov sestavile en sam narod.

6.3. V besedilu zgoraj podčrtaj države, ki so ustanovile Evropsko gospodarsko skupnost.

7. Napiši simbole EU.

a. _____

b. _____

c. _____

č. _____

7.1. Kaj predstavljajo zvezde na zastavi EU?

_____

7.2. Kako se imenuje himna EU? _____

7.3. Kdaj praznujemo dan Evrope? _____

7.4. Napiši slogan EU. _____

3.

Slovenija je utemeljena na človekovih pravicah

Ali ima vsak človek **pravico** do življenja, varnosti in do tega, da ga nihče ne muči ali mu jemlje imetja? Gotovo ima te pravice, pa vendar – je to kje zapisano in uradno sprejeto? Kdaj in kje je človeštvo sprejelo te ideje? Nobenemu človeku ni mogoče odvzeti temeljnih pravic, te veljajo za vse. Ljudje danes očitno veliko razmišljajo o **človekovih pravicah**. Ali ima to razmišljanje kaj opraviti z **etiko**? Slovenska država **ščiti** človekove pravice svojih državljanov. Samo svojih državljanov ali vseh, ki živijo na ozemlju slovenske države? V **Ustavi Republike Slovenije** piše, da so človekove pravice eden od temeljev naše države. Ali to pomeni, da v Sloveniji sploh ni **kršitev** človekovih pravic? Komu se lahko pritožimo, če menimo, da je nekdo kršil katero od naših temeljnih človekovih pravic? Ne smemo se samo potegovati za svoje pravice. Spoštovati moramo tudi **pravice**, ki jih imajo **drugi ljudje**. Njihova in naša pravica si včasih lahko nasprotujeta.

Pravica do življenja, svobode in enakosti

V zgodovini so mnogi voditelji zlorabljali svojo politično in vojaško moč za to, da so izvajali zločine nad ljudmi. Še v dvajsetem stoletju so **diktatorji** in **voditelji totalitarnih držav** zapirali, mučili in ubijali ljudi samo zato, ker naj bi imeli »napačna« prepričanja, vero ali pa naj bi bili »napačne« narodnosti. Temu danes rečeno – voditelji niso spoštovali človekovih pravic, kot so pravice do **življenja, osebne svobode** in **enakosti**. Spodaj si oglej časovni trak Zgodovina razvoja človekovih pravic.

*Pravica do **osebne svobode** pomeni, da se na primer svobodno gibljemo, potujemo in izbiramo kraj bivanja.*

1. V spodnji preglednici s črto poveži čas dogodka iz **stolpca A** z ustreznim dokumentom v **stolpcu B**. Pomagaj si s spodnjim časovnim trakom.

A			B
Angleški kralj, 1215	○	○	Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin
OZN, 1989	○	○	Splošna deklaracija človekovih pravic
Svet Evrope, 1950	○	○	Velika listina svoboščin
Generalna skupščina Združenih narodov, 1948	○	○	Deklaracija o pravicah človeka in državljana
Francoska skupščina, 1789	○	○	Konvencija o otrokovih pravicah

Skupaj ugotovite, ali ste pravilno povezali.

Časovni trak: Zgodovina razvoja človekovih pravic

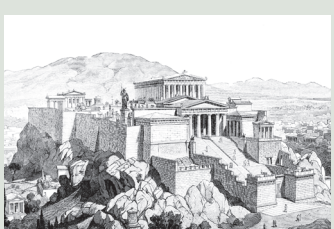

Pr.n.št.

*Stari Grki so se v Atenah močno zavzemali za nekatere pravice ljudi, na primer za pravico **sodelovati** pri urejanju države. Vendar te pravice niso imeli ženske in sužnji.*

1. st.

*O **svobodi** in **enakosti** so ljudje razpravljali tudi v starem veku, na primer v zgodnjih krščanskih skupnostih. Te so poudarjale enakost ljudi pred bogom in v posmrtnem življenju.*

1215

*Angleški kralj je podpisal **Veliko listino svoboščin**. Ta je omejila njegovo oblast. Na primer: kralj je moral posameznikom soditi po zakonu in ne po lastni volji.*

18. st.

*V 18. stoletju so francoski filozofi (na sliki vodilni **filozof** Voltaire) širili idejo, da imajo vsi ljudje ob rojstvu enake pravice, kot so pravice do **življenja**, **svobode** in **lastnine**.*

1776

*Prebivalci nekdanjih angleških kolonij v Severni Ameriki so razglasili novo neodvisno državo – Združene države Amerike. Napisali so **Deklaracijo o neodvisnosti**. V njej piše, da imajo ljudje ob rojstvu **enako pravico** do življenja in svobode.*

Človekove pravice in etika

Vsi ljudje smo se rodili kot pripadniki iste vrste živih bitij, človeške vrste. Zato bi morali ravnati drug z drugim kot bratje in sestre. Te **etične** zamisli najdemo že v starih **verskih naukih**, med drugim v krščanstvu. Tudi na začetku **Splošne deklaracije človekovih pravic** piše:

> *»[...] in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.«*

*Po **etičnem pravilu** »z drugimi ravnamo tako, kot bi želeli, da oni ravnajo z nami« se veliko ljudi že dolgo ravna. Risar je narisal položaj, v katerem to pravilo ni upoštevano.*

BESEDNJAK

Diktator – kdor ima neomejeno oblast in zatira vse, ki mu nasprotujejo.

Filozof – kdor razmišlja in piše o najbolj splošnih vprašanjih, kot na primer: kaj je človek, kaj je resnica itd.

Revolucija – nenadna in nasilna preureditev skupnosti ter sprememba oblasti.

1789

*Idejam francoskih filozofov 18. st. so v času francoske **revolucije** dodali še idejo o **bratstvu** med ljudmi. Vse te ideje so vnesli v **Deklaracijo o pravicah človeka in državljana**. Sprejela jo je francoska skupščina.*

19. st.

Med 16. in 19. st. so imeli trgovci s sužnji s to dejavnostjo velike dobičke. Nasprotnikom suženjstva ga je v 19. st. uspelo odpraviti.

1948

*V prvi polovici 20. st. so bile po svetu grobo kršene človekove pravice (na primer prva in druga svetovna vojna). Zato je Generalna skupščina Združenih narodov (OZN) sprejela **Splošno deklaracijo človekovih pravic**. Z njo so politiki želeli preprečiti konflikte med državami po svetu.*

1950

*Zaradi grobih kršitev človekovih pravic med drugo svetovno vojno je Svet Evrope v Rimu sprejel **Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin**. Konvencija je predvidela ustanovitev **Evropskega sodišča za človekove pravice**. Ustanovljeno je bilo leta 1959.*

1989

*OZN je sprejela **Konvencijo o otrokovih pravicah**.*

Katere so temeljne človekove pravice

Splošno deklaracijo človekovih pravic upošteva tudi slovenska **ustava**. Država Slovenija in vsi njeni državni organi morajo pri svojem delu z ljudmi spoštovati te pravice.

Kaj piše v Splošni deklaraciji človekovih pravic?

Poleg pravice do **življenja** in **prostosti** (svobode) sta temeljni človekovi pravici pravica do **dostojanstva** (nihče nima pravice človeka poniževati) in pravica do **osebne varnosti**.

> *»Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice [...]«*
>
> *»Vsakdo ima pravico do življenja, do prostosti in do osebne varnosti.«*
>
> *»Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.«*

*Ena od temeljnih človekovih pravic je: polnoletni moški in ženska imata ne glede na raso, državljanstvo ali vero pravico skleniti zakonsko zvezo in si **ustvariti družino**.*

Vsak človek ima pravico do **pravičnega** in **javnega** sojenja, če je osumljen kaznivega dejanja.

V Splošni deklaraciji človekovih pravic piše: v zasebnem življenju imamo pravice – do **družine**, **poroke**, **stanovanja**, **premoženja**.

> *»Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled [...]«*

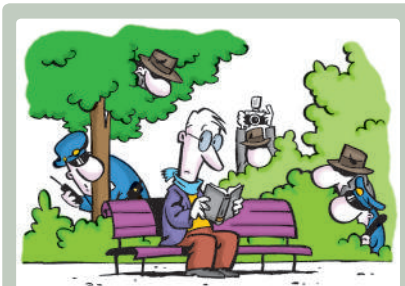

Risar je narisal nekaj, kar se ne bi smelo dogajati. Nihče nima pravice poizvedovati, kaj berejo odrasle osebe, pa tudi ne, s kom se pogovarjajo po telefonu in katere spletne strani gledajo. Včasih se ta pravica odrasli osebi odvzame. Zakaj?

V javnem življenju imamo pravico do izražanja svojega **mnenja** in **prepričanja** ter pravico, da dobivamo in dajemo informacije. O tem piše:

> *»Vsakdo ima pravico do svobode mišljenja in izražanja, vštevši pravico, da nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojega mišljenja [...]«*

Imamo tudi pravico do **vere** in **prepričanja**:

> *»Vsakdo ima pravico do svobode **misli**, **vesti** in **veroizpovedi** [...]; s poučevanjem, z izpolnjevanjem verskih dolžnosti, z bogoslužjem in opravljanjem obredov.«*

Pravico imamo do tistega, kar nam lahko nudi dobro urejena skupnost: do **dela**, **dohodka**, **zdravstvene oskrb**e, **prostega časa, izobraževanja**.

> *»Vsakdo ima pravico do **izobraževanja**. Izobraževanje mora biti brezplačno vsaj na začetni stopnji. Šolanje na začetni stopnji mora biti obvezno [...]«*

Vsak človek ima tudi pravico, da v stiski dobi **sredstva za preživetje**, v primeru bolezni pa **zdravniško pomoč**:

> *»Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in* **blaginjo**, *vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo […] pravico do varstva v primeru brezposelnosti, bolezni, delovne nezmožnosti, vdovstva ter starosti […]«*

Begunci, ki bežijo iz svoje domovine zaradi vojne ali preganjanja (na primer političnega, rasnega, verskega), imajo **pravico do pribežališča**.

> *»Vsakdo ima pravico v drugih državah iskati in uživati* ***pribežališče*** *pred preganjanjem.«*

BESEDNJAK

Blaginja – stanje, v katerem je življenje dobro.

2. Ali se strinjaš z naslednjimi trditvami? (Obkroži odgovor in pojasni.)

2.1. Vsak človek naj skrbi le za to, da ne bodo kršene njegove pravice, drugi ljudje pa naj skrbijo za svoje pravice.

Strinjam se. Ne strinjam se.

Zakaj? _____

_____

2.2. Slovenski politiki in državni uradniki naj bi spoštovali le človekove pravice slovenskih državljanov, ne pa tudi človekovih pravic tujcev, ki pridejo v Slovenijo.

Strinjam se. Ne strinjam se.

Zakaj? _____

_____

2.3. Sodišče bi moralo tistim, ki so storili hudodelstvo, odreči človekove pravice.

Strinjam se. Ne strinjam se.

Zakaj? _____

_____

2.4. Učenci in učitelji imajo pravico, da razred opremijo z verskimi simboli.

Strinjam se. Ne strinjam se.

Zakaj? _____

_____

Skupaj odgovorite na naslednje vprašanje: Ali je prav, da se kateremu koli posamezniku odrečejo človekove pravice? Zakaj?

Slovenija temelji na človekovih pravicah

V **Ustavi Republike Slovenije** je napisano, da so vsakemu prebivalcu Slovenije zagotovljene enake človekove pravice in temeljne **svoboščine**, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino. **Vsi** smo pred zakonom **enaki**.

V Sloveniji ustava določa, da **varuh človekovih pravic** in **ustavno sodišče**:

- varujeta temeljne človekove pravice in svoboščine;
- predlagata, kako odpraviti te krivice.

*Ena od človekovih pravic je pravica do dela. Žal je to pravico težko uresničiti, tudi v Sloveniji. Veliko ljudi je revnih, ker nimajo zaposlitve. Revnim ljudem pomagata na primer organizaciji **Rdeči križ** in **Karitas**.*

BESEDNJAK

Svoboščina – pravica, da ravnaš svobodno.

Kako je danes s človekovimi pravicami v svetu

V zgodovini človeštva so nekateri posamezniki in skupine, ki so imeli **politično oblast** in **orožje**, izvajali **zločine** nad soljudmi. Tudi v nedavni zgodovini Evrope so **diktatorji** in **voditelji totalitarnih držav** izvajali zločine nad političnimi nasprotniki, na primer v **Jugoslaviji**. Po **razpadu** Jugoslavije je v nekaterih njenih delih prišlo do množičnih **pobojev**; eden izmed teh je poboj pripadnikov bošnjaškega naroda v Srebrenici – Bosna in Hercegovina.

Danes se človekove pravice **kršijo** v mnogih delih sveta. Na to opozarjajo številne **mednarodne organizacije**. Prizadevajo si, da bi se kršenje človekovih pravic končalo. Te organizacije so na primer: Evropsko sodišče za človekove pravice, Evropski varuh človekovih pravic, Organizacija združenih narodov, Mednarodno sodišče za vojne zločine, Amnesty International, Human Rights Watch itd.

Po svetu še vedno prihaja do kršitev človekovih pravic. Preberi legendo in pojasni, kaj je risar želel povedati z risbo.

Legenda

Simbol za ženski spol.

Simbol za moški spol.

3. Spodaj smo napisali pet trditev o človekovih pravicah. Na strani 92 v Poenostavljenem zapisu človekovih pravic poišči človekovo pravico, na katero se lahko sklicuješ, in jo prepiši.

3.1. Mirnega in urejenega mladeniča policist pripre, ker je po narodnosti Rom.

Človekova pravica: _____

3.2. Starši novinarki dovolijo, da te vpraša o tvoji oceni pri predmetu domovinska in državljanska kultura in etika. Ti pa se odločiš, da ne boš odgovoril/-a, ker se ti to ne zdi prav.

Človekova pravica: _____

_____

3.3. Na sestanku oddelčne skupnosti jasno povem, da se ne strinjam z odločitvijo razredničarke, ki je Roku preprečila nastop na šolski proslavi.

Človekova pravica: _____

_____

3.4. Ko bom dopolnil/-a osemnajst let, se bom udeležil/-a volitev za predsednika republike.

Človekova pravica: _____

_____

3.5. Ko bom odrasla, bom zdravnica in bom dobila enako plačo kot moj kolega zdravnik.

Človekova pravica: _____

_____

Primerjajte svoje odgovore in se pogovorite o tistih, ki ste jih največkrat napisali.

4. V krogih smo napisali šest trditev o človekovih pravicah. Pobarvaj tiste trditeve, za katere meniš, da so pravilne.

A
Ustavno sodišče RS varuje človekove pravice.

B
Storilcu kaznivega dejanja sodnik začasno odvzame pravico do svobodnega gibanja.

C
Pravica do izobraževanja ni temeljna človekova pravica.

Č
Mednarodne organizacije opozarjajo na kršitve človekovih pravic.

D
V Sloveniji ne potrebujemo varuha človekovih pravic, saj jih kršimo.

E
Prebivalci Slovenije imajo pravico do svobode veroizpovedi.

V oddelčni skupnosti primerjajte svoje rešitve in se pogovorite o pravilnih in nepravilnih trditvah.

Kaj so otrokove pravice

Človekove pravice so **splošne**. To pomeni, da jih imamo vsi ljudje. V primerjavi z odraslimi so otroci na primer fizično in psihično šibkejši, ne morejo sprejemati polne odgovornosti za svoje odločitve, imajo manj znanja, ne morejo se sami preživljati. Zato so predstavniki držav **OZN** podpisali **Konvencijo o otrokovih pravicah**. Konvencija je za vse podpisnike **obvezna**; države, ki so konvencijo podpisale (tudi Slovenija), so dolžne kaznovati kršitelje. Bistvo konvencije lahko opišemo takole: Otroci imajo pravico do tega, da razvijejo svoje sposobnosti in postanejo enakopravni člani skupnosti. Glavne pravice otrok so:

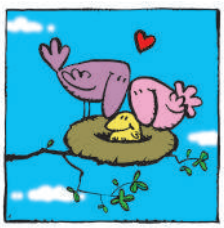

1.
Otroci imajo pravico biti s svojimi družinami ali s tistimi, ki bodo najbolje skrbeli zanje.

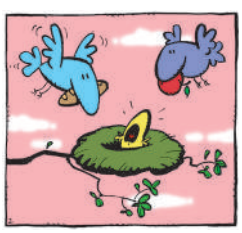

2.
Otroci imajo pravico do zadostne količine hrane in do čiste vode.

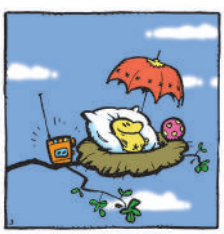

3.
Otroci imajo pravico do ustrezne življenjske ravni.

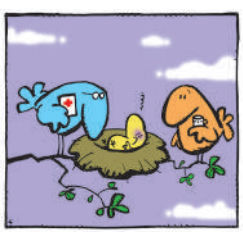

4.
Otroci imajo pravico do zdravstvenega varstva.

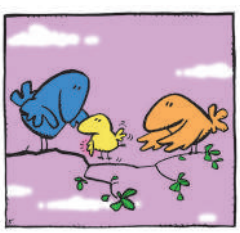

5.
Otroci s posebnimi potrebami imajo pravico do posebne skrbi in do usposabljanja.

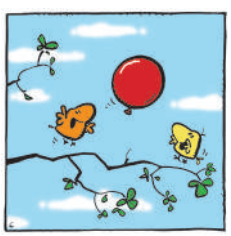

6.
Otroci imajo pravico do igre.

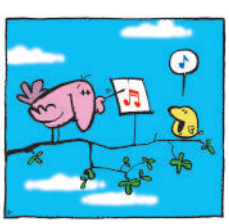

7.
Otroci imajo pravico do brezplačnega izobraževanja.

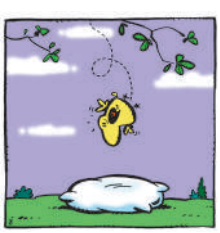

8.
Otroci imajo pravico do varnosti in do zaščite pred poškodbami in zanemarjanjem.

9.
Otroci ne smejo biti poceni delovna sila ali vojaki.

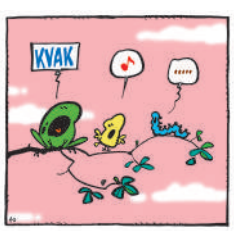

10.
Otrokom mora biti dovoljeno govoriti njihov materni jezik in izražati njihovo lastno vero in kulturo.

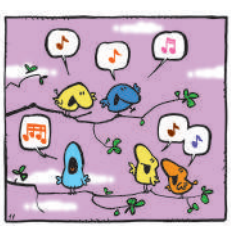

11.
Otroci imajo pravico do izražanja lastnega mnenja in do druženja ter izmenjevanja mnenj.

5. Ena od človekovih pravic, ki je pomembna tudi za otroke:

> *»Nihče se ne sme vmešavati v človekovo zasebno življenje in v njegovo družino.«*

Vendar je včasih težko presoditi, kdaj se nekdo »vmešava v človekovo zasebno življenje«. Kaj meniš o naslednjih primerih?

Vir: UNICEF (povzeto po Amnesty International).

5.1. Dobro se razumeš s 16-letno sosedo Tino. Imaš jo na sumu, da uživa neko prepovedano drogo. Ko si pri njej na obisku, ona skoči v trgovino. Na mizi je njen dnevnik. Hitro prebereš nekaj strani, da bi morda izvedel/-a, ali res uživa droge. Je to »vmešavanje v zasebnost«?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

5.2. Iz sosednjega stanovanja slišiš kričanje. To poveš staršem. Potem pri sosedih pozvonite, da bi preverili, ali je vse v redu. Je to »vmešavanje v zasebnost«?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

5.3. Ko telefoniraš, v slušalki slišiš pogovor dveh neznanih oseb. Zazdi se ti, da govorita o tem, kako bosta vlomili v neko stanovanje. Poslušaš ju, da bi izvedel/-a, kdo sta in kje nameravata vlomiti. Je to »vmešavanje v zasebnost«?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

Pogovorite se o odgovorih.

6. Ena od osnovnih otrokovih pravic je pravica do izobraževanja in igre. Ali jo povsod upoštevajo?

V Indiji je več milijonov mladostnikov, starih 12–15 let, zaradi revščine prisiljenih delati tudi po deset ur na dan, namesto da bi hodili v šolo.

Nekateri otroci in mladostniki v tovarnah izdelujejo oblačila. Zelo malo zaslužijo, manj kot evro na dan. Pa vendar s tem denarjem preživljajo tudi starše, ki so brezposelni. Oblačila, ki jih izdelujejo ti otroci in mladostniki, prodajajo tudi v Evropi.

Nekateri Evropejci so pozivali k temu, da naj ne bi kupovali oblačil, ker to prinaša dobiček tistim, ki izkoriščajo otroke. Drugi pravijo, da naj bi jih vendarle kupovali, saj če otroci izgubijo delo, bodo njihove družine stradale. Kaj pa ti meniš? Obkroži odgovor.

Oblačil naj ne bi kupovali. Oblačila naj bi kupovali.

Zakaj tako misliš? _____

_____

_____

V pogovoru oblikujte razloge za in proti nakupovanju.

Kdo v Sloveniji varuje človekove in otrokove pravice

V Sloveniji skrbimo za **varstvo** človekovih pravic in pravic otrok tako, da imamo zakone, ki upoštevajo te pravice. Če sodišče ugotovi, da je nekdo kršil človekove ali otrokove pravice, določi za kršitelja kazen. Človekove pravice in pravice otrok varujejo sodišča, ki sodijo po zakonih.

*V Sloveniji poleg **ustavnega sodišča** in rednih **sodišč** varuje človekove in otrokove pravice **varuh človekovih pravic**. Nanj se lahko obrnejo odrasli in otroci, če menijo, da so **kršene** njihove **temeljne pravice**. Kršitev pravic lahko opišejo v pismu. Varuh sicer ni sodnik in za kršitev pravic ne more nikogar **kaznovati**. Kršitelje lahko le **opozarja** na kršitve. Po njegovem opozorilu kršitelji navadno popravijo svoje ravnanje.*

7. Pomočniki slovenskega varuha človekovih pravic so obiskali dom starejših občanov. V poročilo so zapisali:

»Nismo [...] spregledali očitka stanovalke [...] doma starejših občanov, ki je povedala, da je osebje včasih neprijazno in da znajo kdaj tudi klofniti. Takšna izjava je skrb vzbujajoča, saj kaže na primer telesnega kaznovanja stanovalcev. Predlagali smo vodstvu doma, da naj bo pozorno na grdo ravnanje zaposlenih s stanovalci [...]«

Prirejeno po primeru iz letnega poročila varuha človekovih pravic za leto 2010, str. 335. http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP10.pdf

7.1. Katero od pravic, ki jih imajo stanovalci v tem domu, je osebje morda kršilo? Tu je nekaj zapisov človekovih pravic. (Obkroži pravilni odgovor.)

a. Ljudje so med seboj enaki ne glede na barvo kože, spol, narodnost, vero ali prepričanje.

b. Nihče ne sme biti mučen ali poniževan.

c. Vsakdo ima pravico, da ga sodniki obravnavajo enako kot vse druge ljudi.

č. Vsakdo ima lahko premoženje. Tega mu nihče ne sme vzeti.

7.2. Varuha človekovih pravic imenujemo tudi (Obkroži pravilni odgovor.):

a. Inšpektor
b. Minister
c. Humanitarni delavec
č. Ombudsman

Zakaj varuh človekovih pravic in njegovi sodelavci preverjajo, kako ravnajo v domovih starejših občanov s stanovalci? Kaj lahko varuh naredi?

Ali so moje človekove pravice omejene?

Vsaki osebi pripadajo vse človekove pravice. Zato moramo spoštovati pravice **drug drugega**. Drugi morajo spoštovati naše pravice, mi pa moramo spoštovati pravice vseh drugih. Še več, **braniti** moramo pravice drugih ljudi.

Kršenja človekovih pravic **ne rešijo** ne sodišča ne varuh človekovih pravic. S človekovimi pravicami se moramo najprej vsi dobro **seznaniti**. Potem se moramo med seboj stalno dogovarjati o tem, kako bomo v skupnosti poskrbeli za svoje pravice, ne da bi kršili pravice drugih.

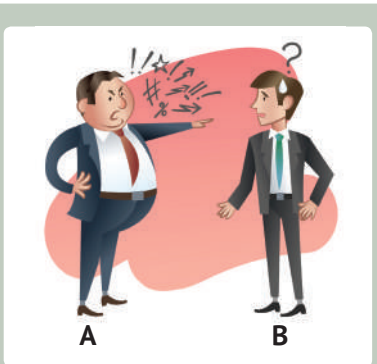

*Človek je **svoboden**, vendar ne sme storiti nečesa, s čimer bi kršil pravice **drugih** ljudi. Drugi ljudje imajo **enake pravice** kot on. Pravica ene osebe lahko pride v nasprotje ali **konflikt** z neko pravico druge osebe. Na primer: vsak ima pravico, da **izrazi svoje mnenje**. Vendar je lahko mnenje, ki ga izraža oseba A, **žaljivo** za osebo B in prizadene njeno **dostojanstvo**. In oseba B ima pravico do dostojanstva! Zato bi v tem primeru oseba A **kršila** človekovo pravico osebe B.*

Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja

1. Zakaj ljudje po drugi svetovni vojni bolj poudarjamo človekove pravice kot v prejšnjih zgodovinskih obdobjih?
2. V katerem pomembnem mednarodnem dokumentu so bile po drugi svetovni vojni napisane temeljne človekove pravice? Katera organizacija je ta dokument sprejela?
3. Navedi primer kršenja ene izmed človekovih pravic in predlagaj rešitev.
4. Naštej vsaj šest (lahko seveda več) temeljnih človekovih pravic. Pojasni, kaj pomenijo.
5. Katere tri človekove pravice so po tvojem mnenju najpomembnejše? Zakaj?
6. Naštej vsaj tri države, v katerih so v zadnjih desetletjih grobo kršili temeljne človekove pravice. Katere pravice so kršili?
7. Zakaj so se države posebej dogovorile o pravicah, ki jih imajo vsi otroci?
8. V Ustavi RS poišči tri člene, ki govorijo o človekovih pravicah.
9. Kdo v Sloveniji varuje človekove in otrokove pravice? Kako?
10. Kaj pomeni izraz konflikt pravic? Predstavi primer.

Dejavnosti

Razmisli, zakaj lahko sodišče v določenem primeru odloči, da nam odvzame osebno svobodo. Navedi primer.

Na svetovnem spletu razišči, ali imajo danes v Sloveniji mladoletne in polnoletne osebe enake pravice. Navedi primer in pojasni, zakaj je tako.

Denimo, da je v časopisu objavljeno polno ime osebe oziroma tisti podatki o njej, po katerih jo lahko prepoznamo. Besedilo objave sporoča o domnevnem kaznivem dejanju te osebe. Razišči, ali je časopis kršil človekove pravice. Zakaj?

V slovenski ustavi preberi 17., 18. in 19. člen. Izpiši besede, ki jih ne razumeš. S pomočjo svetovnega spleta ali slovarja napiši razlago. Nato se med učno uro s pomočjo učitelja pogovorite, kaj besede in besedilo v teh členih pomenijo.

Razdelite se v skupine. Do naslednje šolske ure naj vsaka skupina v časopisih ali na spletu poišče zgodbo o otroku ali otrocih, ki jim je bila kršena ena od pravic. Nato naj vsaka skupina predstavi zgodbo, pravico, ki je bila kršena, in svoje mnenje.

Vaje za utrjevanje znanja in razmislek

1. V **levem** stolpcu so imena dokumentov iz zgodovine razvoja človekovih pravic. V **desnem** stolpcu je napisan dogovor iz dokumenta. Pri vsakem dokumentu obkroži pravilni dogovor.

Dokument	Dogovor
Velika listina svoboščin	• Kralj je lahko sodil po lastni volji. • Kralj je moral posameznikom soditi po zakonu in ne po lastni volji.
Deklaracija o neodvisnosti	• Vsi ljudje imajo ob rojstvu enako pravico do življenja in svobode. • Vsi ljudje imajo ob rojstvu enako pravico do življenja in svobode razen ženske in sužnji.
Deklaracija o pravicah človeka in državljana	• Idejam francoskih filozofov 18. st. so v času francoske revolucije dodali še idejo o bratstvu med ljudmi in pravico ustanoviti mednarodno podjetje. • Idejam francoskih filozofov 18. st. so v času francoske revolucije dodali še idejo o bratstvu med ljudmi.
Splošna deklaracija človekovih pravic	• Z njo so politiki želeli preprečiti konflikte med državami po svetu. • Z njo so politiki želeli preprečiti konflikte med državami v Evropi.
Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin	• Konvencija je predvidela ustanovitev sodišča OZN za človekove pravice. • Konvencija je predvidela ustanovitev Evropskega sodišča za človekove pravice.

2. Odgovori na vprašanja.

2.1. Napiši, zakaj so predstavniki držav posebej podpisali Konvencijo o pravicah otrok.

_____

_____

2.2. Ugotovi in napiši, kdo je sedanji slovenski varuh človekovih in otrokovih pravic.

_____

2.3. Navedi vsaj eno nevladno organizacijo, ki skrbi za varovanje človekovih pravic.

_____

3. Preberi trditev, obkroži odgovor in napiši, zakaj tako misliš.

3.1. Rok je udaril Tomaža, ker je žalil Vando. To je spor To je kršitev človekovih pravic.

Zakaj tako misliš? _____

_____

3.2. Ministrstvo za notranje zadeve RS je skupino prebivalcev Republike Slovenije nezakonito izbrisalo iz registra stalnih prebivalcev.

To je spor To je kršitev človekovih pravic.

Zakaj tako misliš? _____

_____

4. Včasih so pravice enega človeka v nasprotju s pravicami drugih ljudi. Kako ravnati v takšnih primerih? Rešite nalogo v skupinah. Preden začnete reševati, preberite poenostavljeni zapis človekovih pravic v tem samostojnem delovnem zvezku na straneh 92 in 93. Potem preberite zgodbo o brodolomcih iz vesoljske ladje Sirius.

BRODOLOMCI IZ VESOLJSKE LADJE SIRIUS

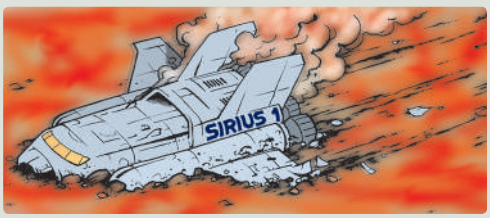

Vesoljska ladja Sirius, ki prevaža turiste z Zemlje na letovanje na planet Cerus, je na svoji poti zašla v meteoritsko nevihto. Precej poškodovana je zasilno pristala na zapuščenem planetu Marius. Vseh 200 potnikov je preživelo, med njimi si tudi ti. Na Mariusu so Zemljani pred leti zgradili reševalno postajo. Vendar je ladja pristala na mestu, ki je več tednov hoda do postaje. Peš se napotite proti reševalni postaji. Rešili ste nekaj hrane in oblačil. Na poti pa nastajajo težave, ki jih morate rešiti skupaj, a tudi hitro, saj so vaše zaloge hrane in vode omejene.

4.1. V nadaljevanju je opisanih dvanajst težav, ki jih imate na poti do reševalne postaje. Vaša skupina mora sproti reševati te težave. Za kakšne rešitve bi se zavzemal ti? Obkrožite odgovor A ali B.

4.2. Neka ženska v skupini ves čas joka. Mnoge člane skupine to strašno moti. Kako bi vi rešili težavo?

a. Pustili jo bomo še naprej jokati.

b. Če hoče hoditi z nami, naj neha jokati, sicer bo morala zapustiti našo skupino in hoditi sama.

4.3. Ob pristanku se je nekaj ljudi poškodovalo. Ti ljudje zavirajo vaše potovanje. Skrbi vas, da vam bo zato zmanjkalo hrane in vode, preden boste prišli na cilj. Kaj boste storili?

a. Hitrost potovanja bomo prilagodili tem ljudem in tvegali, da stradamo.

b. Pustili jih bomo za seboj in tvegali, da zgrešijo pot.

4.4. Razpravljate o tem, kdo bo nosil hrano in koliko ur na dan boste hodili. Vsak ima o tem kakšno idejo in z razpravo izgubljate dragoceni čas. Kako boste ravnali?

a. Vseeno se bomo držali pravila, da vsak lahko pove, kar misli.

b. Z glasovanjem bomo hitro izbrali vodjo skupine in odslej bo on odločal o vsem.

4.5. Starejši par, ki zavira skupino, prostovoljno izjavi, naj ju skupina pusti za seboj. Kaj boste storili?

a. Pomagali jima bomo, da bosta lahko hodila z nami, čeprav bo šlo potem počasneje.

b. Sprejeli bomo njuno ponudbo.

4.6. Odkrili ste, da je oseba, ki je odgovorna za hrano in vodo, 6 let preživela v zaporu zaradi kraje. Vendar je doslej svoje delo v skupini dobro opravljala. Kako boste ravnali po tem odkritju?

a. Tej osebi bomo pustili, da še naprej opravlja svoje delo.

b. Ne bomo tvegali. Njene naloge bo opravljal nekdo drug.

4.7. Na Mariusu je zelo hladno. Ob zasilnem pristanku so nekateri ljudje izgubili svoja oblačila. Kaj boste storili?

a. Ljudem bomo dovolili, da vsak obdrži oblačila, ki jih je rešil ob pristanku.

b. Ljudi bomo prisilili, da oblačila enakomerno porazdelijo med vse člane skupine.

4.8. Neki moški ne opravlja nalog, ki mu jih je skupina zaupala. Pravi, da je tako ali tako vseeno, saj naj bi bila situacija brezupna. Kaj boste storili?

a. Pustili ga bomo, naj dela, kar hoče.

b. Zagrozili mu bomo, da ga bomo kaznovali, če ne bo opravljal svojih nalog.

4.9. Nekdo ves čas kritizira tiste, ki so izbrali smer, v katero hodimo. Njegove pripombe so začele motiti druge ljudi. Kaj boste storili?

a. Pustili ga bomo, da svoje kritiziranje nadaljuje.

b. Ločili ga bomo od drugih ljudi.

4.10. Neko žensko ste zalotili, da krade hrano iz torbe nekoga drugega. Kako boste ukrepali?

a. Kaznovali jo bomo njenemu dejanju primerno.

b. V poduk drugim jo bomo kaznovali bolj, kot si je zaslužila.

4.11. Enajstletni fant kar naprej izziva člane skupine in povzroča takšne težave, da zaradi tega skupina napreduje počasneje. Njegovi starši ga ne morejo umiriti, drugim pa ne pustijo, da bi poskusili vplivati nanj. Kaj boste storili?

a. Spoštovali bomo voljo fantovih staršev.

b. Volje staršev ne bomo upoštevali, fanta bomo dodelili nekomu, da ga bo nadzoroval.

4.12. Neka ženska rodi otroka. Mati in otrok sta tako šibka, da bosta verjetno umrla, če ne bosta kakšen dan počivala. Kaj boste storili?

a. Vsi bomo čakali toliko časa, da si bosta otrok in mati opomogla.

b. Nadaljevali bomo potovanje in tvegali, da oba umreta.

4.13. Nekdo v skupini je zbolel in potrebuje transfuzijo krvi. Nekateri člani skupine imajo isto krvno skupino, vendar nihče noče prostovoljno darovati krvi. Vsi se namreč bojijo, da se bodo pri tem okužili. Kaj boste storili?

a. Sprijaznili se bomo s tem, da bolnik ne bo dobil transfuzije krvi, ki jo potrebuje.

b. Nekoga od tistih, ki imajo isto krvno skupino kot bolnik, bomo prisilili, da bo bolniku daroval nekaj svoje krvi.

Zdaj lahko ugotovite, kakšne posledice bi imele vaše odločitve. V tem delovnem zvezku na strani 94 si oglejte tolmačenje svojih odgovorov.

5. Predstavniki držav so podpisali dogovor (konvencijo) o pravicah otrok (glej 91 stran). V besedilu je napisano, da morajo države ščititi otroke pred različnimi **zlorabami**.

Zlorabljeni otroci in mladostniki si včasih ne upajo o zlorabah obvestiti tistih, ki bi jim lahko pomagali. Čemu je namenjena telefonska številka 116111 ? Odgovor dobiš, če prebereš, kar je tu narobe obrnjeno.

Na to številko lahko javiš vsak primer nasilja nad sebo ali drugo mladoletno osebo. Na tvoj klic se bo oglasil nekdo, ki ti lahko pomaga.

Napiši primer, v katerem misliš, da je treba poklicati številko za pomoč otrokom in mladostnikom.

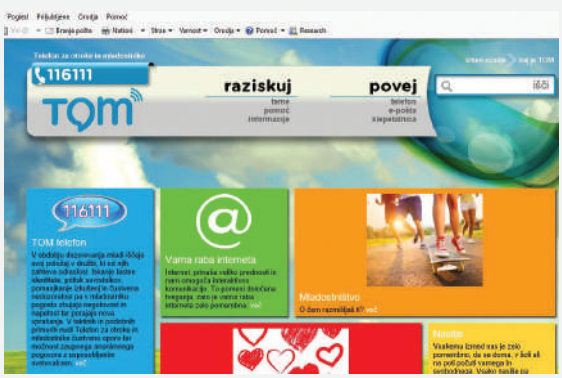

Vir: Zveza prijateljev mladine Slovenije, Telefon za otroke in mladostnike, Tom, http://www.e-tom.si/tom/kaj-je-tom, dostopno 29. 10. 2018.

BESEDNJAK

Zloraba otroka – vsakršno škodljivo ravnanje z otrokom, na primer fizični napad, čustveno nadlegovanje ali spolno zlorabljanje.

4.

Verovanje, verstva in država

Ena od **človekovih pravic** je, da **veruje** ali pa ne veruje. Kaj je vera in kaj je **verstvo**? Kdo je vernik? Verniki se povezujejo v **verske skupnosti**. Katera je največja verska skupnost v Sloveniji? Povsod po Sloveniji opazimo **znamenja vere**, ki jo sprejemajo člani največje verske skupnosti. Katera so ta znamenja? V Sloveniji delujejo poleg najštevilnejše verske skupnosti še druge verske skupnosti. Katere? V slovenski ustavi piše, da so vsa verstva **enakopravna**. Piše tudi, da so verske skupnosti **ločene** od države. Kaj to pomeni? Slovenska država ne more biti brezbrižna do verskih potreb svojih državljanov. Kako pomaga verskim skupnostim? **Neverujoči** ljudje si zastavljajo nekatera vprašanja, podobna tistim, ki si jih zastavljajo **verujoči**. Katera vprašanja so to? Verujoči in neverujoči imajo enake pravice. Drug drugemu morajo dopuščati, da na svoj način iščejo odgovore na vprašanja. Med ljudmi po svetu je razširjenih mnogo verstev. Nekatera imajo majhno število vernikov. Katera so najbolj razširjena **svetovna verstva**? V katerih delih sveta prevladujejo?

Svoboda veroizpovedi

Ena od človekovih pravic je, da **veruje**, izpolnjuje **verske dolžnosti** in **izraža** svojo vero. Vsak človek ima tudi **pravico**, da **ne veruje**. Nihče pa ni **dolžan**, da javno izpove, ali veruje ali pa ne veruje. Slovenska država mora skrbeti, da ljudje lahko **javno** izražajo svojo vero, če to želijo.

Kaj je **verstvo**? To so vsa verska **prepričanja**, **verske zapovedi** in **obredi**, ki jih sprejema neka verska skupnost. Za večino verstev lahko rečemo, da učijo o obstoju enega ali več **bogov.** Verstva učijo vernike, da človek ne sme storiti vsega, kar bi sicer lahko storil. Človeku torej postavljajo **omejitve** in **moralna pravila**. Na primer: »Ne jemlji si lastnine drugih ljudi.« ali preprosteje »Ne kradi.«. Tako pravilo so zapovedala verstva pred več tisoč leti, ko so bili skoraj vsi ljudje verniki. Pravilo se do danes ni spremenilo. Sprejema ga velika večina ljudi, **verujočih** in **neverujočih**. Vendar danes to ni le versko pravilo, temveč je tudi moralno pravilo in pravilo, napisano v zakonu.

Večina verstev govori o tem, da je človek **nepopoln**, njegovo življenje pa sestavljeno tako iz veselja kot iz trpljenja. Mnoga verstva tudi razglašajo, da si mora človek s svojimi **dobrimi deli** zaslužiti **odrešitev**.

BESEDNJAK

Verske zapovedi – kar vera zapoveduje svojim vernikom.

Obredi – slovesna dejanja, ki jih izvajajo tako, kot zapoveduje vera.

1. Na risbi so osebe, ki opravljajo verske obrede v treh verstvih. Označene so s črkami. K vsakemu verstvu spodaj napiši kako imenujemo to osebo. Poleg naziva napiši tudi črko, ki to osebo na risbi predstavlja. Pomagaj si s stranema 82 in 83.

- Židovsko verstvo: naziv: _____ črka: _____
- Katoliški verstvo: naziv: _____ črka: _____
- Islamsko verstvo: naziv: _____ črka: _____

A B C

Skupaj ugotovite, kateri odgovori so pravilni.

Kaj so verske skupnosti in cerkve

Verniki se povezujejo v **verske skupnosti**. Člani neke verske skupnosti so ljudje, ki:

- verujejo v istega **boga** ali **bogove**;
- so **organizirani** (imajo verske ustanove, razdelijo si naloge);
- opravljajo skupne **obrede**;
- sprejemajo isti **verski nauk**, ki je morda zapisan v svetih knjigah;
- sprejemajo iste **zapovedi** in **prepovedi**;
- z obredi in **praznovanji** spremljajo dogodke v človekovem življenju od rojstva do smrti.

Kdo je vernik?

Nekateri ljudje menijo, da je vernik tisti, ki se udeležuje verskih obredov. Ta opis je morda preozek. Kaj pa, če se nekdo ne udeležuje skupnih verskih obredov, vendar **veruje** v boga, sam redno moli in praznuje verske **praznike**? Je ta oseba vernik? Najbrž je pravilnejše, če rečemo, da je vernik tisti, ki **veruje v boga** in se drži **verskih zapovedi**.

*Člani nekaterih verskih skupnosti se srečujejo v posebnih stavbah – svetiščih. Kristjani opravljajo obrede v svetiščih, ki jim pravimo **cerkve**. Vendar izraza cerkev ne uporabljamo samo za verske stavbe. Beseda cerkev lahko pomeni vse ustanove in pravila teh verskih skupnosti, pa tudi duhovnike in obrede.*

*Na fotografiji so člani **katoliške** verske skupnosti, ki na Brezjah na Gorenjskem skupaj slavijo praznik **Marijinega vnebovzetja**.*

Verske skupnosti v Sloveniji

V Sloveniji živijo verujoči in neverujoči ljudje. Med verniki je največ kristjanov; **krščanstvo** je torej pri nas **verstvo okolja**. V Sloveniji živijo tudi verniki verstev, ki niso krščanska. Največ prebivalcev Slovenije pripada **katoliški cerkvi**. Manj vernikov imata drugi dve krščanski cerkvi, **protestantska** in **pravoslavna**. V Sloveniji živijo tudi pripadniki **islamskega** verstva in še več manjših verskih skupnosti. V slovenski ustavi piše:

> *7. člen*
> *»Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno.«*

To pomeni, da so **pravice** vernikov v različnih verskih skupnostih **enake**. Verske skupnosti imajo lahko svoja **svetišča**, organizacije in **duhovnike**. Njihovi verniki lahko svobodno opravljajo svoje obrede, izražajo svoja verska prepričanja in se učijo o svojih verah.

*V Sloveniji deluje več verskih skupnosti. Vse se morajo med seboj **spoštovati**. Prav tako se morajo med seboj spoštovati verniki in neverniki.*

BESEDNJAK

Svetišče – prostor, namenjen za verske obrede.

Verstvo okolja – verstvo, ki prevladuje v neki deželi.

2. V nekem slovenskem mestu živi dva tisoč državljanov Republike Slovenije, ki pripadajo muslimanski veri. Želijo zgraditi džamijo. Imajo pravico do tega?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

_____

Če DA, kdo bi moral prispevati denar za gradnjo? _____

_____

Zakaj tako misliš? _____

_____

V oddelčni skupnosti se pogovorite o svojih odgovorih.

Država in verske skupnosti so v Sloveniji ločene

V slovenski ustavi piše:

> *»Država in verske skupnosti so **ločene**.«*

To pomeni, da verske skupnosti ne morejo **odločati** o skupnih zadevah **vseh državljanov**. Ne morejo odločati o politiki, javnih podjetjih, javnem šolstvu in zdravstvu. Verski voditelji odločajo o stvareh, ki zadevajo njihove **verske** skupnosti.

Verske skupnosti prejemajo od države **denar** za svoje **delovanje**. Država iz državnega proračuna na primer prispeva denar za obnovo nekaterih cerkvenih stavb, ker so to tudi kulturni **spomeniki.**

Slovenska država prispeva del denarja tudi za delovanje vrtca in šole, ki ju lahko ustanovi verska skupnost.

***Katoliška cerkev** je na primer, v začetku 20. st., ustanovila Škofijsko klasično gimnazijo v Ljubljani. To je bila prva gimnazija, v kateri je že od ustanovitve potekal pouk v **slovenščini**.*

3. Kaj izmed spodaj navedenega še pomeni, da so država in verske skupnosti ločene? (Označi pravilni odgovor.)

a. Verski prazniki v Republiki Sloveniji ne morejo biti dela prosti dnevi.

b. Okoli vseh cerkva in verskih ustanov drugih verstev je treba postaviti ograjo.

c. Ljudje, ki pripadajo kateri koli veri, se v Sloveniji ne smejo ukvarjati s politiko.

č. Verske ustanove odločajo o verskih zadevah, državna oblast pa ureja skupne zadeve vseh državljanov.

V oddelčni skupnosti se pogovorite o odgovorih.

4. Cerkev na fotografiji bi bilo treba obnoviti. Kdo naj prispeva denar za njeno obnovo? (Označiš lahko enega ali več odgovorov.)

a. Prebivalci kraja, v katerem stoji cerkev.

b. Katoliška cerkev.

c. Slovenska država (davkoplačevalci).

Zakaj tako misliš? _____

_____

_____

V oddelčni skupnosti se pogovorite o odgovorih.

Kakšen naj bi bil odnos med verujočimi in neverujočimi državljani

V Sloveniji živijo skupaj ljudje, ki so **različne vere** ali pa **ne verujejo**. V demokratičnih državah lahko verniki ene vere mirno živijo skupaj z verniki druge vere. Prav tako lahko v sožitju živijo **verujoči** in **neverujoči** prebivalci. To je mogoče le, če drug drugemu dovolijo biti različni – so drug do drugega **strpni** in se med seboj **spoštujejo**.

***Znanost** in **vera** si ne nasprotujeta. Mnogi znanstveniki so verni. Katoliška cerkev na primer priznava, da je **znanstvena razlaga** sveta **pomembna** za **človeštvo**. Nekdanji papež se je močno zanimal za vprašanja znanosti.*

5. Med verujočimi in neverujočimi državljani lahko nastanejo spori, če se njihove potrebe zelo razlikujejo. Preberite tole pismo,[1] ki ga je neki bralec poslal časopisu v objavo.

Moteče zvonjenje

Od rojstva živim v naselju Kanal ob Soči. Cerkev je v središču naselja. Sam nisem veren, spoštujem pa vse verne ljudi. Pred kratkim so za cerkev nabavili večje zvonove, ki zvenijo zelo močno. Spat hodim ob osmih. Že ob devetih me močno zvonjenje zbudi. Pisal sem župniku, pa mi ni odgovoril. Javno pozivam Cerkev, naj v Kanalu nekaj ukrene.

Andrej Blažon

Napiši, kako bi rešil/-a to težavo. _____

_____

_____

_____

Skupaj poiščite rešitev, ki bi bila sprejemljiva tako za Cerkev kot za pisca pisma.

[1] Težava z zvonovi, pismo in oseba so izmišljeni.

Verske skupnosti v svetu

Zemljevid prikazuje nekatera verstva sveta. Na njem zaradi preglednosti ne prikazujemo še drugih verstev z manj verniki.

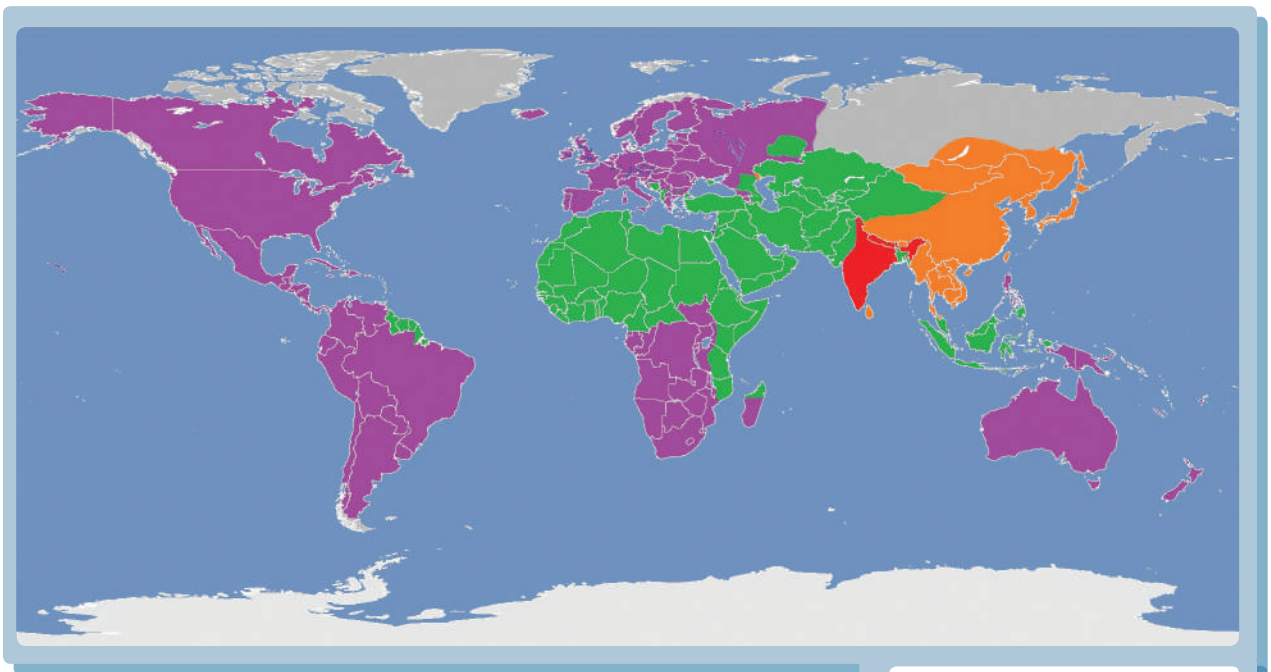

Legenda:
- *judje,*
- *budisti,*
- *hindujci,*
- *muslimani,*
- *kristjani,*
- *ni podatkov.*

V drugi polovici 20. stoletja so se pojavila tudi verstva, ki jih imenujemo **nova verska gibanja**. Mnoga od teh verskih gibanj vključujejo sestavine starejših verstev, ki so jih ustanovitelji preoblikovali, iz njih vzeli določene dele itd. Nova verska gibanja so razširjena predvsem med mladimi, ki uporabljajo sodobna komunikacijska sredstva.

6. S pomočjo zgornjega zemljevida odgovori na vprašanja.

6.1. Na katerih kontinentih je verstvo okolja krščanstvo?

_____

6.2. Katero verstvo prevladuje v Indiji? _____

6.3. Katero verstvo prevladuje v severni Afriki, Bližnjem vzhodu, osrednji Aziji, Iranu, Pakistanu in Indoneziji? _____

6.4. Judovska vera prevladuje v Izraelu, mnogo judovskih vernikov pa živi v različnih drugih državah. Poišči Izrael na zemljevidu in ga označi s puščico.

6.5. Budizem je razširjen v Indokini, Tibetu, na Japonskem, v Koreji in na Kitajskem. Označi jih na zemljevidu.

6.6. Dopolni poved. Predvsem med mladimi so razširjena _____ _____ _____ .

Skupaj ugotovite ali ste pravilno odgovorili.

7. Spodaj smo napisali nekaj imen verskih skupnosti, ki delujejo v Sloveniji. Z eno barvo obkroži tradicionalna verstva in z drugo barvo obkroži tista verska gibanja, za katera meniš, da so nova verska gibanja.

- Kristusova cerkev bratov.
- Verska skupnost enakih možnosti – VSEM.
- Krščanski center Nova Generacija.
- Novoapostolska cerkev v Sloveniji.
- Judovska skupnost Slovenije.
- Cerkev Novo Življenje.
- Hinduistična verska skupnost v Sloveniji.
- Čezvesoljska zombi cerkev blaženega zvonjenja.
- Sakrament prehoda.
- Svobodna cerkev v Republiki Sloveniji.
- Duhovna skupnost Karma Slovenija.
- Univerzalno življenje.
- Srbska pravoslavna cerkev Metropolija Zagrebško - ljubljanska.
- Skupnost za zavest Krišne.
- Islamska skupnost v Republiki Sloveniji.
- Jehovove priče – krščanska verska skupnost.
- Katoliška cerkev.
- Scientološka cerkev.
- Univerzalna verska skupnost vzhajajočega sonca.

Primerjajte odgovore in se pogovorite o morebitnih razlikah.

Velika verstva sveta

Judovstvo

Davidova zvezda in menora sta simbola judovstva.

- Najstarejše **enoboštveno** (monoteistično) verstvo.
- Vera Judovskega ljudstva.
- Začelo se je z Abrahamom. Pomemben prerok je Mojzes.
- Judovska sveta knjiga je **tora** – pet knjig, v katerih so zapisani zakoni in navodila vernikom (tudi deset božjih zapovedi).
- Tora je del Stare zaveze (Stara zaveza – tudi del krščanskega Svetega pisma.)
- Duhovnik se imenuje rabin.
- Pomembni prazniki so: jom kipur (spravni dan), sabat (sobota), pasha (judovska velika noč).
- Sobota je dan počitka.
- Obstaja več verskih skupnosti.
- Najbolj znana sveta kraja sta Jeruzalem in Mojzesova gora.

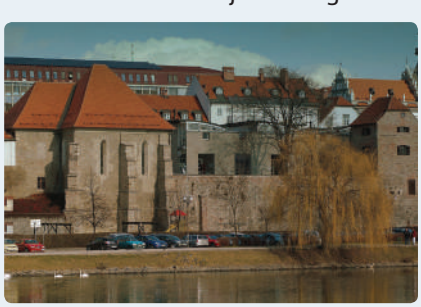

*Judovsko svetišče se imenuje **sinagoga**. Beseda sinagoga pomeni kraj shajanja. Na fotografiji je sinagoga v Mariboru.*

Krščanstvo

Križ je simbol krščanstva.

- Je **enoboštveno** verstvo.
- Nastalo je iz judovskega verstva.
- Začetnik je Jezus Kristus – božji sin. Z žrtvovanjem na križu premaga zlo in grehe pri ljudeh – je odrešenik.
- Verniki se kesajo za svoje grehe in odpuščajo drugim ljudem.
- **Sveto pismo** ali Biblija je sveta knjiga krščanstva. Sestavljata jo Stara in Nova zaveza.
- Verske obrede opravlja duhovnik.
- Pomembni prazniki so: velika noč, božič, binkošti ali praznik Svetega duha, Marijino vnebovzetje.
- Ni enotno verstvo – obstaja več krščanskih cerkva: katoliška, pravoslavna, protestantska in anglikanska.
- Najbolj znani sveti kraji so Jeruzalem, Betlehem, Mojzesova gora (Sinajski polotok), v Sloveniji Brezje na Gorenjskem.
- Nedelja je dan počitka.

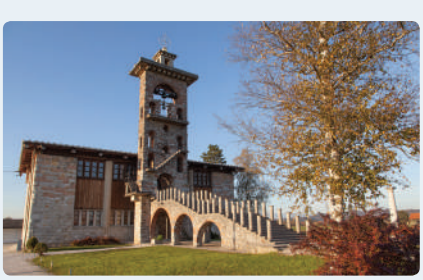

*Krščanski verniki opravljajo verske obrede v **cerkvah**. Na fotografiji je cerkev sv. Mihaela ob cesti, ki pelje v Črno vas na Ljubljanskem barju.*

Islam

Polmesec z zvezdo je simbol islama.

- Je **enoboštveno** verstvo.
- Začetnik je prerok Mohamed, ki je dobil sporočila od boga.
- Božja sporočila Mohamedu so napisana v sveti knjigi islama **Koranu**.
- Pet glavnih dolžnosti (stebrov) vsakega **muslimana**: vera v boga Alaha (šahada), molitev (salat), dobrodelnost (zakat), romanje v Meko (hadž), **post** (savm).
- Duhovnik se imenuje imam.
- Pomembni prazniki so: ramadan ali ramazan, hidžra, kurban bajram, ramazanski bajram.
- Najpomembnejši dan je petek, dan počitka.
- Najbolj znana sveta kraja sta Meka in Medina.
- Islam ni enotno verstvo. Loči se predvsem na sunizem in šiizem.

*Islamska sveta stavba se imenuje **mošeja** (tudi džamija). Namenjena je skupni molitvi. Pogosto je ob mošeji **minaret** – stolp, s katerega kličejo vernike k molitvi. Na fotografiji je Modra mošeja (Mošeja sultana Ahmeda) v Istanbulu.*

Hinduizem

Aum (om) je najpogostejši simbol hinduizma.

- Častijo enega, dva ali več bogov, je **mnogoboštveno** (politeistično) verstvo.
- Najbolj znani hindujski bogovi so Brahma (bog, ki je vse ustvaril), Višnu (bog ohranjevalec) in Šiva (bog uničenja).
- Ustanovili so ga mnogi ljudje – razvijali so ga postopno.
- Najbolj je razširjen v Indiji.
- Najstarejša sveta besedila hinduizma so **Vede**.
- Reka Ganges je sveta reka – kopanje v njej očisti vernike vseh grehov.
- Duhovniki se imenujejo brahmani.
- Hindujci verjamejo v **reinkarnacijo** v novem človeškem ali živalskem telesu.
- Sila, ki vrti kolo življenja, se imenuje **karma**.
- Njihov veliki cilj življenja je rešitev iz kroga reinkarnacij. Do rešitve in boga je mogoče priti s spoznanjem, z ljubeznijo, z delom in z vajami (joga).

Hindujci častijo bogove v templjih ali doma. Darujejo jim cvetje, dišeče kadilo, pa tudi hrano. Na fotografiji je hindujski tempelj v Delhiju, Indija.

Budizem

Kolo dharme je simbol budizma.

- Razvil se je iz Budovih naukov (Siddharta).
- Budisti verjamejo v reinkarnacijo.
- Cilj življenja je nirvana – osvoboditev iz kroga reinkarnacije in tako tudi osvoboditev od trpljenja.
- Pomembna sveta besedila se imenujejo **Tipitaka** (Tri košare).
- Vesak je praznik v spomin na Budovo rojstvo, razsvetljenje in prenehanje življenja.
- Poznamo na primer kitajski, japonski, tibetanski in indijski budizem.
- Tudi v Sloveniji obstajajo različne budistične skupine, ki sledijo različnim šolam budizma.

Budistični templji pogosto služijo kot samostani budističnih menihov, saj verniki večinoma opravljajo svoje obrede doma. Na fotografiji je budistični tempelj na Tajskem.

BESEDNJAK

Musliman – vernik islamske vere.

Post – odrekanje hrani ali pijači iz verskih razlogov.

Reinkarnacija – ponovno utelešenje in življenje duše v novem telesu. Nauk o reinkarnaciji trdi, da telesa propadajo, duša pa je večna.

Karma – določa človekovo prihodnost na podlagi preteklih in sedanjih dejanj.

Tempelj – sveta stavba v hinduizmu in budizmu.

Razlike med velikimi verstvi

Razlike med verstvi niso samo v verskih naukih (**dogmah**), svetih objektih, praznikih in obredih, ampak se kažejo tudi v vsakdanjem življenju.

Najprej se opazijo razlike v načinu oblačenja. Na primer:

- Za nekatere verne jude je značilen star (18. in 19. st.) stil oblačenja, večinoma v črno barvo.
- Kristjani se ravnajo po zahodnjaških običajih in tradiciji oblačenja. V cerkvah ne nosijo pokrival.
- Muslimanke imajo glavo, roke in noge pokrite. Tudi moški imajo običajno pokrito telo.
- Tradicionalno žensko hindujsko oblačilo je sari. To je od 4,5 do 6,5 metra dolg kos tkanine, v katerega ovijejo telo.

***Budistični** menihi so oblečeni v ohlapna oranžna ali rdeča oblačila, so bosi in po glavi obriti.*

BESEDNJAK

Dogma – nespremenljivi verski nauk; načelo, ki temelji na avtoriteti cerkve in ne na znanstvenih dokazih.

V vernih družinah hrano pripravljajo po božjih zakonih. Spodaj smo navedli nekaj primerov:

- Judi pri obredni hrani ne smejo uživati svinjine in živalske krvi. Prepovedano pa je tudi uživati meso skupaj z mlekom in mlečnimi izdelki.
- Kristjani lahko jejo vsako hrano. Ob petkih ne uživajo mesa. Pred veliko nočjo imajo 40 dnevni post.
- Muslimani ne jedo svinjine in ne pijejo alkohola. V mesecu ramazanu se čez dan postijo. Takrat jedo in pijejo samo ponoči.
- Hindujci večinoma ne uživajo mesa, saj verjamejo, da se duša umrlega naseli v živali (reinkarnacija).
- Budisti upoštevajo nauk, da je vse, kar je na dveh nogah, dobro, in kar je na štirih nogah, slabo.

Baklava je turška sladica, ki jo radi jejo v času praznovanja ramadana.

Položaj žensk v verstvih

Položaj žensk v svetovnih verstvih ni enak. Običajno imajo moški pomembnejšo vlogo kot ženske. Pri vernih judih so na primer opravljanje molitve, učenje in branje tore moško opravilo. V katoliški in pravoslavni cerkvi ženske ne vodijo verskih obredov. V protestantski cerkvi ženske lahko vodijo verske obrede. V muslimanskih družbah ženske in moški v mošeji molijo ločeno. Ženske običajno molijo v posebnem prostoru.

V zadnjih letih se po svetu pojavljajo gibanja za enakopravnost žensk. Člani teh gibanj so tudi verniki, ki želijo večjo enakost med spoloma tudi v cerkvah.

V Katoliški cerkvi v Sloveniji so ženske lahko na primer redovnice (nune) ali pa opravljajo odgovorna dela v katoliških vzgojnoizobraževalnih ustanovah, kot so vrtci, dijaški domovi, ter v domovih za starejše občane.

Konflikti med verami

Verstva v svojih naukih učijo o ljubezni in spoštovanju sočloveka. Pa vendar je prihajalo v zgodovini do konfliktov znotraj verstev in med različnimi verstvi. Primer konflikta med različnima krščanskima verama (katoliško in protestantsko) je tridesetletna vojna, ki je potekala v Evropi v 17. stoletju. Zajela je skoraj vse takratne evropske države. Končala se je z mirovnim sporazumom, v katerem so se dogovorili za pravico do verske svobode.

Tudi v 21. stoletju so konflikti med verami. Eden izmed razlogov za vojno v Siriji je tudi konflikt med dvema islamskima smerema.

Primer konflikta med pripadniki krščanske in muslimanske vere so križarske vojne (11.–13. stoletje). Križarski vojaki so želeli razširjati krščansko vero in kristjanom zagotoviti dostop do svetih krajev v Jeruzalemu in okolici.

Na fotografiji je mesto Jeruzalem v Izraelu.

Sodelovanje med verstvi

Ekumenizem je gibanje za sodelovanje med krščanskimi cerkvami. Gibanje naj bi združilo kristjane z vsega sveta ne glede na to, kateri krščanski cerkvi pripadajo.

V Sloveniji je lahko primer ekumenizma strpno sobivanje katoličanov, evangeličanov in **binkoštnikov** v Prekmurju.

BESEDNJAK

Binkoštništvo – gibanje, ki je del evangeljske Cerkve.

Vprašanja za preverjanje znanja in razumevanja

1. V katerem pomembnem dokumentu naše države je zapisana pravica državljana, da svobodno izpoveduje svojo vero?
2. Zakaj ljudje verujejo? Navedi tri razloge.
3. Katera vprašanja si zastavljajo tako verujoči kot neverujoči ljudje?
4. Katere verske skupnosti obstajajo v Sloveniji in katere tri so največje?
5. V slovenski ustavi piše, da so država in verske skupnosti ločene. Kaj to pomeni? Navedi primer.
6. Kakšen naj bi bil odnos med verniki, ki pripadajo različnim verskim skupnostim?
7. Kakšen naj bi bil odnos med verujočimi in neverujočimi?
8. Zakaj je pomembno, da so pripadniki različnih verskih skupnosti, pa tudi verujoči in neverujoči ljudje, med seboj strpni (in se spoštujejo)?
9. Kaj povezuje judovstvo in krščanstvo?
10. Opiši nekaj glavnih značilnosti judovstva, krščanstva, islama, hinduizma in budizma. Kaj jim je skupno in v čem se razlikujejo med seboj?
11. Razloži razliko med enoboštvenim in mnogoboštvenim verovanjem.
12. Kaj pomeni reinkarnacija?

Dejavnosti

V cerkev vstopijo tudi neverniki. Včasih so prisotni tudi pri verskem obredu. Zakaj? V oddelčni skupnosti se pogovorite o tem, kako se moramo obnašati v cerkvi, tudi če nismo verniki. Zakaj? V pogovoru pomislite tudi na človekove pravice.

S pomočjo svetovnega spleta pridobi ime manjše verske skupnosti v Sloveniji. Razišči, koliko ljudi jo približno predstavlja, kaj verujejo ipd. Predstavi jo v oddelčni skupnosti.

Ker so država in verske skupnosti ločene, verski prazniki niso državni prazniki. Vendar je država razglasila nekaj dni, ki so prazniki največjega verstva v Sloveniji, za dela proste dneve. Kateri so ti verski prazniki? Razdelite se v skupine. Vsaka skupina razišče in pripravi predstavitev enega praznika. Predstavnik skupine predstavi verski praznik.

V nekaterih državah nevernike preganjajo. Kaznovani so lahko tudi s smrtno kaznijo. Razišči in v zvezek napiši, katere temeljne človekove pravice kršijo v teh državah.

Razišči, kako se imenujeta sprejema judovskih fantov in deklet v družbo odraslih. Pomagaj si s svetovnim spletom.

Katere dele Jezusovega nauka sprejemajo za svoja moralna pravila tudi neverujoči? Razišči in jih napiši v zvezek.

Deklica muslimanske veroizpovedi pri pouku nosi naglavno ruto. Nekateri starši učencev protestirajo proti nošenju te rute. V Splošni deklaraciji človekovih pravic poiščite člen, ki govori v prid staršem ali deklici. V oddelčni skupnosti se pogovorite o tem. Svoja stališča utemeljite.

Razdelite se v skupine. Vsaka od skupin naj predstavi verske objekte svetovnih verstev.

Vaje za utrjevanje znanja in razmislek

1. Odgovori na vprašanja.

1.1. Pripadnikov katere verske skupnosti je največ v Republiki Sloveniji?

_____

1.2. Zakaj se pripadniki te verske skupnosti pojavljajo v največjem številu (za odgovor boš moral/-a uporabiti svoje znanje zgodovine)? _____

_____

_____

1.3. Ali lahko na podlagi veroizpovedi osebe sklepaš o njeni narodni pripadnosti?

DA NE

Odgovor utemelji. _____

_____

1.4. Razmisli in napiši kako lahko strpno deluješ v skupnosti, ki ji pripadajo različno verujoči in tudi neverujoči posamezniki. _____

_____

_____

_____

_____

1.5. Napiši, kako imenujemo osebe, ki ne verujejo. _____

2. Verujoči in neverujoči državljani Slovenije sodelujejo pri mnogih dejavnostih. Napiši, kaj meniš o naslednjih vprašanjih.

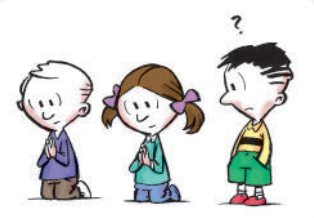

2.1. Nekatere vrtce je ustanovila Katoliška cerkev. Denar za njihovo delovanje prispeva tudi država (davkoplačevalci) – torej tudi denar neverujočih. Ali naj bi ti vrtci sprejemali samo otroke verujočih staršev?

DA NE

Zakaj tako mislite? _____

_____

_____

2.2. Karitas je dobrodelna organizacija, ki je povezana s Katoliško cerkvijo. Ali naj bi pomagala samo verujočim?

DA NE

Zakaj tako mislite? _____

_____

_____

3. Na katera od spodnjih vprašanj odgovarjajo verstva, na katera pa znanost? Vpiši V za verstva ali Z za znanost. Če na vprašanje odgovarjata verstvo in znanost, vpiši **V** in **Z**.

1. Kdo je ustvaril vesolje? _____
2. Ali je škodljivo jesti meso? _____
3. Ali lahko upamo, da bomo živeli po smrti? _____
4. Zakaj so izumrli dinozavri? _____
5. Kaj naj bi človek v življenju dosegel? _____
6. Zakaj je določeno dejanje dobro, neko drugo pa slabo? _____
7. Ali smemo klonirati ovce, druge živali in človeka? _____
8. Katera pravila so tako sveta, da bi jih moral spoštovati vsak človek? _____
9. Ali so razen na Zemlji še kje v vesolju razumna bitja? _____
10. Ali imata človek in opica skupnega prednika? _____

4. Na risbi so trije možje, ki v Sloveniji obdarujejo otroke. Spodaj napiši njihova imena. Nato s črto poveži ime z možem na risbi, ki mu ime pripada.

a. **b.** **c.**

a. _____ b. _____ c. _____

4.1. Dva »obdarujeta« otroke (lahko tudi mladostnike in odrasle) v času dveh verskih praznikov. Katerih? Katera dva? Kdaj?

a. _____

b. _____

5. V Sloveniji vidimo veliko stvari in znamenj, ki povedo, da tu prevladuje krščanska vera. Ta znamenja najdemo v naseljih, ob cestah in na domovih slovenskih državljanov. Na fotografijah je nekaj teh stvari in znamenj. Pod tiste stvari ali znamenja, ki jih prepoznaš, napiši njihova imena.

a. _____

b. _____

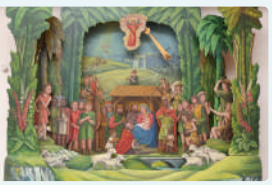

c. _____

č. _____

d. _____

e. _____

f. _____

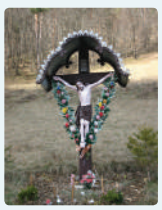

g. _____

h. _____

i. _____

j. _____

k. _____

6. V spodnji preglednici smo napisali sedemnajst trditev o svetovnih verstvih. Za katero verstvo velja katera trditev? Napiši v prazno polje pred vsako trditvijo v preglednici črko, ki je napisana pred verstvom sveta:

J judovstvo, **B** budizem, **H** hinduizem.

I islam, **K** krščanstvo,

Oglej si primer.

	Trditev
J	Vera judovskega ljudstva je najstarejše enoboštveno verstvo.
	Začetnik vere je prerok Mohamed.
	Najstarejša sveta besedila se imenujejo Vede.
	Tora se imenuje pet knjig, v katerih so napisani zakoni in navodila (med drugim deset zapovedi) vernikom.
	Začetnik verstva je Jezus Kristus.
	Simbol verstva je aum.
	Sveta stavba se imenuje džamija.
	Vera ali veroizpoved temelji na petih glavnih dolžnostih (stebrih) vernikov.
	To veliko verstvo se je razvilo iz Budovih naukov.
	Božja sporočila Mohamedu so napisana v sveti knjigi Koran.
	Pomemben prerok je Mojzes.
	Sveto pismo ali Biblija je sveta knjiga.
	Eno od pomembnih svetih besedil se imenujejo Tipitaka (Tri košare).
	Pomemben praznik je Marijino nebovzetje.
	Verniki opravljajo obrede v sinagogi.
	Sveto knjigo sestavljata Stara in Nova zaveza.
	Kolo drahma je simbol verstva.

Konvencija o otrokovih pravicah – povzetek

1. Otroci imajo pravico biti s svojimi družinami ali s tistimi, ki bodo najbolje skrbeli za njih.
2. Otroci imajo pravico do zadostne količine hrane in do čiste vode.
3. Otroci imajo pravico do ustrezne življenjske ravni.
4. Otroci imajo pravico do zdravstvenega varstva.
5. Otroci s posebnimi potrebami imajo pravico do posebne skrbi in do usposabljanja.
6. Otroci imajo pravico do igre.
7. Otroci imajo pravico do brezplačnega izobraževanja.
8. Otroci imajo pravico do varnosti in do zaščite pred poškodbami in zanemarjanjem.
9. Otroci ne smejo biti poceni delovna sila ali vojaki.
10. Otrokom mora biti dovoljeno govoriti njihov materni jezik in izražati njihovo lastno vero in kulturo.
11. Otroci imajo pravico do izražanja lastnega mnenja in do druženja ter izmenjevanja mnenj.

Besedilo: UNICEF (povzeto po Amnesty International)

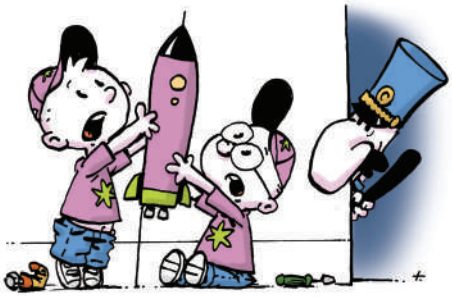

Poenostavljen zapis človekovih pravic

1. Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enake pravice.
2. Ljudje so med seboj enaki glede na barvo kože, spol, narodnost, vero ali prepričanje.
3. Vsakdo ima pravico do življenja, prostosti in osebne varnosti.
4. Z nikomer se ne sme ravnati kot s sužnjem.
5. Nikogar se ne sme mučiti ali poniževati.
6. Vsakdo ima pravico, da se mu priznava sposobnost in odgovornost.
7. Vsakdo ima pravico, da ga sodniki obravnavajo enako kot vse druge ljudi.
8. Vsakdo ima pravico, da ga zaščitijo predstavniki države in sodišč.
9. Nikogar se ne sme brez razloga zapreti ali izgnati.
10. Vsakdo ima pravico, da se mu sodi javno in pravično.
11. Vsakdo ima pravico, da velja za nedolžnega, vse dokler mu na sodišču ne dokažejo krivde.
12. Nihče se ne sme vmešavati v človekovo zasebno življenje in v njegovo družino. Nihče ne sme vstopati v njegovo stanovanje.
13. Vsakdo lahko potuje in stanuje, kjer živi.
14. Vsakdo ima pravico do zatočišča v drugi državi, če ga v njegovi državi preganjajo.
15. Vsakdo ima pravico do državljanstva in pravico, da spremeni državljanstvo, če to želi.
16. Vsakdo ima pravico, da se poroči in ima družino.
17. Vsakdo ima lahko premoženje. Tega mu nihče ne sme vzeti.
18. Vsakdo si lahko izbere prepričanje in vero.
19. Vsakdo ima pravico, da pove svoje mnenje in da daje ter sprejema informacije.
20. Vsakdo se lahko zadržuje z drugimi in se udeležuje mirnih zborovanj. Nikogar se ne sme prisiliti, da se včlani v kakšno društvo.
21. Vsakdo ima pravico, da sodeluje pri izbiranju tistih, ki vodijo državo, in da tudi sam sodeluje pri urejanju skupnih zadev ter pri vodenju države.

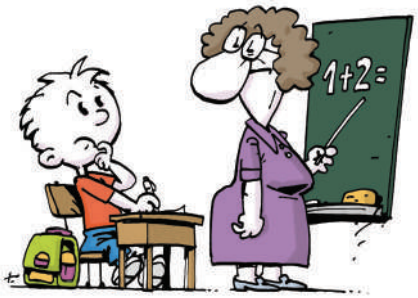

22. Družba mora vsakogar ščititi pred pomanjkanjem, vsakomur mora tudi pomagati, da razvije svoje sposobnosti.
23. Vsakdo ima pravico do dela in do plačila, ki mora biti pravično in enako za vse, ki opravljajo enako delo. Vsakdo se lahko včlani v sindikat.
24. Vsakdo ima pravico do počitka in prostega časa.
25. Vsakdo ima pravico do dostojnega življenskega standarda in do pomoči v težavah, zdravstvenih in drugačnih. Posebej morajo biti zaščiteni vsi otroci.
26. Vsakdo ima pravico, da se šola. Starši imajo prvo pravico, da izbirajo šole za svoje otroke.
27. Vsakdo ima pravico, da sodeluje v razvoju kulture in znanosti ter ima od njih korist.
28. Države morajo biti urejene tako, da lahko državljani uresničujejo pravice, ki so navedene v tej deklaraciji.
29. Vsakdo mora skrbeti, da skupnost in on sam spoštuje pravice ter blaginjo vseh ljudi.
30. Teh pravic ne sme nihče nikomur vzeti.

Izviren, precej bolj zapleten zapis najdete v Splošni deklaraciji človekovih pravic, ki jo je leta 1948 sprejela Generalna skupščina OZN.

Vir: Republika Slovenija: Varuh človekovih pravic; http://www.varuh-rs.si/index.php.

Tolmačenje rezultatov naloge številka 4, s strani 72, poglavje Slovenija je utemeljena na človekovih pravicah

Rešitve pod A štejejo dve točki, rešitve pod B pa po eno točko. Vsaka skupina s seštevanjem točk pride do končne vsote točk. Rezultati pomenijo naslednje:

- Od 12 do 15 točk: Vaše odločitve prispevajo k temu, da velik del skupine brez večjih težav in trpljenja pravočasno prispe do reševalne postaje. Vendar nekatere člane skupine na poti morda za vedno izgubite. Kršite pravice posameznikov (človekove pravice).
- Od 16 do 19 točk: S svojimi odločitvami skušate skupino hitro pripeljati do cilja. Pri tem delno upoštevate potrebe in pravice posameznikov, nekatere njihove potrebe ali pravice pa tudi kršite. Člani skupine so zadovoljni, da so se rešili, vendar so precej izčrpani, premraženi, lačni, nekateri pa so tudi užaljeni.
- Od 20 do 24 točk: Pri odločanju upoštevate potrebe in pravice posameznikov, zanemarite pa skupen cilj skupine. Zato morda sploh ne pridete do cilja. Če pa pridete, ste sestradani, povsem izčrpani zaradi pomanjkanja vode in sprti med seboj.

Domovinska in državljanska kultura in etika, samostojni delovni zvezek za 7. razred osnovne šole

Razvito po posodobljenem učnem načrtu, sprejetem februarja 2011.

Uredila: dr. Eva Klemenčič

Zasnova: † dr. Janez Justin

Avtorji: Iztok Hafner, Manja Hafner Verbič, † dr. Janez Justin, dr. Eva Klemenčič, dr. Maja Zupančič

Jezikovni pregled: Mojca Pipan

Založila: i2 družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje d.o.o., Ljubljana

Zbirka: Učbeniška gradiva

Urednik zbirke: Iztok Hafner

Za založbo: Manja Hafner Verbič

E-naslov: info@i2-lj.si

Spletna stran: http://www.i2-lj.si

Oblikovanje in prelom: Nuša Stanojević Suwa

Fotografije na naslovnici: Fotografije na naslovnici: [auremar, dotshoch, Iakov Filimonov, Olena Kachmar, kasto, Lacheev, Pavlo Vaklhrushev] © 123 RF.com, Tina Kosec-Bobo

Ilustracije na naslovnici: Tomaž Lavrič

Fotografije in ilustracije: [antiqueimagesdotnet, Artinspiring, Artisticco LLC, Ekaterina Belova, bokica, Bradford Calkins, Jesadaphorn Chaiinkeaw, Gorkem Demir, Diana Eller, Stephen Finn, Peter Hermes Furian, gozzoli, ilustratorovic, Waranon Jankerd, jessmine, juliatim, Pradono Kusumo, Alexey Martynyuk, matoommi, Stephen Mcsweeny, neyro2008, Carla Nichiata Uehara, paolo77, panama7, purplequeue, Alexander Raths, Petra Roeder, route55, rudall30, Jacek Sopotnicki, shuttershots, stockillustration, svetlanakazakova, themagus, vepar5, visionsi, vlue, Iryna Voloina, Suphakaln Wongcompune, Marina Yakovchuk] © 123RF.com, [FA Bobo, Jaka Vinšek, Srdjan Živulović, Žiga Živulović jr.] © FA Bobo, Gorenje d.d. (arhiv), Iztok Hafner, Borut Juvanec, iStock.com [Tom Azl, mandygodbehear], MNZ RS (arhiv), Igor Modic, Mavric Pivk, Reuters/Osservatore Romano (Vatican), [Everett Historical, Georgios Kollidas]/Shutterstock.com, Nuša Stanojević Suwa, Damijan Stepančič, Tone Stojko - hrani: Muzej novejše zgodovine Slovenije, Danilo Utenkar, Bojan Velikonja, Ljubo Vukelič, Wikimedia Commons, Igor Zaplatil, ZZZS (arhiv)

Vir za besedilo Prazniki in dela prosti dnevi na strani 42: Vlada RS, Prazniki in dela prosti dnevi, http://www.vlada.si/si/o_sloveniji/politicni_sistem/prazniki/, dostopno 19. 5. 2017.

Vir za fotografijo in besedilo za nalogo na strani 45 je članek »Italijo bi zamenjala za Slovenijo«, Andraž Rožman, Dnevnik, d. d., http://www.dnevnik.si/sport/jadranje/1042259204, dostopno 23. 8. 2011.

Za nalogo številka 7, strani 68, smo priredili del besedila iz Letnega poročila varuha človekovih pravic za leto 2016, http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Porocilo_VCP_2016_koncno_za_www.pdf, dostopno 27. 12. 2018.

Zemljevid Verske skupnosti v svetu, na strani 80, je prirejen po: Wikimedia Commons, Manhattan Penthouse, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d5/Map_of_Religions_all_over_the_world.jpg.

Fotografija v tem samostojnem delovnem zvezku na strani 82 je iz arhiva Centra juduvske kulturne dediščine Sinagoga Maribor, foto Bojan Nedok.

Tisk: Grafika Soča d.o.o.

Prva izdaja. Prvi natis.

Natisnjeno v 3000 izvodih.

© i2 d.o.o., Ljubljana, 2019

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

3(075.2)(076.1)
37.017.4(075.2)(076.1)
17(075.2)(076.1)

DOMOVINSKA in državljanska kultura in etika. Samostojni delovni zvezek. 7. razred osnovne šole / [avtorji Iztok Hafner ... [et al.] ; uredila Eva Klemenčič]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : i2, 2019. - (Zbirka Učbeniška gradiva / i2)

ISBN 978-961-7038-10-1
1. Hafner, Iztok, 1949-

298146048